

Cissy van Marxveldt

Artikelen

INHOUDSOPGAVE

CISSY VAN MARXVELDT VERTELT.....	3
CISSY VAN MARXVELDT EEN KORTE KARAKTERISTIEK VAN HAAR WERK.....	7
ENORM GEESTIG.....	9
MEISJESBOEKENSCHRIJFSTER WAS DOL OP DETECTIVES.....	10
DE ONVERWOESTBARE JOOP TER HEUL	12
JOOP TER HEUL DEZE WINTER ALS MINIMUSICAL OP TELEVISIESCHERM.....	15
BOEKEN CISSY VAN MARXVELDT NOG ALTIJD SUCCES	17
EEN ZOMERZOTHEID, VERHALEN DIE ONTHOUDEN WORDEN	18
CISSY VAN MARXVELDT WEL, JOHANNA BREEVOORT NIET.....	20
SCHETSEN EN VERHALEN VAN WOULDSTER MEISJE CISSY VAN MARXVELDT	22
CISSY VAN MARXVELDT, TERUG IN DE TIJD	24
CISSY VAN MARXVELDT: SCHRIJVEN MET EEN HAND	26
DE BAKVISROMANS VAN CISSY VAN MARXVELDT.....	30
DE BAKVISSSEN VAN CISSY VAN MARXVELDT BLIJVEN BOEIEN.....	32
CISSY VAN MARXVELDT.....	34
IK HEB NOG NOOIT EEN MAN GEZOEND	38
CISSY VAN MARXVELDT GAAT NOOIT VERLOREN	40
DE WARE FAN SPREEKT JOPOPINOLOUKICO CLUB ZONDER STOTTEREN UIT	45
ZOU PA DAN SOMS TOCH IETS GEMERKT HEBBEN?	47

DE BAKVISSSEN VAN CISSY VAN MARXVELDT BLIJVEN BOEIEN.....	50
PLAN VERFILMING EEN ZOMERZOTHEID	52
VAN MARXVELDT: 'ZOMERZOTHEID' IN HET NIEUW.....	53

CISSY VAN MARXVELDT VERTELT.....

A.J.G. STRENGTHOLT

ASTRA jrg.5 no.12, juni 1928

Met een portret van Mevrouw van Marxveldt en illustraties uit "De Louteringskuur" door Hans Borrebach.

FEITELIJK BEHOORDE boven dit aan Cissy van Marxveldt gewijde artikeltje te staan "Biecht van een schuldig geweten", met de nadrukkelijke toevoeging, dat de schrijver dezès de rampzalige eigenaar van dat zwaar schuldige geweten is....

Dat komt zoo: Lang, heel lang geleden al - zoo beginnen alle sprookjes - moest uw dienaar voor zaken - ja, wèrkelijk voor zaken - naar Brussel. De affaires vloten vlot, maar niet zoo vlot, of de laatste trein naar het degelijke Amsterdam was reeds uit Brussel's station gedaverd. Nadat wij getweeën - een mijner degelijkste vrienden, Piet Kloppers heet-ie, vergezeld mij - voldoende getreurd hadden (waarom lacht u nou?) op het spoorlooze station, zijn wij nog maar eens wat in Brussel gaan rondkijken.

Betreffende de periode, verlopen tusschen het rondkijken en bovenstaande gestreepte regel, herinner ik mij onwaarschijnlijk weinig en van dat weinige veel onwaarschijnlijks. Het eenige, dat historisch vaststaat is, dat wij in "Merry Grill", of hoe heette dat instituut ook precies, een ouden, hoewel nog jongen Amsterdamschen vriend ontmoetten, die om de een of andere reden blij was met onze aanwezigheid. Waarschijnlijk verschaften wij hem een motief om niet zoo vroeg naar huis te gaan, of iets dergelijks. Dat was trouwens niet juist gezien, want we zijn tòch vroeg thuis gekomen - vrij vroeg zelfs, in den morgen. De meneer, die indertijd uitgevonden heeft, "dat de tijd snel gaat", heeft toch heusch geen ongelijk gehad, het bleek dien nacht opnieuw...

Ik geloof, dat het vijf uur was, toen ik mij eenzaam in de blanke Brusselsche lakens wikkelde. Dit nu was het ergste niet. Erger, wat zeg ik?: noodlottiger was dat om zes uur, zegge slechts één uur daarna dus, mij een wekker - vervloekt zij zijn nagedachtenis - wakker wakte en ik, laat ik het kort maken, nõg een uur later in den sneltrein naar het mistige Noorden zat, in een humeur en een fysieke conditie - neen, laat ik er van zwijgen. Ik word opnieuw mistroostig, als ik er aan denk.

Schokkend en slingerend reed de trein over de blanke rails; de wíele-wentelingen zongen sombere accompagnementen bij mijn melancholieke opvattingen over het leven in Brussel in het algemeen en het opvallende tekort aan nachtrust, als gevolg daarvan, zeer in het bizonder. Eerst zocht ik opluchting door een uitgebreide, even moeizaam bijeenvergaarde als zorgvuldig gearrangeerde voorraad onvriendelijkheden te distribueeren over alles en ieder die mij in 't heden, 't verleden of de toekomst-nooit iets in den weggelegd hebben of zullen leggen. Ook dat hielp niet. Iets anders hielp evenmin. "Überhaupt" hielp trouwens niets. Een sigaret zou 't eenige wezen.

Natuurlijk! Ook dat nog: tartend-leeg was het sigarettenui. Verwoed klom ik in het bagagenet om in mijn citybag.... evenmin iets rookbaars te vinden. Op het punt het voornoemde aantal onvriendelijkheden nog aanzienlijk te verhoogen, viel mijn oog - hebt u dat wel eens gezien: een val lend oog? - op een kleurig boek, dat vredig, en van mijn boosaardig humeur volslagen, onwetend, in den reiskoffer lag. ,

Ik gromde, nam van pure grimmigheid het boekwerk, ging lezen en... een kwartier erna schokte mijn overbuurman, die, met een mond, open als de Gaper voor een ouderwetsche apotheek, te slapen en te snorken lag, ik herzeg, een kwartier later schokte mijn overbuurman wakker van mijn gullen lach...

Dat boek heette: "Een zomerzothed". En de schrijfster was - u kent het boek natuurlijk, of anders hebt u het al lang begrepen - de schrijfster was Cissy van Marxveldt.

Ik heb, in één uur, het boek uitgelezen en toen mezelf aanstonds opgelegd in Astra iets te vertellen over de talentvolle schrijfster. Want 't is mij gebleken, dat het bovenbeschreven minder hartverheffende voorbeeld van merkwaardige humeurverbetering door duizenden soortgelijke ervaringen vooraf gegaan en -gevolgd is. Er zijn onvriendelijke, vinnige bakvisschen geweest, die na lezing van Cissy van Marxveldt's boeken plotseling beminnelijk en opgewekt werden; er zijn patiënten geweest, wien de tijd, die restte vóór 't operatiemes in het zieke lichaam zou kerven, onwezenlijk kort gevallen is - dank zij Cissy van Marxveldt's boeken; er zijn jongere en oudere huisvaders,. die smalend over deze "meisjesboeken" spraken... tot zij, o heel toevallig, er eens een paar bladzijden van lazen en toen aanstonds gingen vragen... of er nõg meer van die boeken bestonden.

Dat, en nog meer, deed mij besluiten in "Astra @' enkele bladzijden te wijden aam deze jonge schrijfster - wier boeken in zóó groot aantal gedrukt, gekocht en gelezen worden als door geen half dozijn andere Nederlandsche schrijfsters be reikt wordt.

Dit spontane voornemen om over C. v.M. te schrijven, kwam echter door duizend dingen in 't gedrang. Vandaar: de eigenlijke ondertitel "Biecht van een schuldig geweten" (U denkt natuurlijk allang bij u zelf: waarvóór heeft die inleiding nu gediend. En gelijk heeft u!)

Enfin: zoo kwam het, dat een artikel, dat zou gaan over "Een zomerzothed", het in den zomer van 1927 verschenen boek, reeds voor zijn verschijnen achterhaald is door een nieuw werk "De.loueringskuur", dat dezer dagen overal in de etalages zal prijken.

Tegenover mij zit Cissy van Marxveldt en glimlacht liefelijk. (Naast haar troont heur man, stel u gerust.) En Cissy vertelt, een tikje weemoedig soms, gelijk wij allen op onzen tijd wel eens doen, over de jaren "long ago". Ik vertel het na, hier en daar niet heelemáál conform de realiteit - want, o, lofwaardige uitzondering: dit is werkelijk een bescheiden schrijvende vrouw.

Cissy van Marxveldt heet heelemaal geen Cissy van Marxveldt. Het is slechts een gelukkig-gekozen nom de plume. In 't dagelijksch leven is zij het dappere huisvrouwje van een Amsterdamsch zakenman, die in 't zgn. Concertgebouw-kwartier van de hoofdstad woont, en die dagelijks flaneert langs den Museumboekhandel, waar vaak haar boeken de etalages sieren. Cissy van Marxveldt is een Friezinnetje, met al de deugden en event. ondeugden van dit kloeke ras. Ze zag het veelbesproken eerste levenslicht in Oranjewoud - niet het - Oranjewoud, want dat is een bosch, en daar worden alleen elfen en kaboutertjes geboren, maar in het dorpje Oranjewoud, bij Heerenveen, waar o.a. Hepkema, de Friesche krantenmagnaat, troont.

Eenig kind...

„

- Dat is dan ook wel aan je te merken geweest, interrompeert, boosaardig, iemand.

- "Eenig kind", gaat Cissy van Marxveldt onverstoort verder. "En dat vond ik heel naar. Tot mijn twaalfde jaar gesnakt naar hoopen broers - geen zusters s.v.p. - en zeeën vol tranen geweend wanneer de vruchtbaarder vrouwen in 't dorp jaarlijks heur plichten naar behooren volbrachten en ons huis al maar leeg bleef.

- "'t Is maar wat je leeg noemt". De interruptie is van denzelfden als zoeven. Hij schijnt de materie te kennen, meer dan de vertelster kan behagen.

Een koele blik. Dan gaat Cissy verder: - "Ik was een bandiet, dol op jongensspelen, voetbal vooral. Hoeveel malen ben ik niet door mijn vader - de Vader uit "Joop ter Heul" - van het voetbalveld gesleurd, waar ik met ettelijke jongens verwoed achter een hopeloozen bal aanrende, alle spelregels ten spijt. Op 11 jaar naar de H. B. S., waar ik tamelijk den beest, schopte, hoogst middelmatig leerde en elk kwartaal rapportdrama's beleefde, waar ik nog van ril....

- Vandaar de natuurgetrouwe schilderingen in "Joop ter Heul"?

- Ik heb bijna alles, wat ik in mijn dozijn boeken beschreef, voor een deel werkelijk beleefd. Enfin, ik sukkelde toch, op het kantje af, de drie klassen door, doch kreeg een week voor 't eindexamen blindedarmontsteking....

Hm!

Ja, achteraf geloof ik zelf ook dat deze ziekte wel gefingeerd zal zijn geweest. Maar in eik geval behekste ik den dokter, die mij ettelijke maanden rust toedichtte, waarna de blindedarm plotseling genezen bleek.. Toen vertrapte ik het om weer naar school te gaan en voor 't eindexamen ben ik natuurlijk hopeloos gestraald. Onder den invloed van de doorgestane ziekte berustte vader - die ten slotte ook de schattige vader van "Joop ter Heul" was.

Lees-manie.

"Dol was ik en ben ik op lezen. Als heel kleine peuter reeds las ik alles wat onder mijn bereik viel: boeken van thuis, van logé's, van alle mogelijke vriendinnen - van Dickens tot "het liefdeleven van X, IJ, Z", (clandestien bij kaarslicht) en andere opbeurende lectuur, die ik angstvallig buiten 't bereik van mijn eigen spruiten houd.

"Een tijd lang kwam er een leerares Engelsch - de juffrouw Wyers van Joop ter Heul - die Engelsche lessen aan mij beging, en een dollende, rasechte Zwitsersche, die hoopvol trachtte mij van Fransche conversatie te doordringen.

Een poos ging dit goed, tot ik op een gezegenden dag ook dit vertrapte. Als ik des avonds van Heerenveen naar Oranjewoud fietste, en ik zag den sneltrein naar het Zuiden voorbijdaveren, dan... zou ik er wel zoo achteraan willen gaan hangen om maar te trachten weg te komen, weg, want het dorp werd me te klein: ik snakte naar wat anders.

Tooneel-aspiraties.

„

"Toen werd het idee in mij geboren, dat ik aan het tooneel wou. Dat was in dien tijd natuurlijk afgrijselijk. Heel het kleine, lieve maar benepen dorp schreeuwde van wanhoop. Er werden informaties ingewonnen bij vrienden in Amsterdam, die het plan fanatiek afkeurden en, alle tranen, treuren en mokken ten spijt, kreeg ik geen toestemming...

- "Dank den hemel.

- "In die droeve dagen werd mijn eerste novelle geboren: Zijn vrouw, een cocktail, gedistilleerd uit alle clandestien gelezen boeken. Tot mijn ontroering werd mijn maiden-story echter grif aanvaard door een plaatselijk blad, hoewel... niet gehonoreerd. Dit benam me den lust om een tweede teedere novelle "De gezelschapsjuffrouw", die reeds voor de helft af was, te voleindigen. Ze stierf ongebooren, maar het embryo ligt nog ergens in mijn H. B. S.-kist.

- "Mag "Astra" wellicht...

- "Toe, wees nu eens één keer ernstig. Na deze literaire debcle werd het mij benauwder dan ooit. Ik moest en zou er uit, de wereld in. Toen werd, in overleg met juffrouw Wyers, besloten dat ik naar Engeland op kostschool zou gaan. Ik de Koningin te rijk. Droomde me een paradijs van ondeugd op aard, dacht aan alle kostscholen, waarvan ik boeken verslonden had. Een prospectus van Bath, aanbevolen door juffrouw Wyers, die er een meisje kende, zag er zoo aanlokkelijk uit met zijn ommuurden tuin, dat ik me elken dag kronkelde van plezier ...

Op kostschool.

"Natuurlijk viel eerst alles tegen. De directrice was een draak, die ik nooit heb kunnen uitstaan. En 't ergste van al was - o, ik had er mijzelf om kunnen trappen - ik had heimwee, snakte terug naar het dorp, dat ik maar al te graag ontvlucht was. Gelukkig wende ook dit en toen heb ik een leuke tijd gehad. Zie mijn boeken...

"Na anderhalf jaar terug in Oranjewoud. Sentimenteel besloot ik vaders lievelingswensch: M.O. Engelsch te gaan studeeren, te-ervullen. Reisde daarvoor tweemaal per week naar Leeuwarden, sprak het Engelsch heel anders uit dan mijn daar beroemde leerares, verfoeide de woestijn-dorre grammatiek en had er na twee maanden schoon genoeg van."

Ik knor misnoegd.

- Ja, zeg, ik moet toen wel een ontzettend mispunt geweest zijn.

Tot Cissy's ontzetting wordt dit allerwegen in het gezelschap beaamd...

Daarna echter glimlachen we bemoedigend tot dit jonge moedertje van twee gezonde boys, die ge hier ergens bij afgebeeld ziet. En Cissy gaat, gerustgesteld, verder:

Journalistieke plannen.

"Weer werd juffrouw Wyers in den arm genomen en haar bekend, dat ik journaliste wilde worden! Dat was in elk geval degelijker dan tooneelspeelster. Na een gecompliceerd complot werd Vader's toestemming afgeperst om de studie M.O. Engelsch te beëindigen ... (Wat heb ik met intens genot de boeken in een hoek getrap) en ik ging in de leer bij een broer van juffrouw Wyers, redacteur van een plaatselijk blad.

"Die ontdekte alda, dat 'k van alle journalistieke gaven totaal ontbloot was, doch niettemin ben ik toch een half jaar bij hem gebleven. Ik hoop, dat het de krant niet al te veel abonné's gekost heeft..."

Op kantoor.... en als "schrijfster".

"Mee door zijn toedoen ben ik na dat half jaar naar Amsterdam gegaan, om daar op de Remingtonschool voor typen en stenografie te belanden. In Amsterdam op kamers... en daarna op 't kantoor *) 't beviel me zalig. Ook het pension was buitensporig naar mijn zin: als je tijd hebt, lees dan maar eens "Vriendinnen", waarin ik al mijn pensionbelevissen heb beschreven.

"En toen... op een mooien Augustus-avond, na een middag van regen, kwam opeens de gedachte bij me op eens wat te gaan schrijven! Ik had inmiddels in het pension Bob, mijn heer en gebieder, al ontmoet...

(Het slachtoffer buigt minzaam naar alle richtingen).

...en hem vele tragische gedichten gewijd. Hij is trouwens de stimulant geweest, die mij tot mijn werk "geïnspireerd" heeft.

Ik wierp mij opeen heftig dramatisch onderwerp "Toen hij weg was..." Deze eersteling aanvaardde "Panorama" met de verzekering, dat men gaarne meer werk wilde hebben. Het honorarium fuifden Bob en ik reeds bij voorbaat "driedubbel" op.

"Well, en daarmee begon mijn lijdensweg. De toenmalige directeur van Sythoff, de heer Tersteeg ("j. Eilkema de Roo") ging zich voor mijn werk interesseeren, stond me met vriendschappelijken raad bij en gaf ook mijn eerste boek "Game and Set" uit, dat later bij Valkhoff en Co. onder den titel "Vriendinnen!" herdrukt is. Van toen af volgden de boeken geregeld op elkaar.

"Joop ter jigul's H.B.S.-tijd" vestigde feitelijk voor het eerst de aandacht op me en groef me in de harten van vele liefvallige bakvisschen in."

"Cherchez l'homme."

"Door al mijn boeken heen zweeft de figuur van Leo, mijn man, Bob in mijn boeken. Maar ik ben toch altijd het meest idolaat geweest van Jog uit "Joop ter Heul" en van Fred uit "Kwikzilver". Met Jog heb ik mij, zoo nauw verwant gevoeld, dat ik eens op een avond, in het beroerde station van Hilversum gezeten, een heer, die een krant las, al maar aan moest kijken, omdat ik dacht, dat ik hem kende. En toen hij opkeek schoot het fel door mij

heen "'t Is Jog". Mijn hart zat in mijn keel en ik moest mij sterk beheerschen om 't niet uit te krijten. De ontouchtering, toen het tot, mij doordrong, dat mijn jog niet bestond...

"Nu, de rest weet je zelf, zoo goed als ik. Getrouwd, gelukkige moeder van de twee bandieten, die je ook kent, de Tok en Noek uit "Rekel". Of ik nu heelemaal geen verlangen, heb om nog eens een heuschen "roman" te schrijven, of een drama? Neen, eerlijk niet: ik verlang alleen naar een groote autotocht met een eigen auto door het Zuiden van Frankrijk, of door de Sahara voor mijn part. En nu heb ik er genoeg van: ik ga met je dochter spelen, dat is wel zoo interessant!"

Lezers en lezeressen - zoo is 't altijd geweest - graag bijzonderheden kennen over de persoon van hem of haar, wier boeken zij lezen. De vele "Astra"-abonné's, die Cissy van Marxveldt's werk waardeeren, hebben nu, dunkt mij, een vluchtigen kijk gekregen op de persoonlijkheid van het vrouwtje, wier boeken zij geregeld met zooveel vreugde verslinden.

"Met zooveel vreugde".

Laat ik, tot slot, het daar nog even over hebben. Eerlijk gezegd: Wat Cissy van Marxveldt schrijft, heeft met literatuur maar heel weinig te maken, het heeft trouwens geen enkele pretentie in die richting! Maar de waarde van haar werk mag dan in andere richting te vinden zijn - haar kwaliteiten zijn er zeker niet minder om. Want elk boek van Cissy van Marxveldt - en in 't bijzonder haar nieuwste werk "De Louteringskuur" - ademt zonnige levensblijheid, het maakt een Nurks tot een blijmoedig mensch, het doet je gelooven aan het leven, en het maakt je sterk als de dreiging van melancholie een aanslag doet op aangeboren opgewektheid.

Elk boek van Cissy van Marxveldt is een bron van optimisme, van vast vertrouwen in het goede van den loop der dingen!

CISSY VAN MARXVELDT EEN KORTE KARAKTERISTIEK VAN HAAR WERK

EMMY BELINFANTE-BELINFANTE

Mogelijk losse reclame bijlage bij een boek van uitgever Valkhoff

Ca.1932

Cissy van Marxveldt is onder de Nederlandsche schrijfsters voor meisjes wel de meest bekende en . . . . geliefde. Van haar hond verscheen een reeks boeken, welke een voor Nederland waarlijk enorm aantal herdrukken beleefden.

Haar eerste boek, "Game and Set", dat naderhand onder den titel "Vriendinnen" verscheen, had het gewone succes van een aardig geschreven meisjesboek. Maar "Joop ter Heul", het boek, dat ieder Hollandsch meisje kent, luidde eigenlijk een nieuw tijdperk in, wat betreft de lectuur voor het al wat oudere meisje. .. Deze Joop, dit kostelijk natuurkind, vol dwaze invallen, die ons het eene oogenblik een lachkramp bezorgt, om ons in het volgend moment te ontroeren, heeft Cissy van Marxveldt in één slag gemaakt tot de uitverkoren schrijfster van Neêrland's bakvisschen.

Wat geeft het al of in paedagogische kringen kreten van verontwaardiging opgingen over den funesten invloed, die van dit levens-tintelende boek zou uitgaan.

De meisjes lazen het stuk en de moeders amuseerden er zich uitermate mee. En Cissy van Marx.veldt liet den storm rustig over haar ondeugende bol gaan en schreef "Joop ter Heul's Problemen".

En dit vervolg, in even leutig en stijl gehouden, vol van de dolste tooneeltjes, met altijd weer de rake tegenstelling Joop-Julie, beleefde hetzelfde overweldigend succes en er daalde een regen van smeekbrieven op Cissy neer, waarin steeds maar aangedrongen werd op een vervolg. En ze schreef achtereenvolgens "Joop van Dil-Ter Heul" en "Joop en haar Jongen". Joop als getrouwde vrouw. Gaan we niet steeds meer van haar houden? Is ze niet kostelijk in al haar onberekenbare grillen, overmoed, sentiment, kwasi-onverschilligheid, goedheid van harte en eerlijkheid?

Vergeven we haar niet van harte gaarne alle dwaasheden, die het getrouwde veulen verder voeren, dan ze zelf wil?

In "Joop en haar Jongen" komt dan alle teederheid tot uiting, die de onbesuisde Joop, ondanks al hoor kwajongensstreken, toch in hooge mate bezit en die we al in haar vermoeden als ze nog de H.B.S.-vlegel is. Zoo b.v. in kleine, treffende momentjes met haar vader of Juffrouw Wijers.

Maar aan het slot vertelt Cissy haar Hollandsche en Overzeesche vriendinnen, hoe ze een dikke streep onder Joop's lotgevallen heeft gezet en ze laat zich tot geen vervolg meer vermurwen.

Dan verschijnt "De Kingfordschool" en ook hierin weer een troepje allergezelligste meisjes, nu geen H.B.S. bakvisschen, maar jeugdige leeraren en leerlingen van een Typewriter School.

En evenals in hoor vorige boeken treft ook hierin weer de geestige dialoog, die is als het sproedelen van een goede flesch Champagne.

"De Stormers" Steeds rijper wordt Cissy's werk, raker nog haar typeringen" Judith Stormer is ten voelen uit geteekend. En is ook dit boek vol van kostelijken humor, er is een ernstiger ondergrond in en Juutekind's strijd wordt er zóó echt in beschreven, dat we dien ten volle met haar meeleven.

Babs uit "Kwikzilver".

is ze niet als een kameleon? Als April - als - de Hollandsche barometer? Heerlijke, onbezonnen, grillige, dappere Babs! Kind kind van stemmingen, vrouw van daden!

"Rekel brengt ons van een deftig landgoed naar een van die echt Engelsche kostscholen, waarvan de bakvisschen nooit genoeg kunnen hooren.

En dan komen er vier kleine boekskes, t.w. "Het Nieuwe Begin", "Het Hoogfatsoen van Herr Feuer", "Herinneringen" en "Caprices".

Bij drie ervan krijgen we een nieuwe Cissy te zien.

Is "Herr Feuer" zum totlachen en doorspekt met een soort Uiltjes-Duitsch, dat allervermakelijkst aandoet, in de drie andere boekjes is teerheid, een weemoed vaak, die ons een andere visie geeft op Cissy's werk.

Zooals we in Grock, den grooten humorist, plots een ondergrond van sentiment en weemoed voelen, even zoo verrast het ons ditzelfde te ontmoeten in Cissy van Marxveldt's werk voor de grooteren.

"Zomerztheid". In dit boek viert de grol hoogtij. Het is gelezen door jong en oud en op de ziekenzalen heeft het een ongekende vreugde gebracht. De herstellende patienten hebben zich gekoesterd in dit bad van zon en vreugde, van klaterende jool. Op geestige wijze is er tevens een in spanning houdende intrige doorheen gewerkt.

"De louteringkuur". Ook hierin kostelijke vondsten en - in welk boek van Cissy is dit niet - gezonde humor, maar toch is het meer caricaturaal en om "de schoonheid" en Pa en Ma Londerman, dit kostelijk stel caricaturen, is

eenvoudig gebruld, "De Arcadia" is de pittige beschrijving van een pleziertocht op de "Gelria" van Amsterdam naar Spitsbergen, waardoorheen een aardig romannetje geweven is.

En dan staat in al haar frissche bekoorlijkheid en jeugdige overmoed "Marijke" voor ons.

Het milieu waarin Marijke leeft, is wel heel warm en echt weergegeven en de vier zusters Bovenkamp, allen zoo verschillend van aard, zijn uitermate fijntjes getypeerd.

Wanneer Cissy een type heeft gevonden, dat haar spotlust opwekte, dan is ze in haar element en zoo is Pa Stern van

een ongeloofelijke grappigheid geworden.

, "Confetti", Dit is het boek, dat Cissy en ik samen hebben geschreven.

Het is eigenlijk een antwoord op alle brieven, die we in den loop der jaren van onze lezeressen kregen en we hebben hen verteld uit ons leven en Cis heeft er een getrouw relaas van haar eerste vliegtocht gegeven.

Er is ernst en luim in, het boek heet succes en laat me het mogen zeggen, het was een allerprettigste samenwerking.

En nu zijn we aan "Puck van Holten" gekomen, het boek, dat geschreven is met de bedoeling, er een vervolg van te maken.

In dit boek treft ons een nieuw geluid.

We ontwaren hierin plotseling, dat we Cissy's groot schrijf-talent nog niet ten volle kenden.

De heldin, Puck van Holten, is een sterke figuur en wijkt geheel af van de dartele kobolden of grillige, geestige vrouwtjes, die Cissy meestal ten tooneele voerde.

Deze Puck is een raspaardje, een, dat volbrengt, wat in haar fier hoofdje opkomt.

En gemakkelijk heeft ze het niet!

Voortreffelijk is de strijd weergegeven, die het meisje te voeren heeft, als ze zóó uit haar onbezorgd leventje van verwend eenig kind op een klein dorp, eigenlijk als Manusje van alles terecht komt in een doktersgezin in Engeland, waarvan de vrouw des huizes, een egoïstisch, akelig verwend luxe-vrouwtje, haar het leven bijna ondragelijk maakt.

Maar Puck heeft dit zelf verkozen, tegen alle raadgevingen van thuis in en haar trotsch verzet zich tegen een weinig. roemrijken aftocht.

En er is toch Millicent, de allerliefste, maar tot in den grond verwende baby, die Puck af en toe tot wanhoop brengt maar waaraan heel haar hart zich gaat hechten.

Dit nieuwe boek van Cissy van Marxveldt is verschenen in een tijd, waarin onze grootere meisjes méér verlangen, dan alleen maar te lezen van flirt en jool.

Hoe zullen ze Puck's nooden meeleven. Voor menig meisje ligt er een les in verscholen, die haar slechts ten goede kan komen.

Maar Cis moest Cis niet zijn, als er geen dosis humor onder alle ernst verscholen lag en menig koddig tafereeltje voert ons weer weg van onze dagelijksche zorgen en brengt ons den humor dien we zoozeer noodig hebben in ons leven. En daarvoor zijn we hoor dankbaar.

Want, in een tijd, waarin ieder te kampen heeft met een zekeren druk, zijn háár boeken, die van een glanzende zonnigheid getuigen, een ware weldaad.

ENORM GEESTIG

CHRISTINE MEYLING

HET PAROOL 27-8-'64

"HILLEGONDA, nog een kopje thee, maar dan warmer." "Tot uw orders". zei Hillegonda Ik bekeek een boterham waarvan ik niet wist, hoe ik hem naar binnen moest werken. "Ik heb die meneer gezien, u weet wel, die van de auto, met een meisje." Ik schrok, morste op het ontbijtlaken. "Kan niet", zei ik, "die zit in Spanje." "U schrok ervan!" gierde Hillegonda, "ziet u wel! Nou, wees maar zoet, het was een grapje." "Hillegonda, verdwij alsjeblieft." "Ja, dat kan u nou gemakkelijk zeggen." "Mens, hoe krijg ik je weg?" Hillegonda hinnikte door. "Ik lach me een stuip als u zo kwaad kijkt. Dat heb ik liever da dat sjaggerijnige gezicht."

Chagerijnig zijn de boeken van Cissy van Marxveldt bepaald niet. "Moeder was ook in het dagelijks leven enorm geestig", zegt haar zoon, "ik heb dat niet van naar geërfd. Ook mijn vrouw en kinderen hebben totaal geen humor - behalve mijn middelste zoon; die kon als heel klein jongetje al geweldig met moeder overweg."

Vervolgens vertelt hij een grappige anekdote van die zoon, de pointe éérs en de rest volstrekt onduidelijk. "Ziet u nu wel," zegt "Joop's jongen" mistroostig.

AFGESLOTEN

De jaren dertig gaan niet onopgemerkt aan Cissy van Marxveldt voorbij. De humor blijft, maar de banksaldi worden kleiner. Met "De Louteringskuur" (waarover straks meer) in 1928 is de periode-doldwaas afgesloten. De "Marijke" -serie met zowaar een werkend meisje erin verschijnt. Ook "Pim de Stoetel" en "Puck van Holten" nemen het bijltje op. Het personeel is verdwenen, men is zelf personeel geworden.

Mrs. Cutsningham waadde door de hamer heen en weer. "Wat duurt dat hier toch allemaal lang. Baby had al een half uur in bed moeten liggen. Neemt u die peer mee naar boven. Ik wil alleen zijn. Ik wil alleen zijn. Maar gáát u dan toch!" Haar stem schoot uit. "O, monster," zei Puck in het Hollands. "Wat zei u daar!" "Och niets.Monster," zei Puck achteloos. Toen drong het tot haar door dat deze liefelijke-benaming ook in Engeland van kracht is.

"Puck van Holten" verschaft ons overigens wat meer nieuws over de jeugd van de schrijfster, die inderdaad naar Engeland ging (voornamelijk om-zoals destijds te doen gebruikelijk was wat "van de wereld te zien"). In tegenstelling tot de dappere Puck houdt Setske (die hier verengelst tot Cissy; van Marxveldt komt er later bij, zomaar omdat het leuk klinkt) het echter absoluut niet uit bij de lastige doktersvrouw: ze verkiest een paar zorgeloze jaren op de kostschool!

ECHT GEBEURD

LETTERLIJK gebeurd is echter "De Louteringskuur". "Ja, dat zit zo," zegt de heer Beek, "mijn vader die officier was, moest voor zijn werk eentijd lang met zijn gezin in, zo'n groot hotel bij Amersfoort zitten. Daar logeerde ook die dikke dame in het boek "De koningin van Sheba" - met haar jonge dochter. Vader besteedde naar moeders zin wel wat veel aandacht, aan die dochter, en toen dan ook de komst van een, door iedereen bewonderd, officier aangekondigd werd, riep mijn moeder dadelijk: "O, maar die ken ik. Daar was ik nog mee verloofd!" Niets van aan natuurlijk. Maar die vreemde vent speelde het spelletje helemaal mee. Zo kon ze mijn vader aardig dwars zitten. 't Is overigens niet allemaal zo vlot terecht gekomen als het slot van "De Louteringskuur" wil doen geloven - de "jeugdvriend" liet wel degelijk een oogje op moeder vallen, hij had er wel zin in, maar ja..."

(slot volgt)

MEISJESBOEKENSCHRIJFSTER WAS DOL OP DETECTIVES

CHRISTINE MEYLING

HET PAROOL 3-9-'64

NAAST De Louteringskuur waarover wij de vorige week berichtten, is Het hoogfatsoen van Herr Feuer, dat Cissy van Marxveldt nog onder het pseudoniem Betty Bieruma bij Sijthoff (Leiden) publiceerde volledig gebaseerd op de realiteit. Herr Feuer bestond, maar liet scherp getekende portret van deze Duitse kantoorfiguur heeft, óók voor de oorlog, nooit veel aandacht getrokken.

Nee, dan zijn Jog en Julie, Kees en Pop en de hele Jopopinolouico-club ons meer aan het hart gebakken! Voor deze dierbaren uit "Joop ter Heul" heeft echter niemand model gestaan. Cissy van Marxveldt was enig kind, en volgens haarzelf had ze niet alleen een stuk Joop met wie ze altijd vereenzelvigd wordt, in zich, maar ook wel degelijk stuk van de pinnige Julie.

Opmerkelijk is dat de plaats van moederfiguur in alle boek en van de schrijfster bijzonder klein is. Wanneer ze niet helemaal afwezig is, wordt ze getooid met wat irritant aandoende trekjes zoals bijvoorbeeld in een zomerzothed. Hier strooit de moeder van een der meisjes aanhoudend troetel-naampjes in het rond, iets waarvan de naar genegenheid hakende Dot (die werkelijk zo heet) steeds weer de dupe wordt:

"Is er nog wat bijzonders, geweest, Dot?" vroeg Lenie's moeder. "Nee, mevrouw", begon Dot al haastig. "Nee, moeder", zei Lenie. Dot beet op haar onderlip. Ze wist nu toch al drie dagen dat Lenie's moeder schat en dot en poes en engel zei - behalve tegen haar.

In fragmentjes als deze die - ook in andere boeken - tussen alle grappen door steeds weerkeren, proeven we iets van de kortsluiting die inderdaad de verhouding van de schrijfster tot haar eigen moeder kenmerkte.

Een navrante toets, hoe verhuuld ook. komt overigens meer, vooral in het latere werk van Cissy van Marxveldt voor. Het is niet haar beste werk. In Herinneringen, een bundel korte schetsen, klinkt in elk verhaal de wat bittere toon van "zo is het leven nu eenmaal en niet anders." Een boek als Het nieuwe begin schildert de innerlijke worsteling van het meisje ten aanzien van de jongen die eigenlijk niet wil. Een intrige, hoe menselijk op zichzelf ook die de schrijfster niet ligt. De jongen die wel wil wordt er dan met de haren bijgeslept.

Flink zijn

Het lijkt trouwens wel dat er in die boeken uit de jaren dertig en veertig meer "bijgeslept" wordt: het jongemeisje moet zo nodig flink zijn, ze moet zich door allerlei teleurstellingen heenvechten opdat zij op de laatste bladzij als beloning toch nog een Herrlichsten von Allen toegeschoven krijgt. Onnodig te zeggen dat deze "moraal" het werk niet ten goede komt en dat zij de sprankelende humor beknot. Dat er toch nog genoeg waardeerbaars en verteerbaars overblijft is aan het vakmanschap van Cissy van Marxveldt te danken. Zij slaagt er beslist in - zij het soms met kunst en vliegwerk -- het verhaal rond te krijgen. Een aardig staaltje, vooral van het vliegwerk, levert Hazenhart dat na de tweede wereldoorlog verscheen: op de laatste twee bladzijden van deze "detective" werden de zaken dusdanig snel uit de doeken gedaan, dat Agatha Christie er van zou opkijken!

"Moeder was dol op detectives", zegt zoon Leo, die zelf als auteur enige faam op dit gebied verworven heeft. "Ze verslond ze. toch is het uit gerekend een Nederlandse detective-schrijfster geweest, die haar eens gekrenkt heeft. Ze schreef deze man, die ze dolgraag eens wilde ontmoeten, een enthousiast briefje, maar ontving een bijzonder koel, afwijzend antwoord. Daar was ze erg bedremmeld van. Nadien heeft ze nooit meer een collega durven benaderen. Ook Annie Schmidt en Carmiggelt niet, die ze zeer bewonderde en die in haar laatste jaren juist aan het begin van hun carrière stonden: ze was bang weer nul op het rekwest te krijgen omdat ze "maar" een meisjesboekenschrijfster was."

"Maar" een meisjesboekenschrijfster, maar dan toch een met een (verkochte) oplaag van meer dan anderhalf miljoen exemplaren. Haar Zomerzothed was vlak voor de oorlog uitbrak het meest gelezen Nederlandse boek (90.000 ex.). Een toneelbewerking ervan door de echtgenoot van Julia de Gruyter werd door niemand minder dan Mary Dresselhuys, Cees Laseur, Joan Remmelts en Rie Gilhuys gespeeld. Ook de Joop ter Heul-serie kwam op de planken. Een succesje dat er mag wezen.

Sijthoff

De enige die zich niet in de handen gewreven zal hebben van plezier, moet uitgever Sijthoff in Leiden geweest zijn. Hij zag in 1919 geen hap brood in Joop en stond toe dat de vader van de acteur Gijsbert Tersteeg, die voor verschillende uitgeverijen "las", haar meevoerde naar Amersfoort. Daar sloot de heer Valkhoff van Valkhoff en

Co. het miskende HBS-kind enthousiast in zijn armen en hij liet haar er nimmer meer uit. Tot de oorlog stroomden alle van Marxveldtjes; lustig uit de Amersfoortse uitgeverij. De heer Sijthoft had het nakijken.

In 1940 was dit alles afgelopen. "Mijn moeder werd natuurlijk geen lid van de Kultuurkamer. Haar naam werd trouwens in Duitsland zelf al meteen verbannen: het "Marx" erin verhitte de gemoederen te zeer! Toch schreef ze wel. Toen vader gevangen genomen was, begon ze aan een boek over de bezettingstijd, dat echter bleef liggen toen het bericht kwam van zijn terechtstelling. Veel later voltooide ze het - "Ook zij maakte het mee" - waardoor het, en dat is wel begrijpelijk, een zekere eenheid mist. In '46 kwamen weer verschillende herdrukken van haar werk uit - de titel De stormers wijzigden wij vanwege de associatie met de Jeugdstorm in De burgemeesters tweeling - en ook de nieuwe Dochter van Joop ter Heul zag het licht. Maar moeder was, ofschoon ze pas zevenenvijftig was, de oude niet meer. Eerlijk gezegd was ze altijd al een kasplantje geweest. Twee jaar later ,stierf ze aan een hartaanval.

Twintig jaar

BIJNA twintig jaar later staat de dertigste neerdruk van de Joop ter Heul-serie (nu bij West-Friesland, Hoorn) op stapel maar, Joop ter Heul is het toch wel. Ze is het altijd geweest, meer nog dan de populaire Zomerzothed en De louteringskuur. die wel een verrukkelijke intrige hebben, maar waarin de figuren toch minder goed uit de verf komen. Desalniettemin zijn ook deze twee boeken juweeltjes vol flitsende humor en slagvaardigheid, die hen de wedloop met de tijd tot op heden glansrijk doet winnen.

Joop ter Heul is meer, het geeft een rij mensen, zelfs bijfiguren wier leven men zou willen blijven volgen. Even flitste de hoop op toen na de oorlog De dochter van Joop ter Heul verscheen, maar het werd een teleurstelling. Joop is geen produkt van de jaren veertig maar van die jaren twintig: alleen bij de gratie daarvan en bij de gratie van een dialoogstijl die zijn tijd ver vooruit was, kan zij vandaag nog springlevend tussen ons zitten.

"Ik weet zeker", zei ik, "dat Jog later, verliefd op mij wordt. Dat hoor je wel meer van jongere zusters".

"Hoe kom je zo idioot", zei Julie. "Omdat ik het weet. Je zult het zien. Jog is al veel aardiger tegen mij dan vroeger. En hij kent mij ook langer dan jou."

"De onzin", zei Julie, en ze rukte me haast de hoed af.

Je hoeft er anders niet bang voor te zijn", zei ik bemoedigend, "want Jog is helemaal mijn smaak niet."

"Pig" zei Julie weer eens voor de verandering, en ze wandelde weg met de hoed vol theerozen.

DE ONVERWOESTBARE JOOP TER HEUL

ALGEMEEN DAGBLAD 27-4-'68

MIEP gleed langs de trapleuning en kwam met een plof terecht voor de voeten van haar moeder die met een gillette achteruit week. "Gut kind, wat laat je me schrikken", zei mevrouw Terboven. Hoofdschuddend keek ze haar robbedoes na en zuchtte. Als weduwe van een officier had zij het toch al niet zo bla bla bla bla bla bla bla bla bla bla bla bla bla bla bla: tweehonderd boekenpagina's vol met kloeke drukletters.

De kerkers weten dat deze zoheten meisjesboeken in de jaren dertig het goede vaderland als een kleffe stroom oranje limonadesiroop hebben besmeurd.

Wie als ondeskundige het echter waagt om Joop ter Heul bij deze robbedoesachtige inktafscheidingen te plaatsen, krijgt een storm van protest te verwerken, niet alleen van grootmoeders en moeders, maar ook van de nu twaalfjarige meisjes die als derde generatie de boeken van Joop ter Heul kapot lezen.

Klassiek

Joop ter Heul, de geestelijke dochter van de schrijfster Cissy van Marxveld, behoort tot de Nederlandse klassieken. Zij staat op de boekenplank naast Alleen op de wereld, De negerhut van Oom Tom en Afkes Tiental. Zij staat op vele boekenplanken ook bij de tweede vaderlandse boekenheldin Stijfkopje, de seroie van mevrouw Emmy van Boden, die al de overgrootmoeders van nu in hun prille jeugd onvergetelijke uren bracht. Joop ter Heul komt in het najaar op het televisiescherm. De K.R.O gaat een aantal shows brengen, waarin Joop ter Heul de hoofdrol krijgt. De vele duizenden, die een onverwoestbare tekening van Joop ter Heul in hun herinnering bewaren, houden hun hart vast, want zij zien het gevaar dat de onsterfelijke Joop ter Heul op de beeldbuis tot een draak kan uitgroeien.

Onmogelijke vraag

Wie is dan wel Joop ter heul? Een onmogelijke vraag die vele antwoorden kan uitlokken. Zij vierde vooral triomfen In de crisisjaren en psychologen hebben gezegd dat zij zo populair was omdat zij alles had waar meisjes van die tijd kansloos naar verlangden.

Anderen zeiden dat Joup ter Heul vooral geliefd was bij de moeders omdat die zich zo'n dochter hadden gewenst of omdat ze hun dochters het leven van Joop ter Heul zo graag hadden gegund. Joop ter Heul is zelfs onderwerp van politieke meningsvorming geweest. De socialistische pers keurde naar avonturen af omdat er in de verhalen geen spoor was te vinden van de harde werkelijkheid zoals de meeste meisjes die leerden kennen. Men vond dat in de boeken een verraderlijk burgerdom werd beschreven dat zo grijpbaar leek maar dat voor het merendeel volstrekt ongrijpbaar was. Bij al deze kritiek werd er geen rekening mee gehouden, dat Joop ter Heul voor de Eerste Wereldoorlog werd verwerkt en dat zij in 1914 in drukinkt het levenslicht aanschouwde. Tegenover mij zit de 47-jarige Leo Beek, tweede zoon van Cissy van Marxveld, die in werkelijkheid mevrouw Beek-de Haan heette en die in 1914 als Setske de Haan de eerste Joop ter Heul publiceerde.

Fantasie

Setske de Haan werd in 1889 in Oranjewoud geboren. Zij was en bleef de enige dochter van een hoofdonderwijzer die zijn gezin in redelijke welstand kon laten leven. Setske ging in Heerenveen naar de h.b.s.; haar jeugd werd wat verduisterd door het feit dat zij geen broers en zusters had. Omdat ze al heel jong een bijna tomeloze fantasie had, ging ze in haar h.b.s.-tijd korte verhalen schrijven over een meisje, dat wel een zus en een broer had. Die korte verhalen werden in de Drachter Courant gepubliceerd. Toch werd haar eerste boek geen meisjesverhaal, maar een echte roman: Het hoogfatsoen van Herr Feuer dat door uitgeverij Sythoff werd gepubliceerd.

De heer Beek zegt: "Het is wellicht haar beste boek geweest, geschreven met een groot gevoel voor humor, een soort voortijdige stijl van Annie M. G. Schmidt, maar het werd bijna niet verkocht".

Setske de Haan had het boek gepubliceerd onder pseudoniem Betty Bieruma en onder die schuilnaam bood ze Sijthoff in 1914 haar tweede boek aan, een meisjesroman Game en Sets.

"De oude heer Sijthoff", vertelt de heer Beek, wilde het boek niet eens lezen, omdat hij naar de zeer lage verkoopcijfers van het eerste boek keek".

De heer Sijthoff heeft jarenlang de tijd gehad om deze beslissing te betreuren - hij liet in 1914 letterlijk een miljoenenproject door de vingers slippen.

Dubbeltje

Via een criticus kwam het boek bij uitgeverij Valkhof in Amerstoot: "De, oude heer Valkhof gaf mijn moeder vijftienhonderd gulden, plus in het vooruitzicht een dubbeltje voor elk verkocht exemplaar. Een krankzinnig hoog honorarium voor die tijd".

De heer Valkhof wilde twee veranderingen: de titel en de schuilnaam. Zo werden Joop ter Heul en Cissy van Marxveld tegelijk geboren. Met tussenposen van telkens enkele jaren kwam de serie tot stand: De h.b.s.-tijd van Joop ter Heul, Joop ter Heuls problemen, Joop van Dil-ter Heul, Joop en haar jongen. De serie had tijd nodig om in te burgeren. De grote triomfen zou Joop ter Heul in de jaren derig behalen.

- Waarom werd Joop ter Heul zo populair in zo verschillende tijdvakken?

De heer Beek zegt: "Er is daarover natuurlijk eindeloos gepraat. Mijn overtuiging is dat de boeken een zeer speciale humor hebben, die bijna tijdloos is, en dat zowel moeders als dochters zich door alle tijden heen met Joop ter Heul hebben kunnen vereenzelvigen".

Humor

Die humor klopt wel. Voordat ik de heer Beek zou ontmoeten nam ik een Joop ter Heul uit de boekenkast van mijn vrouw -- de twaalfde druk van 1941 - en het is verbazingwekkend hoe goed de humor van 1914 in 1968 nog overkwam.

Het vereenzelvigen van al die grootmoeders, moeders en dochters lijkt, vooral in de crisisjaren, wat moeilijker, want de Joop ter Heul van 1914 behoort duidelijk tot de maatschappelijke elite van haar tijd. Het is begrijpelijker dat de Joop ter Heul van 1914 bij de meisjes van nu populair is.

"Dat is wel zo", zegt de heer Beek, "maar aan de andere kant is het milieu van Joop ter Heul voor meisjes en moeders nooit helemaal onbereikbaar geweest, zoals het leven van filmsterren bijvoorbeeld. Met wat fantasie heeft iedere lezeres altijd wel kunnen denken - en hopen - dat zo niet voor henzelf, dan toch in elk geval voor hun dochter een leven als van Joop ter Heul mogelijk was". "Bovendien zijn de boeken een merkwaardige mengeling van waarheid en fantasie, waarbij de waarheid sterker is dan de fantasie. Daardoor is Joop ter Heul voor iedereen levensecht".

Het vierde deel van Joop ter Heul beëindigde Cissy van Marxveld in 1926. Zij was toen al tien jaar getrouwd met een officier. De heer Beek herinnert zich hoe hij als kleine jongen te zamen met zijn twee jaar oudere broertje, door zijn moeder mee naar de Gooise hei werd genomen, waar de jongens gingen spelen en zijn moeder ging schrijven.

Enorme oplaat

In totaal heeft Cissy van Marxveld 26 boeken geschreven. De oplagecijfers van al haar boeken waren voor die tijd enorm. Haar boek Zomerzothed haalde als eerste Nederlandse boek een oplage van honderdduizend. Het werd van deze ereplaats verdreven door Hollands Glorie van Jan de Hartog.

- Was het moeilijk de zoon te zijn van een beroemde moeder?

"In 'tegendeel! Ik ben altijd erg trots op haar geweest en dat ben ik nog. Ik praat graag over haar. Toen zij op het toppunt van haar populariteit stond, kon ik net zo veel meisjes krijgen als ik maar wilde. Niet vanwege mijn charmes, maar omdat die meisjes via mij Cissy van Marxveld hoopten te ontmoeten".

Om zijn wrok over de bezetting een uitlaat te geven, schreef Leo Beek tijdens de oorlog zelf een boek, dat als een scherpe hand-granaat het naoorlogse vaderland binnenrolde: De drijfjacht van David Napoleon, een soort Bonny en Clyde-verhaal, waarin voor die tijd erg gedetailleerd werd beschreven hoe de heldin met de held naar bed gaat en waarin rijmpjes voorkwamen als: "En haar vader en haar broeder en haar zuster en haar moeder, die riepen allemaal om strijd, je bent nu een gevallen meid".

Geschokt

Hij publiceerde het boek onder de schuilnaam Jan van Marxveld en het goede vaderland was diep geschokt. "Het was fout dat ik de schuilnaam van mijn moeder had gebruikt. Het was een ideetje van de uitgever - niet zo'n best ideetje achteraf gezien", zegt de heer Beek.

Leo Beek is verder detectiveverhalen blijven schrijven. Later onder de schuilnaam Dick Bender. Samen met zijn nu 21-jarige zoon - "die de talenten van zijn grootmoeder heeft geërfd" - werkt hij thans aan een totaal ander genre, een soort maatschappijkritiek.

-- Hoe was Cissy van Marxveld?

"Ze was grillig, geestig en origineel. We hebben thuis nooit het gevoel gehad dat we door haar populariteit op het tweede plan leefden. Zelfs mijn vader niet". De man van Cissy van Marxveld werd tijdens de oorlog door de Duitsers gefusilleerd. "Mijn moeder had altijd al een zwakke gezondheid gehad. De dood van mijn vader ontnam haar min of meer de zin om verder te leven".

Niet erkend

Zij stierf in 1948, nadat zij nog een poging had gedaan de serie van Joop ter Heul met een deel uit te breiden: De dochter van Joop ter Heul. Dat is geen succes geworden. De ware Joop ter Heul-kenners willen dit laatste boek niet tot de serie rekenen.

Joop ter Heul krijgt over enkele maanden een nieuwe dimensie. Voor de K.R.O. is het te hopen dat zij van Joop ter Heul geen opgeschroefde robbedoes gaat maken. Alle schrijfsters, die in de jaren dertig hebben gepoogd de formule van Cissy van Marxveld over te nemen met een surrogaat van Joop ter Heul, hebben deze vermetelheid met vergetelheid moeten bekopen.

Faalt de K.R.O. dan wacht deze omroep de Woede van duizenden vaderlandse vrouwen tussen de tien en tachtig jaar. Dat zal dan beslist niet geruisloos verlopen in dit Tijdperk der Gekwetsten!

JOOP TER HEUL DEZE WINTER ALS MINIMUSICAL OP TELEVISIESCHERM

GERTIE EVENHUIS

NRC 29-8-'68

Cissy van Marxveld heette eigenlijk Setske de Haan. Zij werd in 1889 in Oranjewoud geboren als enige dochter van hoofdonderwijzer Ynze de Haan. Als kind al schreef ze schriften vol gedichten en verhalen, maar haar vader vond voorlopig haar studie belangrijker. Pas toen hij in de Drachtster Courant een kort verhaal zag door ene An van 't Woud zei hij: "Kijk kind, dat vind ik nou een goed verhaal, als je 't nou zo kon dan zou ik je aanmoedigen." Moeder: "Dat heeft ons Setske geschreven, vader." "O, werkelijk, kind? Ja dan moet je 't toch maar proberen". En het kind kreeg een rijksdaalder.

Zij ging naar Engeland op kostschool, een hele ingreep in die dagen (1905) en veel van de jaren in Bath is terug te vinden in haar latere boeken, Engeland trok haar trouwens toch, want in plaats van in Nederland te gaan studeren (Engels, waarvoor ze was ingeschreven)! keerde ze terug om als kindermisje bij een Britse arts te gaan werken (zie Puck van Holten). Terug in Friesland ging ze in de journalistiek, pseud. Betty Bieruma, maar lang duurde dat ook al niet, want intussen had ze een jonge officier leren kennen die in Amersfoort gelegerd was: om hem ging ze in Amsterdam op kamers wonen. Daar schreef ze haar eerste boek: Het Hoogfatsoen van Herr Feuer.

"Haar aardigste boek misschien wel", zegt Leo Beek. "Zoals zij, toen al, die Duitser neerzette, komisch en tegelijk macaber! Het boek was geestig, puntig, en naar mijn mening zijn tijd vooruit. Het werd ook nauwelijks geapprecieerd, en de uitgever zag dan ook geen brood in het nieuwe manuscript waar Setske mee kwam aanzetten De hbs-tijd van Joop ter Heul. 'Je bent een lief kind', zei hij, 'maar laat mij nou met rust he.'

Kapitaal bedrag

Valkhof evenwel, die het manuscript in handen kreeg, beloofde de jonge Setske fl 1.500 voor ieder boek dat ze zou schrijven plus een dubbeltje ter verkocht exemplaar, en wie dat vergelijkt met het bedrag dat in 1963 met een jeugdboek te verdienen valt zal sprakeloos staan. De uitgever heeft er overigens geen spijt van gehad: al voor de oorlog waren van Joop ter Heul een miljoen exemplaren verkocht.

Hij was het ook die aandrang op een pseudoniem: "Dat Betty Bieruma gaat echt niet kind!" "Ik heb altijd al Cissy van Marxveld willen heten" zei Setske, wier onuitsprekelijke naam in Engeland al Cissy was geworden. (Het is nauwelijks te geloven: maar al voor de oorlog werden in Duitsland haar boeken verboden, iemand met zo'n naam moest stellig wel door marxistische theorieën besmet zijn.)

Met Joop ter Heul had de auteur kennelijk haar genre gevonden. In deze bizarre humor en spitse geestigheid was ze gewoon zichzelf. Zomerztheid haalde een nog groter oplaag dan Hollands Glorie, tot vreugde van Jan de Hartog overigens, en lang niet alle van haar zesentwintig boeken halen dat sprankelende peil.

In het grote huis aan de Amsterdamse Lomanstraat - Setske de Haan was intussen met haar officier getrouwd en kreeg twee zoons: Ynze en Leo - kon de auteur zich volkomen afsluiten als ze wilde werken en dan liet ze zich ook door niemand afleiden. Met huishoudelijke aangelegenheden hoefde ze zich niet te bemoeien: er waren een huishoudster en twee Duitse dienstmeisjes, maar het gezin heeft nooit onder het schrijverschap, van de moeder geleden.

"Integendeel", zegt Leo, "ze was dol op mensen, omringd door vrienden. Schrijvers en acteurs kwamen bij ons thuis, Cees Laseur, Johan Remmelts, Rie Gilhuys, die toen al maanden achtereen haar Zomerztheid in het Centraal Theater speelden. Zelf zag ze letterlijk ieder toneelstuk, genoot van ieder contact, en als mijn oom uit Spitsbergen geweest was had zij de volgende week een avonturenverhaal uit Spitsbergen geschreven.

"Toch gaf ze van zichzelf in elk gesprek, ze hoorde tot de opbranders, van een tenger fysiek, met een eigenlijk veel te krachtige esprit. Wij jongens lazen haar voor uit haar werk om te horen hoe het klonk'."

"En vond u dat vervelend?"

"Nee nooit. We waren trots op haar, ze was bovendien vrolijk, amusant, had een krankzinnig gevoel voor humor. Ze zag het bizarre en potsierlijke in elke situatie, maar nare eigenschappen in, mensen wilde ze nauwelijks zien. Wij konden meisjes krijgen aan elke hand, omdat Cissy van Marxveld onze moeder was" en zelfs de diender die mij (Leo) op een keer opricht wegens een ingetrapt ruit veranderde bij toverslag bij het vernemen van mijn moeders naam. 'Dan zal ik je even persoonlijk afleveren jongeman' En dat deed hij ook."

De partner

"Hoe reageerde uw vader op dit alles?"

"Hij was een zeer introvert man, nooit uitbundig, maar hij ving het allemaal schitterend op, zelfs de vele verhuizingen van mijn moeder (de Lomanstraat was een record, tevoren was ze dan in Naarden, dan in Katwijk te vinden geweest) en vader kwam dan 's avonds maar naar waar moeder woonde. 'Zo is ze nu eenmaal', zei hij. "In de Louteringskuur vind je veel van wat wij meemaakten, ook over die hond die moeder op aanstichten van een vriendin (ze durfde niemand voor het hoofd te stoten) kocht, maar waarmee geen huis te houden was, zodat vrienden in Bussum zeiden 'Wij nemen 'm wel'. 'Jamaar, mijn vriendin komt elke maand naar de hond kijken.' Geen nood, elke maand werd de hond naar de Lomanstraat gebracht, tot het natuurlijk op een goede dag verkeerd ging. 'Waar is de hond?' 'O, Leo is even met 'm wandelen.' Entree Leo: zonder hond. Etc."

Even bizar is het weekend in het officiershotel te Amersfoort, waar Cissy tot haar ergernis een jonge dame nadrukkelijk zag flirten (en schaatsen!) met haar man. Die week zou in het hotel een vlieger arriveren (even formidabel als nu een ruimtevaarder) en Cissy, ervan horend, riep: "Gunst ja, daar heb ik nog mee op school gezeten". Haar man: "Dat heb je me nooit verteld." Cissy: "O, er is zoveel dat ik je nooit heb verteld, maar ik ken 'm heel goed hoor." (Tegen vriendin Emmy Belinfante later: "Zeg, hoe red ik me eruit, ik heb die man nooit gezien!" Waarop Emmy: "Je redt jezelf maar".

Volgende dag wordt vlieger aan het deftige publiek voorgesteld. Cissy vliegt op 'm af: "En hoe ist met jou!" Vlieger, geheel in rol: "Gunst kind (omhelzing), jij bent ook nog niks veranderd!" Een dag lang hebben ze dat volgehouden, tot Cissy door de mand viel, natuurlijk.

"Zo was ze, mijn moeder", zegt Leo. "Zelfs toen ze ziek was, en al ouder, kwam je er totaal pgevrolijkt vandaan. Ze was vol fantasie, altijd, avontuurlijk, rusteloos, capricieus. Precies zo zijn sommige van haar protagonisten, die bedacht ze niet, die was ze."

In de oorlog heeft ze niet gepubliceerd. In die tijd vertrok haar oudste zoon (bij de RAF) naar Engeland, pas na de oorlog zou ze hem terugzien. In 1944 werd haar man gefusilleerd. Daarna miste ze eigenlijk de wil om verder te leven, ze is dan ook niet oud geworden. In 1948 stierf ze. 59 jaar.

Ze las veel: van Agatha Chtistie tot Carmiggelt, wiens Honderd dwaasheden ze het mooiste vond wat ze tot dan in onze taal gelezen had. Maar ze was evenzeer ontroerd toen Otto Frank haar na de oorlog het Dagboek van Anne ter beoordeling gaf.

Velen hebben Cissy van Marxveld verweten dat haar boeken altijd in meer gegoede kringen spelen, dat haar heldinnen onbereikbaar zijn voor "gewone" meisjes, een verwijt dat in de crisisjaren nogal eens gehoord werd. Afgezien van de vraag of het een auteur niet vrij staat zijn stof te kiezen moet men bedenken dat Joop ter Heul al van 1914 is! En de schrijfster kreeg ook stapels brieven van zieken en gehandicapten die, geheel opgefleurd, zich tranen gelachen hadden.

Dat is begrijpelijk: ondanks alle navolging, compleet met rijen tandpastaglimlachjes op de flap, is er in ons loodzware land, waar zelfs in jeugdboeken zoveel is afgetobd, gepiekerd, ethisch gewikt en gewogen (om niks, denk je nu) weinig aan te wijzen dat deze esprit, deze haast nonchalante humor overtreft. Waarin de tiener nog altijd herkenbaar is: eeuwig balancerend op de rand van alle emoties.

BOEKEN CISSY VAN MARXVELDT NOG ALTIJD SUCCES

DE ZAAANLANDER 28-2-'70

HOORN - Het is bijna niet te geloven, maar meisjes in minirokken zijn net zo romantisch als hun moeders. Meisjes, die meer van brommers afweten dan van chevelures, verslinden evenveel boeken van Cissy van Marxveldt als de bakvissen in jaren twintig. De in Hoorn gevestigde uitgeversmaatschappij "West-Friesland" doet daar haar voordeel mee, want sinds men in 1947 vlak na de dood van de populaire schrijfster voor een betrekkelijk klein bedrag alle rechten van haar erfgenamen kocht, raakte men ruim een half miljoen van haar meisjesromans aan de boekhandel kwijt.

Met gemak zelfs, want de tieners en twens van tegenwoordig zijn dol op boeken waarin nog "verstolen gelachen" wordt, tuinmannen diep buigen en chauffeurs in livrei voortdurend tegen hun pet tikken, vooral als een van de hoofdpersonen Dotje heet. Vandaar dat Cissy's pas herdrukte "Zomerzothed" een goede kans maakt om voor de zoveelste keer een "bestseller" te worden.

Niet Verwonderlijk

De 34-jarige Martin Lammes van de Hoornse uitgeverij vindt het niet eens zo verwonderlijk. "Kijk eens, er zijn genoeg sex- en science fiction boeken, maar meisjes, hebben er vooral op een bepaalde leeftijd gewoon behoefte aan om een boek te lezen waarin zij zichzelf als hoofdpersoon in een ontluikende liefdesroman kunnen terugvinden".

"Het doet er dan eigenlijk helemaal niets toe of de heldinnen van het boek voortdurend proestlachend op sofa's neerploffen, verbaasd "Hoe prozaïsch, oompje" uitroepen en aan hun vriendje ietwat beschroomd vragen of de sinaasappel die hij wat langzaam oppeuzelt "hem wel bekomt". Neen het wat plechtstatige taaltje waarin de schoolmeesters dochter uit liet Friese Oranjewoud haar humoristische, maar tegelijkertijd ook opvoedende avonturen te boek stelde, is geen bezwaar voor het mini dragende meisje van vandaag".

Compensatie

De zucht naar romantiek is, volgens Martin Lammes, bij de jeugd veel groter dan men denkt. In deze tijd waarin maanonderzoekingen niet eens meer de voorpagina's van de kranten halen, zoeken jongeren naar zijn mening naar een compensatie voor, de ouderwetse gezelligheid die zij misten.

Vandaar die plotselinge opleving van de belangstelling voor het vooroorlogse boek. Wat de meisjesromans van Cissy van Marxveldt betreft, lag dat niet eens zo aan de t.v.-serie "Joop ter Heul", die ruim een jaar geleden op de beeldbuis kwam, want haar door de uitgeverij "West-Friesland" herdrukte boeken Kwikzilver, Puck van Holten en Joop ter Heul werden toen al grif verkocht. Het is natuurlijk ook wel zo, bekent Martin Lammes, dat moeders die in de boekwinkel een weer opnieuw uitgegeven roman van Cissy van Marxveldt zien liggen, uit een soort jeugdsentiment zo'n boek kopen, omdat ze zeker weten dat hun dochter er geen buil aan kan vallen. Cissy zorgde nu eenmaal altijd voor frisse, wat je noemt onbedorven literatuur. Maar door het aanhoudende succes weten wij nu ook wel zeker dat vooral de Joop ter Heuls ook bij de meisjes van vandaag in de smaak vallen, want de tieners van tegenwoordig laten zich echt geen bedillerig boek meer in de handen stoppen, dat gaan ze gewoon ruilen, aldus Lammes.

Ten onrechte

Over het leven van de in 1889 in Friesland als Sietske de Haan geboren Cissy van Marxveldt verschijnt binnenkort de Haagse uitgeverij "Kruseman" een boek dat voor het grootste deel bestaat uit haar minder bekende novellen en schetsen. De auteur, de Wassenaarse Neerlandicus dr. Tj. W. R. de Haan wil er, geholpen door de twee zoons van de in 1947 door een hartaanval overleden schrijfster, mee aantonen dat haar werk eigenlijk altijd ten onrechte is weggedrukt in de hoek van de kinder- en damesbladliteratuur. Een postuum eerherstel dat in ander opzicht zeker ook toekomt aan de auteurs van Arendsoog, Kapitein Rob, Hoorn voor de prins en Leidens ontzet. Stuk voor stuk boeken, die op het ogenblik nog steeds hoog genoteerd staan bij de jeugd. En daarmee is volgens de Hoornse uitgever wel bewezen, dat de tieners tegenwoordig echt wel wat meer dan stripromannetjes lezen.

EEN ZOMERZOTHEID, VERHALEN DIE ONTHOUDEN WORDEN

LILLY VAN GINNEKEN

ALGEMEEN HANDELSBLAD 2-4-'70

Wil je in deze hippe dolle mini-tijd, waarin Turks Fruit verslonden wordt Bij de bibliotheek een boek van Cissy van Marxveldt lenen, dan moet je op de wachtlijst, want Joop ter Heul, Puck van Holten, Marijke en de anderen zijn niet thuis. Deze jeugdboeken, die zo'n veertig à vijftig jaar geleden geschreven werden, gaan er nog in als koek. Moeders die bakvis waren, lezen ze nu naast Jan Wolkers, met hun tienerdochters mee.

Dr. Tjaard De Haan, die zich een tijdje met Cissy van Marxveldt heeft beziggehouden, vindt het psychologisch en sociologisch een interessant verschijnsel, dat boeken over de liefde van de wordende vrouw nog onverminderd in de belangstelling staan en kennelijk in de behoefte van een zwijgende meerderheid voorzien.

Het Is echter niet zo verwonderlijk," volgens hem, "want deze eenvoudige literatuur is goed en kundig, doeltreffend en hartverwarmend geschreven. Zo'n Joop ter Heul en 'n Zomerzothoid, zijn toch niet te verbeteren. Het zijn verhalen die je onthoudt. Maar ondanks het belang en de invloed van de jeugdboeken behoren ze niet tot de officiële letter kunde en een serieuze literair-historische studie op dit gebied, kom je dan ook niet tegen."

Luchtig

Volgens De Haan is dit typisch Nederlands en hij haalt hierbij Kees Fens (Volkskrant 18-10-'69) aan: "Wie het gemakkelijk zegt, heeft bij voorbaat ongelijk; wie een luchtige roman schrijft is priori een goedkope figuur, die het dure laddertje van de literatuur niet op mag, Vermaak moet verantwoord zijn en verantwoord betekent: inspanning vergend, problemen stellend." Een lerares Nederlands vertelde, dat ze pas nog met veel plezier in de hernieuwde uitgave van Joop ter Heul gelezen had, maar niet zou weten waar, ze iets over Cissy van Marxveldt moest vinden.

Dr. De Haan heeft dit gebrek aan officiële belangstelling nu goed gemaakt, want iemand van wie de boeken twintig jaar na overlijden nog in 50.000 exemplaren per jaar worden herdrukt en voor TV-musical worden bewerkt is wel aan een levensbericht toe, vindt hij. Vanwege zijn speciale interesse voor het regionale aspect in de literatuur - omdat de plaats van herkomst karakteristiek voor het werk van een schrijver kan zijn heeft De Haan zijn bio-bibliografisch essay over Cissy van Marxveldt toegespitst op haar Friese afkomst, door nagenoeg al haar verhalen, die aan haar geboortedorp herinneren samen te brengen in "Mijn dorp in Friesland".

Bij het nagaan van haar leven, bleek dat veel van wat ze meemaakte, In haar boeken is terug te vinden.

Autobiografisch

Cissy van Marxveldt werd als Setske de Haan in 1889 In Oranjewoud geboren. Ze was het enige niet sterke kind van het schoolhoofd daar. Haar drukke en lacherige HBS-tijd in Heerenveen staat voor, een groot deel in "De Stormers" (1925), later, Burgemeesters Tweeling" genoemd. Na de HBS gaat ze vanaf 1908 een paar jaar naar Engeland en woont eerst au pair bij een doktersgezin in Coventry. Uit haar dagboek blijkt dat ze het hier verschrikkelijk vindt. In plaats van smadelijk te moeten terugkeren, smeekt ze haar vader of ze naar een Engelse kostschool mag. Hoewel dat financieel niet vanzelf spreekt, vindt hij het goed dat ze naar de "Oldfieldlodge school" te Bath bij Bristol gaat, waar ze het wel naar haar zin heeft. In Puck van Holten (1931) gaat een Fries buitenmeisje naar Engeland die het in tegenstelling tot Setske de Haan wel uithoudt in een vervalend doktersgezin. Haar kostschooltijd Haar ouders vinden dat ze, als ze weer terug in Nederland is, Engels moet gaan studeren, waar ze geen zin in heeft. Ze wordt leerling-journaliste bij de Drachter Courant. Maar bij het verslaan van brandjes kan ze zich helemaal niet laten gaan. Eigenlijk wil ze schrijfster worden. In haar HBS-tijd had ze zich daar al aan gewaagd, maar toen ze Schoolidyllen van Top Naeff gelezen had, verscheurde ze haar probeersels. In haar Engelse dagboek schreef ze: "En nou dinsdag word ik al 19 en elke dag wordt mijn wensch vuriger en inniger, dat ik toch eens een boek mag schrijven, ik kan er mij in verdiepen en me indenken hoe heerlijk het wezen moet een boek te kunnen schrijven en ik voel dat het misschien eens kan".

Journaliste

Omdat de journalistiek niets werd, ging ze naar Amsterdam en nam een kantoorbaan. In deze tijd komt ze Leo Beek tegen, reserve-tweede-luitenant. met wie ze in 1916 trouwde. Hij was haar alles, gaf baar een gevoel van

zekerheid, geborgenheid en vastheid, zoals ze schreef. Hij stimuleerde haar complete romans te gaan schrijven in plaats van losse verhalen. Nog in 1916 verschijnt haar eerste boek *Game and set* (Later Vriendinnen en nog later *Op eigen benen* genoemd).

Vervolgverhaal

Het was het begin van stroom meisjesboeken met als eerste topser In 1919 *Joop ter Heul*, dat begonnen was als vervolgverhaal: brieven van HBS-meisje aan haar vriendin, in een tijdschrift voor jongens en meisjes. De Haan vindt dat ze hier voortbabbelt alsof ze een nazaat van Wolf en Deken is. In 1927 schreef ze haar andere succesnummer dat tussen de twee wereldoorlogen het meest verkochte boek was, *'n Zomerzothed*. De *Lauteringskuur* dat in hetzelfde jaar geschreven werd was veel minder een jeugdboek. Het gaat over de man-vrouw-verhouding en sluit dicht aan bij haar eigen situatie. Een van haar laatste boeken. Ook zij maakte het mee, is ook persoonlijk, het is ter nagedachtenis aan haar man, die in het verzet in 1944 gefusilleerd werd. Maar evenals de vijfde *Joop ter Heul* heeft het niet meer de pit van de vroegere boeken. Ze wordt ouder, haar gezondheid wordt slechter en in 1948 sterft ze.

Friezin

De Haan herkent in *Cissy van Marxveldt* heel duidelijk de Friezin. Ondanks haar zwakke gestel, blijft ze doorzetten. Ze heeft de neiging in haar boeken alles iets mooier en op hoger plan voor te stellen dan in haar eigen werkelijkheid het geval was, haar personen willen altijd naar buiten trekken, ver weg, maar houden dan een heimwee naar de beslotenheid van het dorp en dan, God komt in haar verhalen nergens voor. Dat is typerend voor het gebied tussen Drachten en Heerenveen, dat al in de 19e eeuw onkerkelijk was. Ook al woont ze niet meer in Friesland, maar na Amsterdam in het Gooi, ze blijft in haar taal frisimen houden. De Haan heeft ze maar voor het aanstrepen. "Joost ik zit er geweldig toe", is al even Fries als wordt beleefd door *Rekel* (1924). "Pingel maar toe" (in *Joop ter Heul I*). Als je haar boeken leest in de volgorde waarin ze geschreven zijn, dan is het een spiegel van de tijd, zoals De Haan opmerkt. Omdat ze een vrouw is, geeft ze beter weer. Mannen hebben veel minder dat spreekbuisachtige en meer, de neiging te vervormen. De mode is te volgen, maar ook sociale toestanden, want in de tijd van de malaise gaan de meisjes die in een luxe sfeer door de dreven dartelden werken, en worden nu zelf personeel.

Het ergert De Haan dat in de nieuwe drukken juist dat specifieke eruit gehaald wordt. "Wie *Joop ter Heul* wil leren kennen in ware gedaante, die zal dit moeten doen aan de hand van de oorspronkelijke uitgaven, hoe beduimeld en stukgelezen die ook zijn. Dan heeft hij het volle profijt van contemporaine illustraties, door de gevoelige tekenaar *Isidoor van Mens*, die het leven uit de 'smiling twenties' uitstekend weergeven. De latere tekeningen van *Hans Borrebach*, hoe glad en geroutineerd ook missen de losse toets die het bijna onhandige werk van *Isidoor van Mens* zo sympathiek maakt. Ook wordt hij dan niet benadeeld door hinderlijke weglatingen en wijzigingen: hij behoudt dan de ouwe-trouwe lampetkan en het opgestoken haar en hij wordt niet opgeknapt met nylonblouses en nylonkousen, die raar contrasteerden met het vele stoppen-en-mazen der talrijke dienstboden. Ru dopt dan nog in plaats van Ru knikt"

"Dat ze zoiets nog pruimen tegenwoordig komt omdat haar, typen zo herkenbaar zijn. Het zijn hele gewone mensen, meisjes die wel opgewekt zijn maar met een ondertoon van: Ik kan er niet zoveel van, ben ik wel genoeg in trek. Ze zijn niet zo geweldig maar komen allemaal aardig terecht."

CISSY VAN MARXVELDT WEL, JOHANNA BREEVOORT NIET

A.J. KLEI

TROUW 16-5-1970

Bij het laatste nummer van het nu ter ziele zijnde weekblad De Spiegel kon je een bijlage krijgen, een soort van fotoreportage over de afgelopen vijftig jaar onder de titel Spiegel Speciaal. Wat de bedoeling van deze bijlage was, stond erbij: 'Even omkijken, even glimlachen, even nog meer oude herinneringen bij ons laten opkomen, even verder terugblikken dan het afgelopen jaar, even de vergankelijkheid der dingen zien...' dit hartelijk inviterende proza roerde me dermate, dat ik prompt de Spiegel Speciaal kocht. Begerig sloeg ik de pagina's om. Ik had al een vertederende glimlach klaar liggen, want gelet de historie van De Spiegel zou ik ze natuurlijk bij bosjes zien, die aandoenlijke plaatjes van star in de lens kijkende mannenbroeders...

Och arme, dat viel bitter tegen. Niks geen mannenbroeders-gedoe, maar wel voor 1924 een pagina over een dans van Chileense oorsprong, met als bij schrift: Herinnert u zich nog de in paars-bruin gedrukte Wereld-revue...?' Nee, meneer, die herinneren wij ons niet, onze mensen lazen de Wereldrevue niet, ze, keken wel uit, ze hadden immer hun eigen bladen, waarvan De Spiegel er een was. En in 1929 waren Tuschinski en Louis Saalborn geen 'zeer achtenswaardige lieden voor ons maar, als we al van hun bestaan op de hoogte waren figuren uit een verre vreemde e verboden wereld. Nog onlangs vertelde een niet bepaald behoudzuchtig, dominee in zijn preek dat hij als kind, lopend door de Reguliersbreestraat in Amsterdam. altijd een beetje benauwd tegen de weelderige gevel van Theater Tuschinski aankeek: daar had je nou de zondige wereld om zo te zeggen voor 't grijpen. En in 1932 liep De Spiegel heus niet te leuren 'net foto's van Shirley Temple, de redactie verraste de lezers veel en veel liever op het exterieur van de nieuwe gereformeerde kerk te Bruchterveld (Ov.).

Merkwaardig die neiging eigen verleden te verstoppen. De NCRV heeft er ook wel eens een handje van. Als ze bijvoorbeeld. met de jaren dertig bezig zijn, kunnen ze net doen alsof NCRV-ers uit die tijd volop met de wereld meededen (zo heette dat toen). Maar dat deden ze 'nou net niet, onze mensen hadden hun eigen gedragscode (die, dat is natuurlijk waar, veel te gauw en veel te gemakkelijk versleten werd voor een door God gewilde manier van doen en van laten vooral) en daarin paste, wel een orgelbespeling van Jan Zwart maar geen film met Shirley Temple en ze wisten niks van dansen, laat staan van dansen van Chileense komaf, maar alles van de kwestie-Geelkerken.

We kijken vandaag allemaal graag terug, je merkt het overal aan. Aan rijgschoenen' aan bakkebaarden en aan herdrukken van de boeken van Cissy van Marxveldt. Jan Wolkers heeft geduchte concurrentie van Joop ter Heul, Puck van Holten Marijke... noem de dames maar op die, de verhalen van Cissy van Marxveldt zo plezierig bevolken. Onlangs las ik, ik ineen in 't Handelsblad, dat je bij de leeszaal op de wachtlijst komt als je 'n Zomerztheid, wilt hebben:, Cissy van Marxveldt is niet thuis. Cissy van Marxveldt's boeken zijn zogezegd neutraal. Zou er, vraag ik me af, ook wat zitten in herdrukken van christelijke bestsellers van, pak weg. veertig, vijftig jaar geleden? Je merkt er niets van. De Dolle Mina's hebben nog geen enkele uitgever op 't idee gebracht Moeder's dubbel leven' van Johanna Breevoort in een fleurig omslagje op de markt te gooien (hij zou ook 'Vrouwenweelde en vrouwen smart' kunnen nemen.). Uit de periode dat christelijke gezinnen gebukt gingen onder het vraagstuk of meisjes hun vlechten mochten laten afknippen, dateert 'Bobbed Hair' van Nelly van Dijk-Has. Heeft niemand zin z'n jeugdsentiment te voeden met dit boek? Ik herinner me dat ik tweemaal 'Jan Waanders' van J. C. de Koning las, daar raakte niemand van 't goede spoor af, er was geen houden meer aan. Je zou deze roman dolgraag nog eens lezen, want je weet niet meer bij benadering waar het bij de hoofdpersoon aan mankeren ging. Als ik nog even aan het omkijken mag blijven: wie kent nog de romans van ds. A.K. Straatsma ('Late lente') en van ds. D. Hogenbirk Jzn ('Neveldijk?'). Dat waren toch heus geen eendagsvliegen, die boeken werden herdrukt en nog eens herdrukt. Weg zijn ze en niemand blijkbaar, die zin heeft ze op te zoeken en er het stof af te blazen.

Nu kun je stellen dat deze boeken, hoeveel succes ze destijds in de 'eigen' kring ook hadden en hoe goed ze ,soms ook verteld waren (laten we ons daarin niet vergissen, deze mensen konden vertellen), zozeer uit en voor die eigen kring geschreven waren, dat ze, voor anderen onverteerbaar waren en zijn. De problematiek was in hoge mate tijd- en milieugebonden en als ze dat niet was, dan werd ze beleefd op een wijze die niet-ingewijden volstrekt ontgaan moest. En we moeten er natuurlijk voor oppassen dat we er geen lachertjes van gaan maken, dan doen we onrecht aan de manier waarop mensen toen hun christen-zijn meenden te moeten beleven. Een manier waarvan we vaak rillen en terecht rillen, daar niet van, maar we willen geen goedkope grollen. Vandaar misschien ook die terughoudendheid bij, bijvoorbeeld, de NCRV als het om terugblikken gaat. Zuinig omspringen met eigen verleden hoeft dus niet voort te komen uit een gevoel van gene. En hiermede heb ik Spiegel Speciaal en de NCRV toch weer over de kuif gestreken.

Maar Om dichter bij Cissy van Marxveldt in de buurt te blijven, zou er ook niets te beleven zijn met het lanceren in poeketformaat van de christelijke zusjes van Joop ter Heul, Puck van Holten, Pim de-Stoetel en de anderen? Herrie-Let', 'Fre's meisjesjaren', waar zijn die boeken gebleven? Nel van der Vlis en Phe Wijnbeek hebben echt goeie meisjesboeken geschreven, waarvoor je vlot een romans-voor-oudere-meisjes van vandaag cadeau kunt

doen. En kijkt er heus geen sterveling meer om naar Rie van Rossum's onvolprezen 'De kloof zonder brug'? Is dat echt allemaal verbleekt? 'k Geloof er niks van.

Dit alles is niet mindering op Cissy van Marxveldt die, neutraal of niet, ook de christelijke gezinnen binnenkwam. Eerst wat aarzelend, tenslotte moesten ze daar even wennen aan een boek dat niet uit Nijkerk of Kampen kwam. Maar vader, die eerst zuinigjes keek: 'Laat es kijken kind, is dat nou wel geschikte lectuur voor ons?', deed meer dan kijken en las geboeid door in 'n zomerzothed, hij wilde weten hoe het zou aflopen met de 'huzaar' Ella en met de boerse Gerrit-Jan... En moeder vond, zonder haar vertrouwde reeks ook maar een moment te verloochenen (stel je voor, al die keurige delen in de kast), Puck van Holten toch maar een echt boek, en geen onvertogen woord hoor!

Mooi zo, en ten gerieve van alle bewonderaarsters en bewonderaars van Cissy van Marxveldt attenderen we graag op een uitvoerig opstel van de Haarlemse leraar Nederlands dr. Tiaard W. R. de Haan, waarin hij het leven van Cissy van Marxveldt beschrijft en vertelt hoe haar boeken er kwamen. 'Joop ter Heul' was de vrucht van een wat ondoordacht gedane belofte, een vervolgverhaal te schrijven, in Puck van Holten zijn jeugdherinneringen verwerkt... enfin, het staat er allemaal in. Dr. De Haan's: verhaal vormt de inleiding tot een bundel novellen en vertellingen van Cissy van Marxveldt, die onder de titel 'Mijn dorp in Friesland' en in een geweldig leuk omslag bij Kruseman in Den Haag zijn uitgekomen (Prijs fl 10.90). We gaan de hier verzamelde verhalen niet bespreken, ik wou wel iets zeggen van het opstel van de heer De Haan. Zijn betoog is af en toe te apologetisch. Heus, Cissy van Marxveldt hoeft niet mee te doen in een discussie over de verhouding tussen volkscultuur en officiële litteratuur (om de ondertitel van dr. De Haans dissertatie 'Volk en dichterschap' te citeren), Joop ter Heul en al die anderen doen immers net zo hard mee als Jan Wolkers. het is al gezegd. En die stilistische karakteristiek had wat korter gekund ten gerieve van een mogelijk wat dieper ingaan op het feit dat de schrijfster zo royaal is met welgestelde lieden. Maar alles, zo gewichtig moeten we niet doen. Lezen maar, en kijken, want er zijn acht pagina's illustraties (twee ervan gaan hierbij).

SCHETSEN EN VERHALEN VAN WOULDSTER MEISJE CISSY VAN MARXVELDT

D.D. VAN DER WOUDE

LEEWARDER COURANT 29-5-'70

Op 24 november 1889 werd in het schoolhuis van Oranjewoud geboren Setske de Haan, dochter van de, schoolmeester Ynze de Haan (afkomstig van Hemrik) en zijn vrouw Froukje de Groot (van Gorredijk). Ze liep daar de lagere school af en kwam op de HBS te Heerenveen. Dit meisje, zou later grote bekendheid krijgen als de schrijfster van meisjesboeken: Cissy van Marxveldt. Het begon vijftig jaar geleden met De HBS-tijd van Joop ter Heul dat in 1919 de basis legde voor haar verder succes. Want de jeugd greep er naar en de Joop ter Heul-serie dijde uit tot vijf boeken! In totaal belooft haar produktie ongeveer 25 romans en novellenbundels. En nu, een halve eeuw later, zijn bakvissen nog verzot op de boeken van Cissy van Marxveldt - en niet alleen de meisjes, ook jongens en ouderen lezen ze met veel genoegen! Het totaal van de verkochte exemplaren belooft reeds anderhalf miljoen! En dat van iemand, die niet tot de 'officiële' literatuurbedrijvers wordt gerekend. In encyclopedieën wordt haar naam niet of nauwelijks genoemd!

Duizenden jonge mensen echter hebben in de loop van de jaren genoten van Cissy van Marxveldts vlot geschreven romans over jonge mensen. Zij wist steeds weer de juiste toon aan te slaan en haar pittige en levendige dialogen boeien ongemeen. Door haar boeken straalt zonnegloed en warmte. Ze tintelen van jeugdige overmoed en fijne verhoudingen, onderling. Begon Cissy niet te schrijven in een periode van meer co-educatie onder (vooral) de middelbare scholieren, een tijd ook van opkomst van de moderne Juegdbeweging?

Een mooi-schrijfster was ze niet, wilde ze ook niet zijn. Ze hield van een losse, speelse, frisse stijl, die bij de jeugd aansloeg. De 'officiële literatuur' mag dan wat op haar hebben neergekeken, vast staat, dat zij de literaire publieksprijs heeft gewonnen! Haar boeken werden stuk gelezen. Verschillende van haar romans zijn bewerkt voor toneel, film en televisie.

Het is wel gebleken, dat mevrouw S. Beek-De Haan (zoals ze na haar huwelijk, toen ze pas begon te schrijven, heette) in de meeste van haar boeken jeugd- en andere levenservaringen heeft verwerkt en dat Friesland, en voornamelijk Oranjewoud, telkens weer opduikt. Dr. Tjaard W. R. de Haan, die een boek over en van Cissy van Marxveldt heeft doen verschijnen, is van oordeel "dat het Friese element in haar verhalen soms onmiskenbaar is, tot in de taal van de dialogen toe". Alles "riekt naar Friesland" zoals hij zich ergens uitdrukt. In de Friese Encyclopedie wordt van Cissy's werk beweerd, dat haar boeken niet in Friesland spelen. Dat doen ze vaak wél.

Mijn dorp In Friesland

Dr. De Haan (toevallig heet hij ook zo) heeft gemeend, juist op de Friese afkomst van Cissy, "die heel haar leven doorwerkte, het licht te moeten laten vallen, mede aan de hand van de hier voor het eerst gebundelde verhalen, die zij aan haar geboortedorp heeft gewijd". Mijn dorp in Friesland heet het, novellen en vertellingen. Dr. De Haan geeft een levensbeschrijving en een uitvoerige bibliografie van de schrijfster, die een kind was van de natuur. Ze hield van de bossen van Oranjewoud, ze hield van de sfeer van dit toen nog schaars bewoonde en in stille rust dromende dorp met zijn drie grote buitens, zijn paar boerderijen en verspreide huizen.

De omgangstaal in het gezin van meester De Haan was Fries. Cissy kende de bewoners, zoals, die de meestersdochter kende. Toen ze als meisje van 17 jaar op haar (overigens heerlijke) Engelsche kostschool verbleef, schreef ze in haar dagboek: "O, Oranjewoud, hoe na ligt ge me aan 't hart, hoe denk ik elke dag aan je, dan fleurig, dan verlangend O, hoe hunkerde ik er vanmorgen naar je weer te zien, je lieve brede lanen met die trotse bomen, je zo overbekende zalige zitjes, Je landelijke wegen. Lief, lief Woud. wanneer zal Ik weer gearmd met Piep het vierkante omwandelen?' In de 25 schetsmatige verhalen (waarvan verschillende nog niet eerder zijn gepubliceerd) die dr. De Haan in dit boek heeft bijeengebracht, moeten, dunkt mij, alle in Oranjewoud of Heerenveen (het "stadje") gesitueerd worden. Soms zijn haar aanduidingen wel heel duidelijk, bv. noemt zij eens de ijsbaan Thialf.

Stemmige schetsen

In tegenspanning tot haar meisjesromans, waar een laaiende levenslust door stroomt, zijn deze 'Friese' schetsen stemmig en ingetogen. Literair beter geslaagd misschien door een meer beheerste beschrijving. We hebben hier te maken met een heel andere Cissy.

Ze observeert in deze schetsen het doen en laten van simpele mensen in een dorp, waar elk elk kent, van binnen en van buiten. Waar de contrôle op ieders handelingen bijna volmaakt is. Waar men spoedig onder de doem ligt van een streng dorpsoordeel. Waar 'de post' alles weet. (Daar weet ik zelf nog van mee te praten;)

Een milieu, waarin de liefde onromantisch is in de meeste gevallen; waar veel huiselijke verdrietigheden voorkomen en kwebbelende bolkuorrinsters het hele dorp door roddelen. Veel schrijnend leed en tragische omstandigheden roept de schrijfster op. Ik ben ervan overtuigd, dat zij in deze schetsen veel jeugdervaringen van zich heeft afgeschreven. Merkwaardig is dat ze de dialogen in een soort stadsfries heeft genoteerd. In mijn oren klinkt dat wat oneigen, maar het kon voor haar lezerskring natuurlijk bezwaarlijk in het Fries geschreven zijn. Cissy kon heerlijk vertellen met in haar stem sterke intonatie en nuancering. 'Ze dacht in het fries'; dr. De Haan heeft ook al gewezen op de talrijke friezismen in Cissy's boeken. In dat stadsfries geeft ze niet altijd de goede accenten. B.v. suu (zou) schrijft ze als sù wat in de uitspraak als soe moet klinken. Bij bepaalde schetsen kreeg ik het gevoel, dat die in het Fries beter tot zijn recht zouden zijn gekomen. Taalkundig rijdt ze wel eens een scheve schaats, maar dat vergeven we graag. (O, ja ijsgeneugten zijn in deze serie niet vergeten!)

Cissy weet sfeer te scheppen en milieu te beschrijven vaak ontroerend, soms ook jolig, want de bruisende levenslust van het kind heeft ze altijd behouden. Ze moet als kind al een sterke opmerkingsgave hebben gehad. Het viel mij op, dat in een groot deel van de schetsen de figuur van de meester voorkomt - altijd als de goede, kalme, wijze man, de bemiddelaar tussen zijn 'volkje'. Zij moet veel van haar vader gehouden hebben; dr. De Haan deelt mee dat ze aan haar moeder minder binding heeft gehad. Mr. Eelco van Kleffens, de ambassadeur, heeft (dit is even een zijdelingse opmerking) zijn eerste opleiding niet gehad in Oranjewoud, maar in Nije-haske. Het werk van Cissy was en is altijd nog populair. Wie zich wil verdiepen in persoon en 'Woudster' verhalen van Cissy van Marxveldt, die zal aan dit boek veel vreugde beleven. Het essay van dr. Tjaard W. R. de Haan is een gedegen stuk werk, steunend op veel onderzoek en studie. Het is daarom zo belangrijk, omdat we nu pas uitvoerig over deze schrijfster worden ingelicht. En de schetsen geven een uitnemend, goed doorvoeld beeld van het oude Woud en zijn bevolking van een zeventig jaar geleden en tevens van de schrijfster.

Het boek is uitgegeven in een verrukkelijk kleurig omslag van Anke van Dun-Verstegen. Behalve een jeugdportret van de schrijfster is een aantal plaatsjes opgenomen van gebouwen, die in dit leven van belang zijn geweest: het oude schoolhuis te Oranjewoud, de oude H.B.S. te Heerenveen, de buitens Oranjewoud, Klein jagtlust en Oranienstein, de kostschool in het Engelse Bath. Verder een facsimilé van Cissy's handschrift en een kiekje van moeder Cissy met haar beide jongens Ynze en Leo. Op de flap staat nog als inlichting, dat het hier betreft de volledige bundeling van alles, wat Cissy van Marxveldt over Friesland novellistisch ten beste heeft gegeven; ook handschriftmateriaal wordt hier voor het eerst opgenomen.

CISSY VAN MARXVELDT, TERUG IN DE TIJD

HANNEKE TERWOGT

Het Parool 14-1-1972

Na het succes van de Joop ter Heul-serie brengt de KRO-televisie vanavond Cissy van Marvelds populaire boek 'n Zomerzothed op het scherm (Nederland 1). Ook dit boek bewerkte Nico Hiltrop tot een musical. Het werd in 1927 geschreven. In de hoofdrollen zijn te zien Ida Bons, Willem Nijholt, Martin Brozius, Wieteke van Dort, Jacco van Renesse. (N. 1, 21.10--23.05 u.).

Oranjewoud, 24 november 1889. , Hoofdonderwijzer Ynze de Haan en zijn vrouw Froukje de Gorredijk krijgen hun eerste en enige kind. Een min baby'tje een meisje, Setske. Haar grootmoeder, een "beauty van een wijf", kijkt in:de wieg en zegt "die had beter dood kunnen zijn". Op z'n Fries.

Ze had ongelijk, uiteraard. Want Setske de Haan ontpopte zich tot de absolute heldin van vele meisjesjaren (de mijne onder andere): Cissy van Marxveldt. ,Schrijfster ,van -plm 25 toppers voor tieners van toen (en nu), onder meer de Joop ter Heul-serie, 'n Zomerzothed, Rekel de Marijke-serie, Pim de Stoetel: Herr Feuers Hoogfatsoen, de Kingfordschool, de Loutringkuur .....

Setske de Haan groeide op in Oranjewoud. Haar vader was een progressieve hoofdonderwijzer, die naar de dorpsdominee ging,en zei Die kerk van jou, daar zie ik niks in. Troelstra, die heeft de toekomst. Setskes moeder was een kille, harteloz' maar wel geestige vrouw. Setske ging naar Engeland, eerst au pair (vreselijk vond ze dat), later naar een deftige kostschool, zwak van gezondheid, is altijd ziekelijk geweest. Terug in Nederland ontmoette ze de enige man in haar leven, Leo Beek (die model stond voor alle mannelijke hoofdfiguren in haar boeken). Ze kreeg twee zoons, Ynze (nu luchtmachtattaché voor Nederland in Londen) en Leo (technisch publicist bij Philip woont in Huizen). Ze stierf in Amsterdam op 11 november 1948, 59 jaar oud.

Met haar hartsvriend-in Emmy Belinfante-Belinfante, ook schrijfster, schreef ze een boek, Confetti. Hierin zegt, ze ondermeer "Nog op de Lagere School probeerde ik reeds ontroerende verhalen samen te flansen, gestolen uit alle boeken, die ik zo voor en na als de leesmaniak die, ik was, verslonden had. Doch een wijze vader, - hoe verstandig, dat heb ik pas veel later ingezien - stopte de schriften volgeklad met nonsens. de kachel in..."

"...Ik ben een stukje Joop ter Heul, maar ook -,schrik niet een beetje de alom verfoeide Julle, Juut Storm van Waveren kon een zusje van me zijn, en Babs uit Kwikzilber en Trix uit de -Loutringkuur een grote tweelingzuster ..."

Zoon Leo (51) geestig en enthousiast prater over zijn moeder, vertelt onder meer: "We waren eens in een hotel in Amersfoort met een oom die evenals vader beroepsmilitair was. Daar was ook een kakineus wijf, die moeder meteen de Koningin van Sheba noemde. Die vond mijn moeder maar een opgewonden standje van minne allure. Moeder deed dan ook alles om die vrouw het leven zuur te rnaken, ook al omdat vader nogal wat aandacht aan de niet onaantrekkelijke dochter van de Koningin besteedde, Nu zou op een avond een zeer beroemd vlieger in het, hote l arriveren (van een beroemdheidsgraad van, Cruyff nu of zo). De Koningin zegt meteen o, ik ken z'n vader heel goed en hem heb ik als jongetje gekend. Waarop moeder onmiddellijk bedacht 0, ik heb nog met hem gevrejen. Dat gevrejen zei ze expres, dat klonk ordinairder. Vader die dat natuurlijk; voor het eerst hoorde..raakte niet uitgevraagd over dat vrijen, hoe, wanneer dan, hoe lang, waar, waarom... Moeder zei dat ga ik jou niet aan je neus hangen en had zich hevig in de nesten gewerkt, want terugkrabbelen. dat deed ze niet. Enfin, die man komt aan, in een stampvol hotel, moeder maakt zich los uit de menigte, stormt op hem toe en slingert zich om z'n hals: Hans; dat ik jou hier, moet ontmoeten! Tot haar grote geluk houdt die man haar een half metertje van zich af, bekijkt haar en zegt: "Kind, at Is lang geleden..." Moeder was gered, Maar toen liep het nogal uit de hand, want ze bleven weken lang fantaseren over verlovingsen en zo' Die man wou moeder zelfs huwen. Enfin toen heeft ze daar de Loutringkuur over geschreven."

"Va,der? Een, heel knappe, mooie man. Erg stil, introvert. Beroepsmilitair. In alles tegengesteld aan moeder.hij vond haar enig, maar was niet grappig. Hij kwam uit een monarchistisch milieu, zij uit een progressief. Hij stoorde zich, helemaal niet aan het feit dat hij natuurlijk altijd de man van. de beroemde Cissy van Marxveldt was. Zei nooit een woord teveel. Zat in het officierenverzet in de oorlog. Toen hij gearresteerd werd, "uitgenodigd voor een verhoor", zei hij. Bent u Duitser? Hoezo. vraagt zo'n SS-er. Omdat ik nog nooit iemand zo belazerd Duits heb horen praten, zei hij. Hij is gefusilleerd in augustus '44 Moeder hield ontzettend veel van hem, en hij van haar. Ze voelde zich bij hem veilig, geborgen. Ze heeft over zijn dood nooit iets gezegd tegen ons. Maar daarna heeft ze nooit meer geschreven. Geen letter.

"dialogen tussen vader en moeder waren, altijd, sketches. Bijvoorbeeld: Vader: raad eens wie ik vandaag gezien heb. Hein Bavelaar. Moeder: ik ken geen Hein Bavelaar. Vader: Ach jawel, ik heb jaren met hem in Hardewijk gelegen. Moeder: Hardewijk? In ben nooit in Hardewijk geweest? Vader: Je bent wel in Hardewijk geweest. Je hebt er gewoond. Moeder: Ik heb nooit in Hardewijk gewoond, ik weet niet eens waar het ligt. Vader: Dat zegt niks, jij weet niet eens waar Utrecht ligt. Moeder: Jawel dat is een provincie. Vader: Utrecht is ook een stad. Een stad en een provincie Moeder: Wat idioot om een stad en een provincie hetzelfde te noemen. Erg overdreven En ik ken geen Hein Bavelaar".

"Moeder was een grote vrouw, niet mooi, wel erg aantrekkelijk, Erg charmant en geestig. Ze hield, tot het laatst toe, van mooie kleren. Ze roddelde nooit, vond iedereen aardig. Had een geweldig vermogen tot relativeren. :Was in een ding geïnteresseerd, in mensen. Uren en uren praatte ze met haar hulpen, met Melkboeren, met wie niet Altijd mensen in huis. Ze was geen moederdier, haar kinderen interesseerden haar niet zo erg, wel toen we groter werden, niet als kleine kinderen. Schrijven was haar lust en haar leven. Geld interesseerde haar niet. Het was fijn dat ze het had, want dan kon ze huishoudelijke hulp betalen. Zelf schreef ze altijd".

"Ze kon mensen enorm bewonderen. Als iemand ooit een aardig of goed ding gedaan of geschreven had, sloot ze hem in haar hart, Ze zei altijd, ik wou dat ik kon schrijven als die en die...Elsschot, daar zijn we mee grootgebracht, Ze dweepte met Carmiggelt, las alle stukjes. Annie Schmidt, daar zag ze meteen een groot schrijfster in. Ze las het Parool vanaf het eerste uur. Ze voelde zich wel een beetje gefrustreerd door het feit dat ze "maar" meisjesboeken schreef. Ze vond haar werk geen literatuur, maar wist dat ze geen roman kon schrijven. Als ze had geweten dat die Neerlandicus, Tj. de Haan (geen familie) haar werk wel als literatuur had bestempeld, had dat haar heel gelukkig gemaakt denk ik. Een keer heeft ze een brief geschreven naar Jan Apon, die een thriller geschreven had die ze geweldig vond. Ze heeft nooit iets gehoord Toen heeft ze het nooit meer gedurfd,"

"Die musical ach, voor mij hoeft het niet... Die liedjes. Als ze hem nou zelf had kunnen schrijven, zoals Annie Schmidt dat doet... Maar ik heb grote bewondering voor de prestaties van de makers en de uitvoerenden. Ik denk dat ze zelf verbijsterd geweest zou zijn, dat haar werk nu nog zo geapprecieerd wordt."

"Ze heeft altijd geweigerd lid te worden van de Kulturkammer. Ze hebben haar erom gesmeekt. Als ze dat wel had gedaan had ze nog miljoenen meer boeken verkocht, in al die oorlogsjaren... Ze zei: Ik vind m'n werk wel belangrijk, maar niet zo belangrijk dat ik dat er voor over heb, Tien jaar geleden waren er anderhalf miljoen boeken van haar ver kocht. Nu weet ik het niet. Ze heeft voor haar derde boek Joop ter Heul een contract afgesloten met de oude Gijsbert Tersteeg (vader, van de acteur) van uitgeverij Valkhoff dat ze elk boek fl 1500 kreeg en 10 cent per boek. Ze was er dolblij mee."

"Ze zei eens tegen me, kort voor ze stierf, ze was toen 58: Moet ik niet 's een geloof hebben? Nou zei ik, is dat niet een beetje laat? Nou ja, zei ze, katholiek of zo, er zijn er zoveel die het zijn. Dat eist een hele studie, zei ik, doe dat nou maar niet. Maar weet je wat, laat je offerte doen, door de dominee en de pastoor. Dat deed ze. Ze nodigde ze allebei uit voor een gesprek. Het zijn huisvrienden geworden, altijd blijven komen Maar gelovig werd ze niet. Ze zag er toch niks in."

"Ze was, evenals ik nu nog gek op verhuizen. Vroeger, toen er geen woningnood was deden we het vaak. Dan was het maandagochtend, en zag ze niks in die dag. En dan dacht ze weet je wat, ik ga verhuizen. Ging ze huizen kijken, of makelaars bellen. En dan vergat ze wel eens vader daarvan op de hoogte te stellen. Die vroeg dan ook zo nu en dan Kees (zo noemde hij haar), waar zitten we vanavond?"

'n Zomerztheid heeft ze in twee weken tijds geschreven. Dag en nacht was ze dan aan een boek bezig. Zoon Leo Beek: "moeder was een opbrandstertje. Ze had een mateloze energie, maar helaas paste haar lichaam daar niet bij. Wat haar wonderlijk genoeg, nooit opstandig heeft gemaakt."

CISSY VAN MARXVELDT: SCHRIJVEN MET EEN HAND

CISCA DRESSELHUYS

OPZIJ 8(1980) no. 7/8 blz. 5-9

Elk jaar nog 50.000 boeken over de Toonbank

Nog elk jaar gaan er in ons land 45.000 tot 50.000 boeken van de al ruim dertig jaar geleden overleden schrijfster Cissy van Marxveldt over de toonbank. In het geheel moeten er, sedert zij rond 1920 begon te schrijven, nu toch wel zo'n drie vier miljoen boeken van haar verkocht zijn.

Het lijkt de meisjes van tegenwoordig niets te kunnen schelen, dat deze boeken al tientallen jaren oud zijn, wat hier en daar goed te merken is. Ze lezen ze voor de lol en lol is er beslist nog altijd aan Cissy van Marxveldt's boeken te beleven. De humor, die haar meeste boeken kenmerkt, is een tijdloze: je kunt er vandaag nog evenveel plezier om hebben als toen de boeken hun eerste druk beleefden. Met die opzet heeft Cissy van Marxveldt ze ook geschreven: het ging haar om het verschaffen van een paar uurtjes ontspanning; meer pretendeerde ze niet.

Daar haar meisjesboeken, met de Joop ter Heul-serie als absolute top, nog steeds lekker lezen, is op zichzelf een hele verdienste. Hoeveel toppen uit het begin van deze eeuw zijn op het ogenblik echt niet meer te pruimen, omdat ze door en door achterhaald zijn. (In augustus 1979 werd weer een herdruk van een Joop ter Heul-omnibus uitgegeven: van de 25.000 stuks waren er in januari 1980 nog maar 1.000 over. Haar boeken worden nu 61 jaar achter elkaar verkocht.)

Toen ik een tijdje geleden weer eens een stel boeken van Cissy van Marxveldt herlas, viel me wel iets op: ik kon er om lachen, zolang het ging om de belevenissen van scholieren of werkende meisjes, maar zodra deze veranderden in getrouwde vrouwen, viel er, voor mij, niet veel meer te lachen.

Ik merkte, wat ik vroeger beslist niet had, dat de onderdanigheid, die de kindvrouwjes (want er werd altijd heel jong getrouwd) tegenover hun mannen aan de dag legden, mij eigenlijk fiks ergerde. Die leuke, brutale, geestige Joop ter Heul wordt dan een vrouwtje, dat regelmatig in haar leunstoel zit te piekeren, omdat ze weer ongehoorzaam is geweest aan Leo's wensen, waarvoor 's avonds vergeving moet worden gevraagd. Juist als ze weer eens een 'uitspatting' waagt buiten Leo om en je denkt 'prima, dat wordt weer leuk', volgen er 's avonds hele scènes met tranen en beloften van beterschap en gehoorzaamheid.'

Geen feministe, die loop ter Heul.

En Cissy van Marxveldt zelf? Wat was zij voor een vrouw? Daarover gaat onderstaand verhaal.

'Maatje was een groot actrice' zegt Ynze Beek, 63 jaar, kolonel b.d. van de luchtmacht en oudste zoon van de schrijfster Cissy van Marxveldt. 'Ja, dat was ze zeker' beaamt zijn Engelse vrouw Joyce. 'Alleen al dat gedoe met die telegrammen. Toen wij na de oorlog vanuit Engeland naar Nederland kwamen, hebben we een tijdje in Brabant gewoond. Ynze werkte daar op de basis Gilze-Rijen. Vrijwel elke donderdagavond kregen we een telegram, ondertekend door haar huisarts, waarin stond: 'overkomst dringend gewenst, moeder heel zwak'. Natuurlijk reisden we in het begin als gekken naar Bussum. Als we daar dan kwamen, zat maatje gezellig achter de koffietafel met taartjes en bonbons en zei "Wat gezellig dat jullie het weekend komen". Niets ergs aan de hand. Dat die dokter die telegrammen elke keer weer verstuurde, lijkt een raadsel, maar maatje was heel charmant, ze kon eigenlijk iedereen om haar vingers winden.'

Oudste zoon Ynze, die volgens zichzelf vroeger echt een moederskindje was, kan nog wel een paar andere karakteristieken van zijn moeder geven.

'Ik heb haar altijd een van de charmantste vrouwen gevonden, die ik ooit gekend heb. Ze was niet echt mooi, niet lelijk trouwens ook, maar vanwege die charme vonden de meeste mensen haar toch mooi. Ze was geestig, opgewekt, misschien wel wat oppervlakkig; ik kan me tenminste niet herinneren dat ik ooit een diepgaand gesprek met haar heb gehad, ook niet aan het eind van haar leven. Dat hielden we allebei af, denk ik. Zelfs op haar ziekbed, vlak voor haar dood (in 1948) vertelde ze ons allemaal gekke verhalen en moppen. Ze probeerde ons echt op te beuren. Nu weet ik niet, of ze toen beseftte dat ze doodging ze had altijd al een zwakke gezondheid en was zo vaak ziek dat ze aan die situatie eigenlijk gewend was. Ik herinner me wel dat ze toen graag een dominee om zich heen had. We hadden trouwens altijd een dominee over de vloer, dat was een goeie vriend van haar. Hoewel ze goed christelijk was opgevoed, heb ik nooit de indruk gehad dat ze erg godsdienstig was. Vader trouwens ook niet. Maar ik denk, dat ze tijdens haar ziekte toch graag wat steun van die dominee had. Misschien was ze ook wel niet echt oppervlakkig, maar dan heb ik in ieder geval niet kunnen doordringen tot haar diepere lagen.'

Verlamd

Wat vrijwel niemand weet is, dat Cissy van Marxveldt in 1929, toen ze 39 jaar was, aan een kant van haar lichaam verlamd raakte. Ze heeft toen een paar maanden in een Amsterdams ziekenhuis gelegen. De oorzaak van

de verlamming bleek een hersentumor te zijn. Ze is daar nooit aan geopereerd. Tot ieders verbazing is ze weer heel aardig opgekrabbeld van die verlamming, hoewel ze sinds die tijd al haar boeken met een hand (de linker) op de typemachine geschreven heeft. 'Ze heeft een langdurige fysiotherapeutische behandeling gehad, waardoor ze uiteindelijk ook weer redelijk kon lopen, nadat ze een tijdje in een rolstoel had gezeten. Eigenlijk was iedereen verbaasd, dathaar verstandelijke vermogens helemaal niet waren aangetast door die tumor. Later heb ik bedacht hoe fantastisch goed zij die verlamming heeft verwerkt. Ze verloor haar humeur niet, ze ging rustig door met schrijven, ook al was het dan met een hand. Ik denk, dat het feit, dat zij eigenlijk voor een groot deel in een zelfgeschapen droomwereld leefde, haar geholpen heeft erdoor te komen.'

Meer personeel

Toen Cissy van klarxveldt na een paar maanden in het ziekenhuis weer thuis kwam, veranderde er eigenlijk niets. Alleen kwam er nog meer personeel: meestal twee dienstmeisjes (uit Duitsland) en een gouvernante, voor de twee zoons. 'Maatje deed nooit iets in het huishouden, daar was ze volstrekt niet in geïnteresseerd. Ze hield ook geen oog op de dienstmeisjes, die konden rustig hun gang gaan. Dankzij de inkomsten van haar boeken - in de vooroorlogse jaren toch gemiddeld zo'n 50.000 gulden perjaar - konden wij ons ook gemakkelijk personeel veroorloven. Daar gaf maatje rustig veel geld aan uit. Ook aan huizen en auto's trouwens, de grootste huizen en de grootste auto hadden we. Aan de andere kant kon ze dan opeens gek-zuinig zijn op kleine dingen. Ik noem dat 'Fries- zuinig': royaal in grote dingen en zuinig in kleine. Maatje was beslist een slechte huisvrouw; ze was een schat, maar ze kon nog geen water koken. Hoewel vooral ik haar adoreerde, vind ik achteraf wel, dat haar kinderen veel tekort gekomen zijn. Ze was eigenlijk een slechte moeder", M isschien had ze beter geen kinderen kunnen hebben, dan had ze tenminste volstrekt haar eigen leven kunnen leiden. Juist het feit, dat ze dat nu toch ook wel deed, maakt, dat ik haar eigenlijk een slechte moeder vind. Ze had bijvoorbeeld helemaal geen belangstelling voor wat wij deden op school. Huiswerk, schoolavonden, het interesseerde haar allemaal niets. Ze was beslist geen moeder die ons om vier uur achter de theepot zat op te wachten. Mijn vrouw beweert dat mijn broer en ik eigenlijk helemaal geen opvoeding hebben gehad. Die gouvernantes stelden niet veel voor, die pestten we meestal snel weg. Wat ik bedoel met de uitspraak, dat we eigenlijk geen opvoeding hebben gehad' Ze hield van ons, maar heeft ons nooit de normen van het leven geleerd. Ze liet ons maar wat aanrommelen. Ze leefde teveel in haar eigen wereld. Ze was een echte bohémienne. geen doorsnee vrouw. Een hoop mensen, die creatief en artistiek zijn, leven toch op een andere manier dan de doorsnee mensen, zowel in gedachten als in doen en laten. Maatje was ook erg rusteloos, wanneer ze ergens een half jaar gewoond had, wilde ze eigenlijk weer weg. We hebben heel wat verschillende huizen gehad. Verhuizen was een soort hobby van haar. We hadden een huis in Amsterdam, een in Hilversum en een in Wijk aan Zee, allemaal tegelijk. Daar kwamen er door de tijd heen nog de nodige bij, er gingen er natuurlijk ook weer een aantal af Ik heb mijn vader een keer flink tegen m'n moeder tekeer horen gaan, toen ze hem zomaar op een dag op zijn werk opbelde, dat hij 's avonds niet naar Hilversum, maar naar Wijk aan Zee moest komen, omdat ze daar een huis gehuurd had. 'Ik zat toen nog op school. Dat betekende dus, dat ik van de ene dag op de andere naar een andere school moest. Ik heb op zeventien verschillende lagere scholen gezeten. Ik zou zeggen, zoiets doet een goede moeder haar kinderen toch niet aan. Ik vond het vreselijk steeds weer onverwacht naar een andere school te moeten. Ze ging zomers altijd drie maanden naar een of andere badplaats. Dat was nog in de tijd dat de schoolvakanties niet langer dan vier weken waren, dus dat betekende ook weer een andere school. Ze voelde zich toch weer teveel moeder om ons gewoon met het personeel in Hilversum te laten, wij moesten allemaal mee: de kinderen op andere scholen en vader steeds op en neer naar Amsterdam, waar hij bij de Bijenkorf werkte.'

Enig mens

'Je moeder was een enig mens, ik kon goed met haar opschieten, maar ze was wel hard en ook wel egoïstisch', zegt schoondochter Joyce. 'Toen ik haar na de oorlog leerde kennen, woonde ze in Bussum. Wij konden direct goed met elkaar opschieten. Ze sprak goed en graag Engels, dus ik had tenminste contact met haar. We hadden samen het grootste plezier. Zij zei mij als schrijfster niets, want in Engeland hadden we nog nooit van Cissy van Marxveldt gehoord, terwijl ze hier een hele beroemdheid was. Zodoende stond ik erg onbevangen tegenover haar. Wanneer ik iets over haar karakter moet zeggen, zou ik zeggen, dat zij een vrouw was, die had genoten van haar beroemdheid, een vrouw die graag leefde in de wereld van bekende mensen en die eigenlijk het liefst zou doorgaan met schrijven. Maar daar is na de oorlog niet veel meer van gekomen. Ik zei al, dat ik haar een groot actrice vond, soms een beetje op het overdrevene af. Vlak na de oorlog woonden wij een tijdlang in haar buurt in Bussum. Ik had de gewoonte elke ochtend om elf uur bij haar koffie te gaan drinken. Wanneer ik eens tien minuten later kwam, pinkte ze opvallend een traan uit haar oog weg en vroeg waar ik in vredesnaam toch gebleven was, ze had zich zo ongerust gemaakt. Ze wilde, onbewust, altijd in de aandacht staan. Ik wist in die tijd een adres, waar ik zwart bonbons en gebak- kon krijgen. Dan gaf ze me een tientje mee. Dat was in die dagen een heel bedrag om uit te geven aan snoep. Als ik terug kwam, was het elke keer hetzelfde liedje: ze wilde een rekening zien. En of ik dan al zei, dat er op de zwarte markt niet met kwitanties werd gewerkt, elke keer kwam daar toch weer gezeur over. Ze droeg in die tijd een vreselijke jurk: een lange gemaakt van een bruin, pluche gordijn. Ik geloof, dat haar huishoudster die in de oorlog gemaakt had. Ze wilde vaak koffie met mij

drinken bij Jan Tabak in Bussum en dan zei ik "Goed maatje, maar niet in die jurk" Dan liet ze een stel jurken van de Bonneterie uit Amsterdam komen, maar het liep erop uit, dat ze wel een jurk voor mij, maar geen voor zichzelf kocht.'

Blonderen

Ynze vertelt dat zijn moeder zich na de oorlog eigenlijk nauwelijks meer interesseerde voor haar uiterlijk. Haar gezondheid, die altijd al niet te best was, was nog verder achteruit gegaan. Ze was ondervoed en had last van haar hart. Ook was ze nogal depressief door de dood van haar man Leo, die in augustus 1944 als verzetsman door de Duitsers was gefusilleerd in Overveen. Ze zat in 1945 ook weer - tijdelijk - in een rolstoel. Het boek, dat ze in die tijd schreef, 'Ook zij maakte het mee', was een deprimerend boek. Het heeft nauwelijks succes gehad. 'Vroeger was ze juist erg geïnteresseerd in haar uiterlijk. Ze ging goed gekleed, niet extravagant, maar wel modieus. Ze ging regelmatig naar de kapper en kwam vaak met een andere haarkleur thuis. Ze was een van de eerste vrouwen, die de knot afschaften en het haar in een pony heten knippen. Ik herinner me, dat ze zich nogal eens liet blonderen. Na de oorlog was dat allemaal verleden, tijd. Waar ze nooit om gegeven heeft, zijn juwelen. Ik weet dat ze van een vriend (Strengholt) eens een mooi sieraad kreeg, ze zei dat ze er dolblij mee was, maar ik heb haar het nooit zien dragen.'

Harde man

Over zijn vader, de beroeps-militair Leo Beek, vertelt Ynze niet veel. 'Vader was een heel harde man, eigenlijk een dictator. Ik kon niet met hem opschieten. Een zeer capabele figuur, dat wel. Hij was jonger dan mijn moeder. Hij had vroeger een tijd in Canada gewoond en wilde daar na de eerste wereldoorlog eigenlijk weer heen. Maar dat wilde moeder niet (ze waren in 1916 getrouwd). Ik heb altijd het gevoel gehad, dat vader moeder dat nooit helemaal vergeven heeft. Hij is toen maar in het leger gebleven. Na een tijdje is hij het zakenleven ingegaan, als personeels-directeur bij de Bijenkorf. Ik geloof, dat hij dat vooral voor het geld gedaan heeft, omdat hij het niet goed kon hebben dat moeder veel meer verdiende dan hij. Hij had toen 450 gulden per maand, terwijl moeder een gemiddeld jaarinkomen van 50.000 gulden had. In 1938 is hij weer terug gegaan in dienst; vlak voor het uitbreken van de oorlog was hij garnizoenscommandant in Baarn. Ik ben jong het huis uitgegaan, voor een deel omdat ik niet met vader kon opschieten. In de oorlog heb ik als vlieger bij de RAF in Engeland gewerkt. Toen ik in 1945 terugkwam was vader gefusilleerd. Ik heb met moeder eigenlijk nooit echt gepraat over hoe vader aan zijn einde is gekomen; dat kwam door die slechte verhouding, die ik met hem gehad had. Vader en moeder waren alle twee sterke persoonlijkheden, dat moest natuurlijk wel flink botsen af en toe. Vader was een knappe man om te zien, moeder adoreerde hem. Vader kon zich enorm opwinden over de slordigheid, de vlinderachtigheid en de vergeetachtigheid van maatje. Ik kan me knetterende ruzies herinneren, wanneer moeder weer eens iets vergeten had. Maatje keek vader dan aan en zei alleen maar trouwhartig "Je hebt gelijk, Bob". Ze noemde hem Bob, hij noemde haar Kees. Dat ze het toch samen uithielden, kwam omdat hun totaal verschillende karakters elkaar toch aanvulden, denk ik. Ik weet wel, dat mijn vader moeder erg gestimuleerd heeft in haar werk.' (Het eerste boek dat Cissy van Marxveldt schreef, 'Game en set' - later opnieuw uitgegeven onder de titel 'Op eigen benen' - schreef zij in 1916, gestimuleerd door Leo Beek.)

Doodgezwegen

'Ik, heb de boeken van mijn moeder niet allemaal gelezen. Tegenstribbelend heb ik haar boeken van voor de oorlog gelezen. Van na de oorlog heb ik niets meer gelezen. Ik vond het niet leuk om het kind van een beroemde moeder te zijn. Ik heb het altijd zoveel mogelijk doodgezwegen, op school en zo. Maar toch werd het op de een of andere manier wel bekend en dan zwermde de vriendjes en vriendinnetjes opeens om je heen. Je wist nooit of ze dat nu deden omdat ze jou aardig vonden, of omdat ze graag eens bij ons thuis over de vloer wilden komen. Mijn broer vond het prachtig om te vertellen dat zijn moeder de bekende Cissy van Marxveldt was. Die hield wel van dat soort populariteit.' Schoondochter Joyce vertelt eigenlijk geen van haar schoonmoeders boeken te hebben gelezen. Toen ik hier kwam in 1945 sprak ik geen woord Nederlands, ik kon het ook niet lezen. Voordat ik de taal zo goed onder de knie had, dat ik haar boeken had kunnen lezen, was ik al dertig. Nou ja, toen stond me het hoofd niet meer naar dat soort meisjesboeken. Onze dochter is helemaal weg van oma's boeken. Die heeft ze allemaal gelezen. Die heeft trouwens veel van haar grootmoeder weg, ook zo'n actrice -- en af en toe wat overdreven'. Het is jammer dat maatje haar niet meer gekend heeft, want ze had zelf altijd heel graag een dochter gehad.'

Van dorpskind tot beroemd schrijfster

Cissy van Marxveldt werd op 14 november 1889 als Setske de Haan geboren in Oranjewoud in Friesland, als enig kind van hoofdonderwijzer Ynze de Haan en Froukje de Groot. Zij kon het veel beter met haar vader (die model heeft gestaan voor de vader van Joop ter Heul) vinden dan met haar moeder. In haar boeken is de moederfiguur eigenlijk nauwelijks te vinden. (In 'Hoop ter Heul' schrijft ze: 'En Ma heeft nooit een grein

behagelijkheid kunnen geven'). In Heerenveen volgde de 'drukke, lacherige' Sets de toen nog driejarige HBS. Vervolgens ging ze als au pair naar Engeland, waar zij in een doktersgezin belandde, waar het haar beslist niet meeviel. (Vergelijk Puck van Holten, die ook bij zo'n lastig Engels gezin in huis komt. Alleen houdt die het aanzienlijk langer vol dan Setske.) In Engeland werd haar moeilijke Friese naam verbasterd tot Cissy. Haar Engelse dagboek vertelt in soms jammerende bewoordingen hoe vreselijk zij het in dit gezin vond. Ze heeft het er ook maar twee maanden uitgehouden. Zij smeekte haar vader of ze niet direkt terug naar Nederland hoefde te komen, maar eerst nog een tijdje op een Engelse kostschool mocht blijven. Ondanks de financiële belasting die dit betekende, stemde haar vader daarin toe, nog harder werkend in zijn vrije avonden dan voorheen, iets waarvoor Sets hem levenslang dankbaar is gebleven. Haar kostschooltijd bracht ze door in Bath bij Bristol. Na haar terugkeer wilde haar vader graag dat Setske Engels M.O. ging studeren (ook Joop ter Heul's vader koestert deze wens voor zijn dochter). Setske wil dat niet en belandt als leerlingjournaliste bij de Drachtster Courant. Maar ook dit werk lag haar niet erg - al die verslagen van brandjes en ongelukken, waarin ze zichzelf nooit mocht laten gaan. Zij wilde schrijfster worden, geen verslaggeefster. In haar Engelse dagboek verzuchtte ze al 'En nou dinsdag word ik al 19 en elken dag wordt mijn wensch vuriger en inniger, dat ik toch eens een boek mag schrijven - ik kan er me in verdiepen en me indenken, hoe heerlijk het wezen moet een boek te kunnen schrijven en ik voel, dat ik het misschien eens kan.' in Amsterdam belandde ze later, na het behalen van diploma's voor stenografie en -machineschrijven, op een kantoor waar ze het allesbehalve naar haar zin had. Aan die periode herinnert het boek 'Het hoogfatsoen van Herr Feuer' (1917), waarin zij haar kleinzielige Duitse baas beschrijft - onder het pseudoniem Betty Bierema, om niet in de moeilijkheden te komen. Haar eerste boek was overigens 'Game en set' (1916), dat ze ook onder dit pseudoniem schreef. Later schreef ze nog onder het pseudoniem Ans Woud (min of meer een anagram van Oranjewoud) in de bladen Panorama en De Prins.

Omstreeks 1912 leerde ze Leo Beek kennen, die toen reserve tweede luitenant was bij de infanterie. In 1916 trouwden ze. Aan zijn stimulans is het ontstaan van Joop ter Heul (1919) te danken. Haar eerste boeken had Cissy van Marxveldt uitgegeven bij Sijthoff, maar die wilde het 'gewoontjes aandoende' Joop ter Heul niet in zijn deftige fonds hebben. De oude Valkhoff uit Amersfoort zag er wel iets in en zodoende heeft deze uitgeverij later al haar zeer succesvolle boeken uitgegeven. Na de oorlog zijn alle rechten opgekocht door de uitgeverij West-Friesland in Hoorn, die nu nog regelmatig (meestal in pocketvorm) de boeken van Cissy van Marxveldt uitgeeft. (Per jaar ontvangen de nabestaanden samen nog altijd ruim 10.000 gulden aan royalties.) Cissy van Marxveldt en haar man kregen twee zoons: Ynze in 1916 en Leo in 1920. Zij stierf, slechts 59 jaar oud, op 31 oktober 1948. Haar man was op 15 augustus 1944 in Overveen door de Duitsers gefusieerd. Slechts een boek van Cissy van Marxveldt is vertaald, en wel in het Deens. Het is het boek 'Burgemeesters tweeling', dat in 1925 als 'De Stormers' werd uitgegeven. (Deze titel werd later bij een herdruk veranderd vanwege de herinnering aan de Nationale Jeugdstorm van de NSB). Van verschillende van haar boeken zijn toneelstukken of een musical gemaakt (Joop ter Heul, - Ank van der Moer heeft nog eens de pinnige Julie gespeeld -, De Kingford-school, 'n Zornerzotheid.

Nog enkele titels van bekende boeken van Cissy van Marxveldt: 'De Louteringskuur' (1927), 'Puck van Holten' (1931), het vervolg 'De enige weg' (1935), 'Pim de Stoetel' (1938) en de Marijke-trilogie (van 1919 tot 1934 verschenen).

Tot slot een stukje dat Cissy van Marxveldt zelf schreef (in Confetti) over het ontstaan van Joop ter Heul: 'Op een schoone lentedag kwam een meneer bij ons, we woonden toen in Hilversum, die vroeg of ik met een vervolgverhaal wilde meewerken aan een op te richten tijdschrift voor jongens en meisjes. Ik ging grif op dit verzoek in, zo grif, dat Vader die bij ons logeerde, later zei: "Maar kind, je belooft nu wel om elke week een bijdrage te leveren, maar zou je daartoe wel in staat zijn?" Ik wierp hierop mijn armen in de lucht en zei fatalistisch: "Och, waarom niet?" Mijn 'eerste proeve van bekwaamheid moest 1 juni klaar zijn. Eerst aarzelend en later dringender, zei mijn man: "Denk je wel aan je verhaal?" "Natuurlijk", zei ik dan, "Elke dag". Maar mijn hoofd was leeg, Het werd 28 mei, 29 mei. "Ja", zei mijn man "als je nu niet kunt doen wat je beloofd hebt, dan moet je toch even naar den Haag schrijven." Het was een stormachtige dag, ik weet nog dat de regen bij stroomen in de laan viel. Ik zat in de erkerbank en schommelde met mijn benen. Onze eerste baby sliep. Toen zei ik: "Heb je een potlood voor me met een beeld van een punt?" Ja, dat had mijn man en ook een oud schrift. Hiermee gewapend trok ik naar boven, naar de kamer, die we toen al weidsch de werkkamer gedoopt hadden. Daar kroop ik in de stoel voor het raam met het werk op mijn knie, de prettigste manier om te schrijven. Volgens mij hoor! Daar zat ik en wachtte op inspiratie. Eerst maar een titel, dacht ik, dan had je tenminste het veilige gevoel, dat je daarover later weer niet uren te piekeren had. En daar kwam opeens de ingeving "Brieven van een HBS-meisje aan haar vriendin". Ik schreef het zoo vlug neer, alsof ik nog bang was, dat deze, in mijn idee zoo welgeslaagde titel me zou ontglippen. En alsof mijn hersens slechts op de titel gewacht hadden, zoo vlug zetten ze zich hierop in werking: "Lieve Nettie, Julie zegt dat je nooit een brief met "ik" mag beginnen enz. enz." Het meisje, dat de thee boven kwam brengen, woei ik weg. En mijn man die me kwam halen om te eten, keek ik zoo verdwaasd aan, alsof ik hem voor het eerst zag. "En?" zei hij. Ik liet het schrift zakken. Ik liet de bladeren wapperen. "Alsjeblijft," zei ik Joop ter Heul was geboren.'

DE BAKVISROMANS VAN CISSY VAN MARXVELDT

FRED LAMMERS

TROUW 19-3-1984

Rijkelijk laat heeft de in het Friese Oranjewoud geboren schrijfster Sietske Beek-de Haan, beter bekend als Cissy van Marxveldt, 36 jaar, na haar dood, in haar geboortedorp een welverdiende erkenning gekregen.

In alle stilte is de Binnenweg in Oranjewoud, waar de schrijfster als kind bijna dagelijks liep, omgedoopt in Cissy van Marxveldtlaan met als toevoeging op het straatnaam bordje 'Setske Beek-de Haan(1889-1948)'. "Een foutieve aanduiding", vindt haar oudste zoon, de nu 68-jarige Ynze Beek in Den Haag.

"Moeders voornaam was Sietske. zo stond ze ook bij de burgerlijke stand Ingeschreven. Hoe ze aan dat Setske komen is mij een raadsel. Het is een fout, die wel meer wordt gemaakt." Overigens weet hij dit eerbetoon aan zijn moeder naar waarde te schatten, al heeft Cissy vernoemen niet nodig om haar uit de vergetelheid te halen. Vergeten is zij beslist niet. Diverse van haar boeken zijn met succes bewerkt voor de televisie. Een groot deel van de bijna dertig titels die zij op haar naam heeft staan, worden nog steeds herdrukt en in grote aantallen verkocht. Boeken als 'Joop ter Heul'; 'n Zomerzothed', 'Marijke'; 'Rekel' en 'Burgemeesters Tweeling' zijn evergreens.

Op mijn vraag naar het waarom zegt Ynze: "Moeder schreef in een stijl die een halve eeuw geleden aansprak maar sindsdien nauwelijks is verouderd. Dat getuigt van kwaliteit, hoewel ik eerlijk moet zeggen dat ik die boeken nooit zou hebben gelezen als ze niet van mijn moeder waren. Ik heb ze ook lang niet allemaal. Moeder was er zelf trouwens ook niet zo zuinig op. Bij haar thuis stond een vurenhouten kastje, dat van buiten zwart en van binnen rood was geschilderd. Daarin bewaarde ze haar boekenbezit. Dat ik de inhoud van diverse boeken toch goed ken, komt doordat ik veel van moeders werk later op haar verzoek heb gecorrigeerd als er nieuwe drukken van kwamen. Moeder was de laatste twintig jaar van haar leven lichamelijk in een slechte conditie. In 1929 openbaarde zich bij haar een hersentumor, als gevolg waarvan zij gedeeltelijk verlamd raakte. Met ijzeren wilskracht heeft zij zich zich zoveel mogelijk aangepast. Vanaf dat moment is zij bijvoorbeeld al haar manuscripten gaan typen en dat met haar linkerhand."

Buitenstaanders merkten op het eerste gezicht weinig van haar handicap, die zij met behulp van een pellerine aardig wist te verbergen. Maar om de rolstoel, waarin zij zich in later jaren verplaatste, kon niemand heen.

Cissy van Marxveldt was een tijdgenoot van Top Naeff, die evenals zij die de Nederlandse bakvisroman populair heeft gemaakt. Wat je onder dit laatste precies moet verstaan weet de publiciste Toos Zuurveen in het Groningse Winsum precies te vertellen. Na zelf een reeks 'meisjesromans' te hebben geschreven, houdt zij zich sinds enige jaren bezig met een studie over de ontwikkeling van dat soort boeken in de loop der eeuwen. Daarover geeft zij lezingen en daarover gaat zij een boek schrijven.

"Wanneer de eerste meisjesroman in Nederland is verschenen is een moeilijk te beantwoorden vraag. Voor mij is dat de 'Historie van Mejuffrouw Sara Burgerhart' van Betje Wolff en Aagje Deken, een boek dat verrassend- fris en levendig is geschreven. Als jeleest wat de schrijfsters Sara lieten zeggen over haar tante, bij wie ze in huis was! Dat is kostelijk! Neem deze passage, die ik ook op mijn lezingen wel eens aanhaal: 'Ik ben razend op dat ouwe wijf. Ik wil geen week langer blijven. 't Is net alsof Ik in de hei woon!'"

Banketbakker

Bij haar studie is Toos diep ingegaan op de figuur van Cissy van Marxveldt, van wie zij de boeken vroeger als meisje heeft verslonden. Nog steeds heeft zij grote waardering voor het werk van Cissy, dat zij bij de door haar gehanteerde typering van aangeklede boterhammen, neptaartjes, puddingbroodjes en banketbakkerstaartjes over het algemeen van het laatstgenoemde etiket voorziet.

"Hoewel Cissy in haar boeken geen echte levensproblemen aansnijdt, haar werk duidelijk ontspanningslectuur is, steken ze toch heel gunstig af bij 'de ontsnappingslectuur die tegenwoordig' in grote hoeveelheden op de markt wordt gebracht in de Bouquet-reeks en de Kasteelromans. Of hoe die series ook mogen heten die als snoepjes van de week bij de kassa van de supermarkten als vlees geworden Barbie-poppen aan de vrouw worden bracht", zegt Toos Zuurveen. Cissy van Marxveldt schreef, hoofdzakelijk over de gegoede kringen. Door haar boeken lopen de daghitjes ofwel 'boeien', die gedoemd zijn in de keuken te eten en over het algemeen is niet al te snugger worden afgeschilderd. Maar zo was het, tijdsbeeld in de periode dat de boeken ontstonden. Cissy beschreef met de nodige fantasie haar eigen wereld. Haar boeken zijn sterk autobiografisch. Die opvatting van Toos Zuurveen wordt gedeeld door Ynze Beek. "Ik herinner me nog goed, dat we op het eind van de Jaren

twintig een zomer doorbrachten In een hotel In Amersfoort. Moeder beschreef de hotelgasten in een boek, natuurlijk met andere namen, maar velen konden zich er zonder veel moeite in herkennen."

Eigen familie

In haar boeken voerde Cissy ook haar eigen familie ten tonele.), Er blijkt uit dat ze goed kon opschieten met haar vader, die, hoewel hij dat als eenvoudig onderwijzer nauwelijks kon betalen, haar naar een Engelse kostschool liet gaan. De verhouding met haar moeder was slecht. Vandaar dat in haar boeken nergens een intieme moeder-dochter relatie voorkomt. Haar eigen huwelijksleven behandelde ze eveneens. Een goed verstaander heeft wat dat betreft maar een half oor nodig; Leo Beek met wie Cissy In 1916 trouwde was een knappe man, op wie zij, naar haar zoon Ynze weet te vertellen, stapel was. "Maar of het huwelijk van mijn ouders echt gelukkig is geweest? Het kon tussen beiden den soms behoorlijk knetteren. Vader, die jaren beroepsofficier was bij het zevende regiment infanterie, had er grote moeite mee dat moeder zich niet gedroeg zoals andere officiersvrouwen. Het rusteloze van moeder ergerde hem mateloos. Toen moeder hem op een middag belde om tussen neus en lippen door te melden dat zij een huig had gehoord in Wijk aan Zee en daar ook al haar intrek had genomen leidde dat die avond tot een fikse ruzie. 'We hebben een huis in Amsterdam, omdat je het zo'n fijne stad vindt en een huis in Hilversum, omdat je van het buitenleven houdt. Nu hebben we ook nog een huis in Wijk aan Zee, omdat je de zee ook wel leuk vindt. Maar een ding zou ik toch graag van je willen weten: waar wonen we nu eigenlijk?', merkte vader bits op. Ik geloof dat moeder het antwoord op die vraag zelf niet wist.

"Het was bij ons thuis een wonderlijk huishouden. Iedereen leefde zijn eigen leventje. Voor moeder bestond er maar een ding. Dat was schrijven. Als wat haar daarvan afhield waren blokken aan haar been. In feite waren mijn broer Leo, die in 1920 werd geboren, en ik dat ook. Achteraf moet ik, als ik eerlijk ben, zeggen dat moeder geen goede moeder is geweest, al adoreerde ik haar. Ze had beter niet kunnen trouwen. Gelukkig voor moeder dat zij met haar boeken zo goed verdiende. Er zijn jaren geweest dat zij dank zij die boeken een inkomen had van vijftigduizend gulden. Dat was in het vooroorlogse Nederland een indrukwekkende som geld. Als je weet dat een minister in die tijd twaalfduizend gulden per jaar ontving.

"Mijn ouders wisten er ook wel weg mee. Ze smeten met geld Wij reden altijd in de duurste auto's, woonden in mooie huizen en hadden een staf personeel waaraan moeder onze opvoeding en het huishouden overliet. Van huishouden doen wist zij nauwelijks iets af. Ze kon nog geen water koken. Dat we verwend werden kan ik echter niet zeggen. Lange tijd kregen we maar een dubbeltje zakgeld per week. Dat was onder invloed van vader, die ons spartaans Probeerde op te voeden. Moeder was veel toeschietelijker. Van haar kregen we alles gedaan en dat buiten we uit. Moeder kocht daarmee in zekere zin rust om te werken. Zomervakanties waren voor moeder retraites waarin nieuwe boeken ontstonden. Die schreef ze volgens een geijkt recept: elk boek telde vijftien hoofdstukken en elk hoofdstuk bestond uit vijftien bladzijden. Slechts een enkele keer week zij van dat patroon af." Een vraag die velen boeit is hoe Sietske Beek aan haar schrijfstersnaam is gekomen. Toos Zuurveen heeft daarvoor een boeiende theorie ontwikkeld. Volgens haar blijkt daaruit de socialistisch belangstelling van Cissy. Ze zou de namen Onranjewoud en (Karl) Marx, dooreen hebben gehaspeld., "Toos Zuurveen; "Cissy was een salonsocialiste maar zij leed wel aan rose ideeën omtrent maatschappelijke ongelijkheid. Dat kom je af en toe in haar boeken tegen." Zoon Ynze moet om die conclusie hartelijk lachen. "Het is een feit dat moeder met het socialisme in aanraking is gekomen. Haar vader had daarvoor sympathieën, maar moeder is beslist nooit socialiste geweest. Zij zat meer op de AR-lijn. Vader was een overtuigd AR-mam niet uit religieus oogpunt, maar in de politiek van Colijn kon hij zich goed vinden. Ik heb nooit van moeder gehoord, dat zij giften gaf aan liefdadige doeleinden. Maar daarom kan zij het best hebben gedaan. Moeder had altijd mensen om zich heen die bij haar kwamen uithuilen. Daaronder waren de meest vreemdsoortige figuren, vooral jonge mannen. Ik heb het altijd heel opmerkelijk gevonden, dat moeder ook toen zij al invalide was zo'n aantrekkingskracht uitoefende op jonge mannen. Ze kreeg van hen zelfs huwelijksaanzoeken. In mijn hart was ik daarop wel een beetje trots." Leo Beek, de man van Cissy, overleed in augustus 1944. Hij werd toen door de Duitsers op de Waalorpervlakte gefusilleerd, een gebeurtenis die Cissy zich erg aantrok. Zelf overleed zij op de laatste oktoberdag van 1948. "Heel rustig", vertelt Joyce, haar schoondochter van Britse oorsprong, die de laatste paar jaar bijna dagelijks met Cissy optrok." Kort voor haar heengaan vroeg ze ons een paar mopjes te vertellen. Heel eigenaardig 'vond ik dat", aldus Joyce Beek, de vrouw van Ynze.

Als ik haar vraag hoe zich Cissy herinnert is haar antwoord: "Ze was een vrouw die haar tijd ver vooruit was, maar aan de andere kant iemand die, leefde in haar eigen droomwereld." Ynze en Joyce ontzenuwen ook de verhalen dat Cissy dol, was op mooie kleren. Ynze: "Moeder gaf niets om kleren. De laatste jaren van haar leven was zij vaak gehuld in een gewaad, gemaakt van een oud bruin fluwelen gordijn. Smaak om zich te kleden had ze niet. Ze had de mooiste, juwelen, maar die droeg ze nooit tijdens de oorlog heeft ze al moeten verkopen om in haar onderhoud te voorzien. Heel wonderlijk was dat toen we na haar heengaan bij de notaris kwamen er inplaats van bezittingen alleen maar schulden waren. Moeder had een jaar of zes geen belasting betaald. Die belastingschulden hebben we betaald met haar royalties. Maar het blijft eigenaardig dat een vrouw die zoveel geld heeft verdiend, nauwelijks een bezitting van enige waarde had. Zelfs de vele fotolijstjes waarmee zij zich had omgeven kwamen bij de Hema vandaan."

DE BAKVISSSEN VAN CISSY VAN MARXVELDT BLIJVEN BOEIEN

MARGIT KRANENBURG

BOEKENPOST 3e jrg, nummer 17, mei/juni 1995

In een tijd waarin jeugdboeken vooral het stempel 'braaf'droegen en vol stonden met opvoedkundige boodschappen, verscheen in 1919 plotsklaps De HBS-tijd van Joop ter Heul van de jonge Cissy van Marxveldt. Joop was verre van braaf en boodschappen waren al helemaal niet te vinden in de zotte schoolavonturen van deze bakvis, zoals een tienermeisje destijds werd genoemd. Het boek werd niettemin in korte tijd een daverend succes. De toon was gezet: Cissy van Marxveldt luidde een nieuwe periode in in de literatuur voor jonge Meisjes. Sinds het verschijnen van De HBS-tijd hebben inmiddels ook de dochters, kleindochters en misschien al wel achterkleindochters van de lezeressen van het eerste uur genoten van de bakvisperikelen van Joop ter Heul en andere heldinnen van Cissy, zoals Marijke, Pim de Stoetel en Puck van Holten. Hoewel de jaren twintig en dertig overal aanwezig zijn in haar werk -automobielen en radiotoestellen blijken bijvoorbeeld ware noviteiten - blijven de boeken generatie op generatie boeien. Geestigheid en lichtvoetigheid in combinatie met een losse en amusante verteltrant vormen de succesvolle ingrediënten van Cissy's werk. Het zijn ook niet de onderwerpen of de plots in haar boeken, maar juist het luchtige karakter van haar verhalen en de sprankelende dialogen, waar de liefhebbers voor vallen. Bij veel boeken val je als lezer direct op de eerste bladzijde middenin zo'n dialoog. Wie haar boeken beter kent en verder kijkt dan de grappige voorvallen, ziet dezelfde onderwerpen terugkeren en merkt hier en daar een serieuze noot op. Het betreffen dan vaak haar eigen ervaringen die zij door haar verhalen heeft verweven. Want net als de meeste van haar vrouwelijke personages was Cissy wat rusteloos, een beetje druk en een tikje chaotisch, maar alom geliefd.

Setske wordt Cissy

Cissy van Marxveldt is op 24 november 1889 in het Friese dorpje Oranjewoud geboren als Setske de Haan, dochter van de hoofdonderwijzer. Haar geliefde Friesland komt regelmatig voor in haar werk. Maar Setske verlangt naar meer dan de rust van 1 e provincie. De stad en zelfs het Buitenland oefenen al vroeg een enorme aantrekkingskracht op haar uit. Als tiener gaat ze een tijdje naar Engeland, waar ze eerst als au pair werkt bij een gezin in Coventry en later naar kostschool gaat in Bath. Deze Engelse ervaringen komen onder meer terug in Puck van Holten, maar ook in de talrijke Engelse gezegden die haar personages te pas en te onpas gebruiken. Haar hele verdere leven blijft Cissy heen en weer geslingerd worden tussen dorp en stad. In haar werk verheerlijkt ze om beurten de rust van het platteland, waar je heerlijk in het gras kan liggen dromen, en de geneugten van de grote stad, waar je met de tram naar de tearoom kan om taartjes te eten. Gelukkig leveren haar pennevruchten haar zoveel op dat ze op een gegeven moment verschillende huizen bezit en zo naar believen rust of drukte kan opzoeken.

Al jong merkt Setske dat schrijven haar wel ligt. Een carrière als journaliste bij de Drachtster Courant is echter geen lang leven beschoren omdat het tikken van feitelijke berichten haar niet goed afging; ze verzon er teveel bij. Verhalen schrijven over mensen, zonder zich te bekommeren over de realiteit en de journalistieke regels, dat vond ze wel leuk. Voordat ze zich daarop zou storten, ging ze 'op kantoor' in Amsterdam. Op 26-jarige leeftijd trouwt Setske met haar Grote Liefde, de beroepsmilitair Leo Beek. Hij is haar complete tegenpool: rustig en bedachtzaam. De 'kalme, betrouwbare echtgenoot' is een veelvuldig terugkerend personage in haar boeken. Zo kiest Marijke uiteindelijk toch voor de aanvankelijk ietwat saaie Jan en stort Puck van Holten zich na haar buitenlandse avonturen in de veilige armen van boerenzoon Jan uit haar geboortedorp. En dat de bedachtzame echtgenoot van de onstuimige Joop Leo heet is ook verre van toeval.

De echte Leo is Cissy's grote steun bij haar eerste schreden op het schrijverspad. Hij gelooft in het schrijftalent van zijn vrouw en stimuleert haar daar meer mee te doen. Mondjesmaat verschijnen korte verhalen in tijdschriften. Panorama publiceert tussen al het serieuze wereldnieuws door haar schetsen van het alledaagse leven. De korte tijd die ze op kantoor had gezeten in Amsterdam dient als inspiratiebron voor haar eerste boekje Het Hoogfatsoen van Herr Feuer (1917). Setske's werk krijgt langzamerhand bekendheid. Na even onder de naam Betty Bierema te hebben geschreven, wordt het pseudoniem Cissy van Marxveldt de naam waarmee ze doorbreekt. Als ze in 1919 Joop ter Heul het levenslicht laat zien is die naam gevestigd. Al snel volgen meer delen. Cissy krijgt de smaak te pakken en produceert in de jaren twintig en dertig in een groot tempo vele titels, alle met dezelfde humor, vaart en levenslust. Toppers zijn de Matijke-trilogie, Kwikzilver, De Louteringkuur en 'n Zomerzothed. Het schrijven was haar lust en haar leven. De opvoeding van haar zoons Ynze en Leo en zeker het huishouden waren daaraan ondergeschikt. Als Cissy schreef vergat ze de tijd en wist ze soms niet wat er om haar heen gebeurde. Ook haar vrouwelijke hoofdpersonages zijn veelal geen heldinnen in het huishouden. Gelukkig leven die vrouwen in een tijd en een milieu waar huishoudelijke beslommeringen vooral voor rekening van anderen kwamen. De meesten verslijten een hele Stoet dienstbodes, 'poetsvrouwen', 'hitjes' en kinderjuffrouwen. Alleen het boek Pim de Stoetel over een meisje dat in betrekking gaat laat de andere kant zien. Langzamerhand, zo eindjaren dertig, neemt de stroom nieuwe titels wat af en sluipt er meer ernst in haar verhalen. In de oorlog schrijft ze, eigenlijk op verzoek, nog De dochter van Joop ter Heul. Als haar man in 1944

door de Duitsers wordt gefusilleerd, kan ze de inspiratie om door te gaan met schrijven steeds moeilijker vinden. Ze schrijft nog wel als eerbetoon aan hem de verzetsroman Ook zij maakte het mee, maar daarna lijkt de pen opgedroogd.

Wisselende populariteit

Sinds haar dood in 1948 is Cissy's populariteit allerminst afgenomen. Uitgeverij West-Friesland brengt in de jaren vijftig veel titels opnieuw uit in handzame uitgaven met frisse illustraties van Hans Borrebach. Eind jaren zestig en begin jaren zeventig is het wat rustiger rondom haar. De beschrijvingen van de 'roaring twenties' met alle luxe en weelderigheid passen niet zo goed bij de tijdgeest. Feministen vinden de telkens terugkerende relaties tussen de veelal rustige, wijze mannen en de onbesuisde, rusteloze kindvrouwtjes in 'haar boeken ook typisch rol bevestigend.

Maar vanaf de jaren tachtig mag Cissy weer. Talloze boeken beleven weer een herdruk compleet met nieuwe illustraties. De Joop ter Heul-reeks wordt in een band uitgebracht evenals de Marijke-trilogie. In 1989, het jaar van haar honderdste geboortedag wijdt het Friese museum Willem van Haren in Heerenveen een overzichtstentoonstelling aan Cissy van Marxveldt en haar werk. De populariteit van de boeken is ook te merken bij de vele verzamelaars en hun jacht op oude exemplaren van haar werk. Eerste drukken van de Joop ter Heul-reeks en andere titels vliegen in antiquariaten en op boekenbeurzen weg tegen steeds hogere prijzen. De verzorgde linnen banden van uitgeverij Valkhoff & Co - Amersfoort uit de jaren twintig, de mooie stofomslagen en de illustraties van Isidoor van Mens, Henry Pieck (de tweelingbroer van Anton) en later Hans Borrebach dragen bij aan de verzamelwaarde. Maar ook de eenvoudige Witte Raven-pockets zijn inmiddels collector's items. Gelukkig voor diegenen die geen grote bedragen kunnen of willen neertellen, maar wel meer van Cissy van Marxveldt willen lezen, brengt uitgeverij West-Friesland nog steeds boeken van haar uit. Sinds enige jaren verschijnt er zelfs niet eerder gepubliceerd werk van haar op de markt. Drijvende kracht hierachter is Leo Beek, Cissy's zoon die onder het pseudoniem Jan van Marxveldt al het boek De zoon van Joop ter Heul samenstelde met verhalen van en over zijn moeder. Ook verscheen Om en om, een bundel met korte verhalen van Cissy zoals die in 1917 in Panorama zijn verschenen, afgewisseld met impressies van actualiteiten die de rest van dat weekblad vulden.

In voorbereiding zijn Episodes met verhalen over Joop ter Heul dat in november 1995 uitkomt terwijl Caroussel, met zo'n twintig niet eerder gepubliceerde verhalen uit de periode 1916 tot 1920, net na de boekenweek van 1995 in de winkel lag. Zo zullen ook nieuwe generaties kunnen genieten van de malligheden die in de jaren twintig uit Cissy's pen vloeiden. Zij heeft bewezen dat ze een blijver is in de jeugdliteratuur. Wie weet veroverd ze zich ook nog wel een plaatsje onder literatuurwetenschappers of historici. Want hoe ouder haar werk, hoe interessanter voor degenen die op aangename wijze een beeld willen krijgen van de jaren twintig en dertig in ons land.

CISSY VAN MARXVELDT

LIDIE AUSTIN

LIBELLE 5-6-1989

"Ik fantaseer er altijd lustig op los, al komt het wel voor, dat de heldin eigenschappen vertoont, die ik in ruime mate zelf bezit, meestal heeft ze er nog veel meer, die me helemaal vreemd zijn! Neem Joop ter Heul. Iedereen denkt, dat het mijn portret is. En in zeker opzicht is dat ook wel zo, maar hoe teleurstellend het ook moge klinken, ik heb net zo goed een heleboel van de pretenieuze en egoïstische Julie in me!"

"Met Jog heb ik mij zo verwant gevoeld, dat ik eens op een avond, in het beroemde stadion van Hilversum gezeten, een heer die een krant las, almaar aan moest kijken, omdat ik dacht dat ik hem kende. En toen hij opkeek, schoot het fel door mij heen: 't is Jog. Mijn hart zat in mijn keel en ik moest mij sterk beheersen om 't niet uit te krijsen. De ontzuivering, toen het tot mij doordrong, dat mijn Jog niet bestond..."

(Interview met Cissy van Marxveldt, 1928)

De HBS-tijd van Joop ter Heul, 'n zomerztheid, Rekel... Kent u ze nog, de boeken van cissy van Marxveldt? Een beetje jeugdsentiment, maar ook helemaal van nu: nog elk jaar gaan er vele duizenden exemplaren van alleen al Joop ter Heul (ook al zeventig jaar oud!) over de toonbank.

Honderd jaar geleden werd Cissy van Marxveldt geboren, een fantastische reden om extra veel aandacht te besteden aan het leven, de boeken, de kleindochters van... Cissy van Marxveldt

"En nou dinsdag word ik al negentien en elke dag wordt mijn wens vurig en inniger dat ik toch eens een boek mag schrijven." (Uit het dagboek van Cissy van Marxveldt, 1908)

Het leven van Cissy van Marxveldt (1889-1948)

Een heleboel Joop en een vleugje Julie

Haar vader was steng, maar rechtvaardig, haar moeder wat afstandelijk en haar man Leo stoer en knap. Gaat dit over Joop ter Heul? Nee, dit is het levensverhaal van Cissy van Marxveldt zelf!

Libelle-redactrice Liddie Austin, fervent lezeres van Cissy's werk, schreeft het voor u.

"Oh, Wat leuk!" riep mijn moeder, toen ik haar vertelde dat ik over Cissy van Marxveldt ging schrijven. Toen ik tien was kreeg ik haar oude, stukgelezen Joop ter Heul-serie. Ik las ze in een adem uit. Joop ter Heul heeft een strenge "Piepert", die alleen in haar (slechte) rapporten geïnteresseerd lijkt te zijn, en erg afstandelijke "Ma", die zich vooral met kleren bezighoudt en eindeloos met Joops aanstellerige oudere zus Julie gaat winkelen. De verlovings van Julie met uitgerekend de veelgeplaagde natuurkundeleraar van Joop, Jog Smidt (met dt), geeft stof voor vele komische verwickelingen. En er is ook nog een oudere broer, Kees.

Maar het allerleukste vond ik toch Joop zelf: een leuke, spontane en bovenal eerlijke meid met schoerunaat 39, piekhaar, lange, onhandige armen en benen, driftig, maar met een hart van goud. Onbegrepen door haar ouders, haar leraren op school en de braveriken uit haar klas, maar zeer gewaardeerd door haar vriendinnen: de Jopopoloukicoclub, bestaande uit Joop, Pop, Pien, Noor, Loutje, Kit en Conny.

Is het nu alleen maar jeugdsentiment, de boeken van Cissy van Marxveldt? Dat schijnt toch niet zo te zijn: nog elk jaar verkoopt uitgeverij West-Friesland vele exemplaren van de vuistdikke bundeling van de Joop ter Heul-serie, en ook haar andere werk loopt nog goed. Iedereen kent Joop ter Heul, maar wie was Cissy van Marxveldt?

"Die had beter dood kunnen zijn," zei haar grootmoeder toen ze honderd jaar geleden voor het eerst haar pasgeboren kleindochter kwam bewonderen. Setske de Haan, zoals Cissy van Marxveldt eigenlijk heette, was een zwak kindje. Ze werd op 24 november 1889 in Oranjewoud, een dorpje in de buurt van Heerenveen geboren als het enige kind van een progressieve hoofdonderwijzer en zijn vrouw.

Grootmoeder had natuurlijk ongelijk. De kleine Sets mocht dan een kasplantje zijn, ze ontwikkelde zich tot een echte kwajongen. Haar jeugd lijkt wel een beetje op die van haar heldin Joop ter Heul. Ze was gek op haar vader, die later model zou staan voor alle vaders in haar werk: streng, maar rechtvaardig. Met haar moeder, een wat kille vrouw, kon Setske het minder goed vinden.

Op haar elfde ging ze naar de driejarige HBS, in Heerenveen, waar ze zoveel mogelijk werkte. Elk jaar ging ze met de hakken over de sloot over, ze kreeg een tijdlang bijles van een juffrouw Laverman - die model zou staan voor juffrouw Wijers uit de Joop ter Heul-serie - maar, echt zoden aan de dijk zetten deed dat niet. Toen ze een week voor haar eindexamen een blindedarmontsteking kreeg, was het met b~ schoolcarrière voorgoed gedaan.

De "drukke lacherige" Sets, zoals ze -zichzelf in haar dagboek beschreef, wilde weg uit Oranjewoud de wijde wereld in. In 1908 vertrok ze naar Engeland om aupair te worden bij het doktersgezin Ellis in Coventry. Dat was in die tijd, nog iets heel bijzonders en Setskes verwachtingen waren dan ook hooggespannen. Maar het viel haar

allemaal bitter tegen. Na twee maanden houdt ze het al voor gezien. In brieven naar huis smeekte ze haar vader of ze niet meteen naar Nederland terug hoefde te komen, maar eerst nog een tijdje op een echte Engelse kostschool mocht blijven. Dat was duur, zeker voor een onderwijzer, maar als zijn Sets dat nu zo graag wilde, vond vader het goed. Nooit, zou Setske die tijd in Bath op de kostschool vergeten. Al gauw had ze allerlei vriendinnen, die haar moeilijke Friese naam verbasterden tot "Cissy". Ze genoot met volle teugen.

Terug in Oranjewoud wist ze niet goed wat ze nu, verder moest. Haar oude juffrouw, Laverman bood uitkomst: zij zorgde ervoor dat Setske als, leerling-journaliste werd aangenomen bij de Drachtster Courant. En zo werd ze de eerste vrouwelijke journaliste van Nederland, maar niet voor lang na een half jaar lag ze er alweer uit: *"Ik kon ook werkelijk: niet als verslaggeefster optreden. Misschien, omdat ik een te grote fantasie had, want wanneer ik een brand moest verslaan vlocht ik er een hele roman omheen, ik liet een kat verbranden of een meisje haar leven geven voor een, geliefde pop en het resultaat was, dat er altijd iemand met mee moest wanneer, ik ergens heen werd gestuurd..."*

Ze wilde schrijfster worden, geen verslaggeefster. Wat nu? Ze ging op kamers wonen in Amsterdam en op een kantoor werken. Dit was, niet bepaald wat ze zich van het leven had voorgesteld, maar het bracht haar wel wat ze wilde: in het pension waar ze woonde ontmoette ze haar Grote Liefde, de enige man in haar leven. Hij heette Leo Beek, was iets jonger dan zij en reserve-tweede-luitenant bij de infanterie. Zij noemde hem Bob, hij haar Kees. Ze adoordeerde hem, hij gaf haar een gevoel van zekerheid en geborgenheid, zei ze. En hij zette haar aan het schrijven. Ze verloofden zich in 1913 en daarna verdween Leo voor drie jaar naar Canada, waar hij onder meer als cowboy werkte. Setske schreef hem dikke brieven, die hem overtuigden van haar schrijftalent: *"Mijn man had zo'n plezier in die epistels dat hij er na zijn terugkeer op aandrong dat ik weer aan het schrijven zou slaan. Hij hemelde me zo uitbundig op, dat ik dan ook werkelijk liet verleiden tot het schrijven van korte schetsjes, die ik hem zo nu en dan diep blozend voorlas."*

In 1916 trouwden ze en al gauw waren er twee zoons: Ynze (1916) en Leo (1920). Maar het moederschap kon haar niet helemaal bevredigen: ze moest schrijven.

De eerste twee boeken van Cissy van Marxveldt, zoals ze zich was gaan noemen, bleven vrijwel onopgemerkt, maar met het derde boek was het raak: De HBS-tijd van Joop ter Heul (1919) sloeg in als een bom. Zo'n enorm succes vroeg natuurlijk om een vervolg en dat kwam dan ook: in de loop der jaren verschenen er nog vier boeken over Joop ter Heul. Het publiek kon er geen genoeg van krijgen. En het bleef niet bij Joop ter Heul, heel veel andere boeken volgden, met als hoogtepunt 'n Zomerzothed in 1927.

Cissy van Marxveldt was de meest geliefde schrijfster van Nederland. Ze was een echte beroemdheid. Voor het huishouden had ze geen belangstelling, daar had ze personeel voor. Ze was in een ding geïnteresseerd: mensen. Er waren altijd mensen in huis. Maar het allerbelangrijkste was het schrijven. In 1929 raakte ze aan een kant van haar lichaam verlamd. De oorzaak was een hersentumor, waar ze nooit aan geopereerd is. Na een paar, maanden in het ziekenhuis krabbelde ze weer overeind en sindsdien typte ze haar boeken met de linkerhand.

Zoon Ynze: *"Eigenlijk was iedereen verbaasd dat haar verstandelijke vermogens helemaal niet aangetast waren door die tumor. Later heb ik bedacht hoe fantastisch zij die verlamming heeft, verwerkt. Ze verloor haar humeur niet ze ging rustig door met schrijven."*

In de jaren dertig werden haar boeken, serieuzer, al waren ze nog wel voor een groot deel aan haar eigen leven ontleend. In de oorlog publiceerde ze niets. Haar man zat in het verzet en nadat hij in 1944 door de Duitsers gefusilleerd werd, viel voor haar als schrijfster het doek. *"U moet weten, " zei ze in een interview, "dat mijn man een grote stimulans voor mij was en nadat ik bericht van zijn dood ontving, heb ik niets meer gepresteerd."*

De laatste jaren van haar leven was Cissy van Marxveldt vaker ziek dan gezond. Ze las, veel, vooral detectives, Maar- ze schreef zelf niet meer. Ze stierf op 11 november 1948, bijna negenenvijftig jaar oud.

Maar haar boeken blijven populair. Van de Joop ter Heulserie alleen al zijn er meer dan anderhalf miljoen exemplaren verkocht. Nog steeds zijn er meisjes die, net als hun moeders en grootmoeders, lachen om de vrolijke streken van Joop en haar vriendinnen. En dat zal ook wel zo blijven want, al lijken de verschillen met nu groot, een heleboel dingen zijn ook precies hetzelfde gebleven. Welke puber heeft nooit gedacht dat ze een vondelmg was, omdat haar ouders haar niet begrepen? Wie heeft er geen hekel aan school en huiswerk en wie haalt geen katten kwaad uit met vriendinnen? Zolang dat zo is, zolang zal Joop ter Heul worden gelezen.

Een exclusief interview met Setske en Carolyn, de kleindochters van Cissy van Marxveldt

"Soms ging ze met haar zoontjes op de hei zitten en dan ging ze daar zo in op dat ze zonder zoontjes weer thuis kwam!"

Hoe is het om een kleindochter van Cissy van Marxveldt te zijn? Dat kunnen alleen Setske Jansen en Carolyn Kuntkes vertellen, en daarom zocht Libelle hen op voor een boeiend (en heel vrolijk) gesprek over hun bijzondere grootmoeder!

Het is haast niet te geloven dat de vrouw die mij zo stralend staat op te wachten bij de deur van haar boerderij in Tjalleberd (onder de rook van Heerenveen) dezelfde Carolyn Kuntkes is die onze afspraak vorige week moest afzeggen omdat haar baby zich aandiende. En toch is het zo: de kleine Katie ligt boven zoet te slapen en haar moeder, dochter van Cissy van Marxveldts oudste zoon Ynze, is alweer helemaal op de been.

Binnen maak ik kennis met Setske Jansen, de andere kleindochter, dochter van Cissy's tweede zoon Leo, schilderes en moeder van twee dochters. Setske is donker en rustig, Carolyn lichter en uitbundiger. Lijken ze op hun beroemde grootmoeder?

"Dat kunnen we zelf natuurlijk niet echt zeggen," vindt Setske (40). "We hebben haar namelijk nooit gekend. Ik ben een week na haar dood geboren en Carolyn negen maanden later. Als ik foto's van haar bekijk, vind ik altijd dat Carolyn meer op haar lijkt. Maar mijn vader zegt soms wel tegen me, als ik iets bepaalds doe of zeg: "Nu ben je net maatje." Ik denk dat ik haar eigenzinnigheid geërfd heb. Zij schijnt heel lief te zijn geweest, en ze wilde nooit iemand kwetsen, maar ze deed toch altijd precies waar ze zelf zin in had. Dat herken ik wel."

"Ik heb juist altijd het idee gehad dat Setske wat uiterlijk betreft meer op haar lijkt, terwijl ik haar karakter heb," roept Carolyn (39). "Dat komt ook door mijn vader, die zegt dat altijd. Hij was heel bang dat ik net zo'n slechte moeder zou worden als zij! Zij kon met haar jongens de hei opgaan, ze in een diepe kuil zetten en aan het schrijven gaan. De wereld om haar hield dan op te bestaan, zo erg, dat ze weleens zonder haar kinderen weer thuis kwam. Die was ze dan gewoon vergeten! Ze was natuurlijk een heel excentrieke vrouw, ze was haar tijd zeker vijftig jaar vooruit. Zo schreef ze bijvoorbeeld niet met zwarte inkt op wit papier, dat was haar te gewoon. Nee, ze schreef met witte inkt op zwart papier! Het maakte haar niets uit wat andere mensen van haar dachten. En dat theatrale, dat overdrevene, dat heb ik ook van haar. Maatje, zoals we haar noemen, had een groot gevoel voor drama. Tijdens de laatste jaren van haar leven was ze vaak ziek en als ze dan zin had in bezoek, liet ze haar huisarts mijn ouders een telegram sturen, waarin stond: "Overkomst dringend gewenst, moeder heel zwak." Mijn ouders reisden dan onmiddellijk vanuit Brabant, waar ze toen woonden, naar Bussum en daar zat maatje hen gezellig op te wachten met thee en taartjes! Bleek er niets aan de hand te zijn."

Setske: "Ze had altijd heel graag een dochter willen hebben, vandaar waarschijnlijk ook dat ze meisjesboeken schreef. Mijn ouders hebben het altijd heel jammer gevonden dat ze vlak voordat ik geboren ben is gestorven. Ik ben ook naar haar vernoemd. Hoewel ze zeker geen "gewone" moeder was, waren mijn vader en zijn broer altijd stapelgek op haar. Ze zijn natuurlijk toen ze klein waren wel wat aandacht en gezelligheid te kort gekomen. Ze was een heel slechte huisvrouw, die nog geen theewater kon opzetten en dat dus maar overliet aan dienstmeisjes en gouvernantes. Ze schreef liever een boek extra, dan dat ze iets in het huishouden deed! Maar vooral toen de kinderen groter waren, hadden ze het leuk. Het was een heel levendig huishouden, er gebeurde altijd wel wat. Er kwamen altijd heel veel mensen over de vloer, andere schrijvers en ook beroemde acteurs en actrices, zoals Mary Dresselhuys. Mijn vader kan nog altijd smakelijk vertellen over zo'n theevisite met allerlei beroemde mensen, waar hij, onder de tafel verstopt, allerlei vieze woorden zat te roepen. Maatje maakte dat allemaal niet uit, bij haar kon veel. Dat is natuurlijk heel leuk voor kinderen."

En wat voor een man was hun grootvader?

Setske: "Hij moet een heel integere, gesloten man geweest zijn, heel intelligent ook. Het was ook een heel knappe man om te zien. Beroepsofficier in de oorlog, en daarna personeelschef bij de Bijenkorf. Hij was haar rots in de branding. Hij heeft haar altijd enorm gestimuleerd in haar werk, had alle vertrouwen in haar. Ik denk dat dat, zeker in die tijd heel bijzonder was. Het moet voor hem niet altijd gemakkelijk zijn geweest om in haar schaduw te leven."

Carolyn: "Het verschil tussen die twee ouders moet heel groot zijn geweest: zij zo artistiek en chaotisch, hij zo rechtlijnig en strak. Hij was een strenge vader. Dingen half afmaken was er niet bij, afspraken waren heilig voor hem. Dat heeft hij heel erg op mijn vader overgedragen."

Setske: "Dat heeft mijn vader ook, dat hele integere. Ik ben trots op mijn grootmoeder, omdat ze zo'n beroemd schrijfster is, maar ik ben ook trots op mijn grootvader, omdat hij een verzetsheld is. Hij is in 1944 door de Duitsers gefusilleerd, en die klap is Maatje nooit te boven gekomen. Ze heeft daarna nauwelijks meer: geschreven was eigenlijk steeds ziek en is vier jaar later gestorven. Ze was, natuurlijk nooit sterk geweest: zag eruit, als een struise Friezin, maar ze was in feite een kasplantje."

Carolyn: "Toch heeft ze in haar betrekkelijk korte leven, ze, was bijna negenenvijftig toen ze stierf, heel veel geschreven. Ze verdiende ook veel, voor de oorlog toch vaak zo'n vijftigduizend gulden per jaar en dat was toen echt veel hoor! Maar geld interesseerde haar niet, ze gaf het meteen weer uit. Ze had altijd veel personeel, dat kostte natuurlijk veel geld. En als die mensen niet meer bij haar werkten, bleef ze contact met ze houden. Ze stuurde ze altijd bloemen met, hun verjaardag, taarten met Sinterklaas. Dat liep natuurlijk behoorlijk behoorlijk op door de jaren heen. Toen ze stierf waren er dan ook honderden ex-personeelsleden op de begrafenis! Mijn vader en mijn oom erfden een schuld van zesduizend gulden bij de plaatselijke banketbakker (ze at zelf ook elke dag minstens een moorkop), en een ongeveer even grote schuld bij de bloemist. Verder was er niets over: ik heb alleen een thee-zeefje van haar, en Setske een armbandje."

Setske voegt daaraan toe: "En dan had ze natuurlijk een passie voor verhuizen. Ze huurde vaak meerdere huizen tegelijk. Er was een tijd dat ze een huis had in Noordwijk, om dichtbij zee te zijn, een in Hilversum om dichtbij de bossen te zijn en een huis in Amsterdam om in de stad te zijn. Mijn opa wist 's avonds vaak niet naar welk huis hij nu weer toe moest!"

Carolyn: "Mijn vader heeft op zeventien verschillende lagere scholen gezeten."

Wanneer hebben Carolyn en Setske voor het eerst de boeken van hun oma gelezen?

Setske: "Ik denk dat ik toen op de lagere school zat. Bij ons thuis stonden natuurlijk overal haar boeken, en bij mij op de kamer stond ook een stapeltje. Ik weet nog dat ik me opeens realiseerde dat zij mijn oma was geweest en toen ben ik meteen Joop ter Heul gaan lezen. Ik snapte er geen bal van! In mijn puberteit heb ik ze herlezen en toen vond ik ze wel leuk."

Carolyn: "Vorig jaar heb ik de Joop ter Heul-serie weer eens herlezen en ik heb weer z6 gelachen! Ik vind het knap dat die boeken in deze tijd nog zo goed leesbaar zijn. En ze zijn zo geestig ook ik houd nog het meest van haar Friese verhalen, die herlees ik vaak."

Setske: "Die boeken zijn voor ons natuurlijk extra leuk omdat de mensen die erin beschrijft meestal mensen uit haar eigen leven zijn. De vaderfiguren lijken op haar eigen vader, de moeders komen niet zo goed uit de verf omdat ze zelf niet zoveel contact met haar moeder had. En al die romantische mannen van haar lijken precies op mijn grootvader: knap en zelfverzekerd. De vrouwelijke hoofdpersoon was ze natuurlijk zelf: Joop ter Heul, Puck van Holten, Marijke..."

Carolyn: "Maar, ze was niet alleen Joop, dat heeft zezelf ook wel eens gezegd. Ze had, ook veel eigenschappen van Julie: Maatje was ook een wat aanstellerige vrouw, die eindeloos met pijntjes en kwalen op de sofa kon liggen kwijnen. Net als Julie liet-ze alles aan haar "hitjes" over, ze was helemaal niet zo praktisch en doortastend als Joop."

Setske: "Maar ze was niet zo ijdel als Julie! Toen ze jong was, hield ze wel van mooie kleren, maar later was haar uiterlijk niet meer zo belangrijk voor haar. Ze schijnt niet echt een mooie vrouw te zijn geweest, wel een heel charmante. Ze was nog niet zo oud toen ze aan een kant van haar lichaam verlamd raakte, en ze schaamde zich erg voor de hand die verlamd geweest was, die probeerde ze altijd te verstoppen."

Nog een vraag tot slot: wat betekent hun grootmoeder voor hen?

Carolyn hoeft hier niet lang over na te denken: "Het klinkt misschien gek, maar ik heb me altijd heel erg verbonden gevoeld met haar al heb ik haar nooit gekend. Ik heb ook altijd terug gewild, naar Friesland, waar zij oorspronkelijk vandaan kwam. Ik woon nu vlakbij Oranjewoud, waar zij geboren is en daar gaan we vaak wandelen. Dan is het alsof ik haar in me voel. Ik voel me hier ook echt thuis, en dat heeft volgens mij toch met mijn grootmoeder te maken. Op een bepaalde manier identificeer ik me met haar, ook al omdat mijn vader me van jongs af aan heeft verteld dat ik zo op haar lijkt. Niet dat ik zelf ook schrijf, al heb ik natuurlijk net als Setske wel een artistiek beroep. Het is een heel ongrijpbaar gevoel."

"Ik denk vaak: wat jammer dat ik haar niet gekend heb," zegt Setse. "Ik had zo graag met haar gepraat, al was het maar voor een middag. Ze had vast heel veel leuke dingen te vertellen en ze had ook zo graag een dochter of een kleindochter gehad. En ik denk dat ze een enige grootmoeder zou zijn geweest."

Carolyn knikt bevestigend: "ja, ze lijkt me een heel interessante vrouw geweest te zijn, die ik graag had leren, kennen. Ik heb ook twee zoons gekregen net als zij en ik wilde ook zo graag nog een dochter. Daarom ben ik nu extra blij met Katie. Het is, alsof de cirkel rond is."

IK HEB NOG NOOIT EEN MAN GEZOEND

MARJOLEINE DE VOS

NRC HANDELSBLAD 14-7-1989

HET LEVEN VAN JOOP TER HEUL

"Overigens schrijft Cissy van Marxveldt knal. Ik zal haar beslist ook aan mijn kinderen laten lezen," schreef Anne Frank in 1942. Cissy van Marxveldt werd honderd, jaar geleden geboren. Ileen Montijn bezocht een tentoonstelling over haar leven in Heerenveen, Marjoleine de Vos schrijft over haar Joop ter Heul, nog steeds een springlevende bakvis.

De bakvis is uitgestorven. Zij heeft plaats moeten maken voor zelfbewuste 'meiden', die zich niet op hun kop laten zitten en zich gedragen zoals ze zelf willen. Ze tutoyeren iedereen, bepalen zelf wel of ze hun huiswerk maken, kiezen voor het beroep van automonteur, lopen hooghartig en uitdagend op pumps voorbij. Een bakvis is anders. Zij loopt niet. Zij slingert zich de kamer uit, waarbij ze meestal struikelt over een poef of een theetafel. Ze gaat nooit zitten maar ploft neer, liefst in een wasmand. Haar kleren zitten nooit onberispelijk een knoop hangt op half zeven, een drukkertje zit los, een onderjurk vlagt. Zij zegt nooit zomaar wat. Zij oppert iets, beraamt iets, ontdekt iets, prijst, animeert, jubelt, vleit. Ze heeft altijd 'een bende' strafwerk omdat ze op de meest ongelegen momenten wordt overvallen door de slappe lach.

De prototypische bakvis is wel Cissy van Marxveldts heldin Joop ter Heul, met haar te lange armen te grote voeten, piekende haren en een uitgebreide schare vriendinnen, verenigd in de Jopopoloukico-club. Ze is opgewekt, eerlijk en recht door zee, maar ook onhandig, lawaaierig, baldadig. Haar vriendinnen zijn vrolijker schaduwen van haarzelf, allemaal in het bezit van ongeveer een eigenschap. Pop is onverschillig. Pien artistiek, Noortje hooghartig, Loutje lief, Kit olijk, Conny schwärmerisch. In elk meisjesboek uit, het, interbellum (De H.B.S.-tijd van Joop ter Heul is van 1918, het laatste deel, Joop en haar jongen, uit 1925) treden dergelijke bakvissen of 'oudere meisjes' op, en toch is Joop anders. Niet christelijk, wat al betrekkelijk uitzonderlijk is, maar vooral: anders ongeschreven. Cissy van Marxveldt schreef grappiger, meisjesachtiger, minder braaf dan haar collega's. Haar stijl, met de talloze adjectieven, is eenvoudig na te bootsen, niet in de laatste plaats door haarzelf (bij het tiende boek waarin meisjes van de trap, af roetsen, bieboeken weg- moffelen en onderdrukt proesten gaat dat licht vervelen), en ze heeft ongetwijfeld iets tuttigs, maar ze maakt geen brave indruk. De brutale Joop ('Zot kind' zeggen mannen gecharmeerd) verandert in de loop van de uit vier boeken, bestaande serie - eigenlijk -vijf, maar De dochter van Joop ter Heul (1946) telt niet mee - van een zorgeloze bakvis in een zorgzame moeder en echtgenote al heeft zij zich daar lang met kracht tegen verzet. Desondanks blijft zij echt Joop: "Ik roetste over de traploper naar beneden. Daar mag je anders alleen met heilige teenspitsen overheen zweven." Of is Cissy hier eigenlijk wel heel braaf? In zeker opzicht heeft men Joop immers klein gekregen, net als bijvoorbeeld Stijkopje uit het gelijknamige boek van Emmy van Rhoden. Dat is overigens wel een heel kras voorbeeld van onderwerping. Een baldadig en flink eigenwijs meisje moet naar een kostschool om netjes en damesachtig te worden: tafeldekken, schorten strijken, zakdoeken borduren en vooral heel gehoorzaam zijn. Als ze helemaal door de mangel gehaald is (daarvoor moet, ook nog een geliefd vriendinnetje sterven aan een vreselijke ziekte komt er natuurlijk een man die vraagt 'Wil je mijn klein vrouwtje zijn?' Een moment voelt zij de oude opstandigheid in zich opkomen en roept fier 'Neen! Nooit!', maar dan buigt ze het hoofd en fluistert zijn naam. Een afschrikwekkend einde. Veel meisjesboeken zijn toch varianten op De getemde feeks.

Ook in een ander opzicht is Cissy van Marxveldt opmerkelijk braaf: geen spoortje erotiek is er te bekennen in haar boeken. Het is een en al vrolijke frisse omgang, alsof iedereen elkaars broer en zus is. De meisjes dwepen wat of aanbidden stil, zij voelen zich 'onmetelijk rijk en gelukkig' na een huwelijksaanzoek, maar van gepassioneerde verliefdheden is geen sprake. Op de avond dat Joop zich verlooft, zoent zij met haar Leo, tenminste dat zegt ze later tegen haar zuster en zwager. De scène zelf wordt als volgt beschreven:

"En wat krijg ik nu?"

"Een kersenbonbon."

"Ondeugd, geef maar op."

"En je houdt er niet van."

"Van deze wel. En als ik die op heb, wat krijg ik dan?"

"Nog een kersenbonbon. Of een marron glacé," veronderstelde ik.

Leo schroefde mijn beide handen in de zijne.

"Plaag me nu niet. Wat krijg ik dan?"

"Ik heb nog nooit een man gezoend," en ik bloosde wanhopig.

"Behalve dan de Piepert. En Jog een keertje op zijn neus. "

"O, het hindert helemaal niet, al ben je onhandig. Kom hier Joop en wees lief." En ik legde mijn hoofd op zijn blauwe trui en, waarempel, ik was lief. Toen we later naast elkaar op een kussen zaten (-)

Een hartstochtelijker scène dan deze is in het boek niet te vinden. Meestal blijkt nergens uit dat er behoefte bestaat aan iets meer dan een aai over haren, een hoofd tegen revers gevlijd of een arm om schouders. Eenmaal getrouwd vraagt Joop haar echtgenoot steevast om zich om te draaien of achter een kast te gaan staan als zij van jurk wisselt. Haar zwangerschap valt keurig tussen de delen Joop van Dil-ter Heul en Joop en haar jongen in. Dat is wel anders dan de zinnnetjes uit Felicia, dat ongeveer uit dezelfde tijd stamt, van Anne Duffield, waar ik als veertienjarige maar niet genoeg van kon krijgen: "Hij vond het helemaal niet onaangenaam om een zachte warme snikkende Felicia in zijn armen te houden." Of: "Hij begroef zijn mond in een zachte hals." Zulke taal ging de wereld van Cissy van Marxveldt te buiten.

Heel lang heb ik gedacht dat Cissy van Marxveldt een werkelijkheid beschreef die echt bestond, als je er maar oog voor had. Het vrolijkte me op om door de stad fietsend te denken dat ik 'verwoed tegen de wind in trapte', om een vriendin een bonbon, een handdoek, een tennisracket 'toe te gooien', in plaats van te geven. 'Hier. Vang!' Ik verbeeldde me dat ik 'zedig naar de grond staarde' om te verbergen dat ik 'inwendig proestte'. Als iemand met veel aplomb iets gewoons deed 'prees' ik in stilte 'Knap hoor vent!' en ik wachtte op de man die 'Rakker!' zou zeggen als ik 'onschuldig naar hem op blikte'. Alles kon, opgesierd met bijvoeglijke naamwoorden, toch nog een vrolijke kleur krijgen.

Op een dag moest ik echter ontdekken dat de tijd voorbij was waarin mijn vriendinnen en ik 'bakvissen' geweest zouden zijn en, dat de bijbehorende mannen ook al niet meer bestonden. Wij waren pubers en wilden met blote voeten in spijkerbroeken op grasvelden zitten. Sommige mensen beweren dat Joop ter Heul en haar vriendinnen zelfs nu nog wel in het Gooi aangetroffen worden waar, ze slap van het lachen met z'n zevenen naast elkaar naar hockey- en tennisclubs fietsen. Misschien. Maar zelfs die meisjes zullen zich toch niet meer 'kleine meid' laten noemen door hun vriendjes of elkaar op taartjes 'fuiven'? Zo onbezorgd als Joop en haar club kan bijna niemand meer zijn.

Soms lijkt Cissy van Marxveldt ook wel iets te begrijpen van hoe het echt toegaat in de wereld, al durft ze dat niet werkelijk uit te spreken. Bijvoorbeeld dat het huwelijk misschien minder rozegeur en maneschijn-achtig is dan de meeste andere meisjesboeken hun lezeresjes willen doen geloven. De jonggehuwde Joop verveelt zich een ongeluk, hele dagen alleen in de reusachtige villa die Leo ergens flink afgelegen heeft laten bouwen. Ze snakt naar vertier, naar taartjes eten met vriendinnen, naar over straat stieren, mensen om haar heen, uitgaan. Ze heeft er moeite mee dat ze geacht wordt aan haar man te vragen of ze haar haar af mag knippen, een tweede meisje in dienst mag nemen (geld speelt geen rol), of naar de stad mag gaan. *"Als ie nu maar eens en voor altijd begrijpt," zei Leo - zijn stem klonk wat hees - "dat ik het niet meer hebben wil, dat je in het vervolg alleen en stiekem naar de stad gaat en daar rondsjuwt. Als je naar de stad wilt, best, maar dan kun je 's morgens met mij mee in de auto en samen met mij koffiedrinken. Heb je dat begrepen?"* Dat zegt een 23-jarige jongeman tegen zijn 19-jarige echtgenote. Geen wonder dat Joop woedend wordt. En geen wonder ook dat ze zich zo verveelt, met niets om handen, geen beroep, geen speciale interesse, niets. Haar beroep is echtgenote te zijn van een man die hele dagen van huis is. Als ze klaagt dat dat haar zwaar valt, dat je er eigenlijk een cursus voor zou moeten kunnen volgen, zegt Leo verwijtend 'Dat moet in je zitten'. Iedereen, Joops vriendinnen, haar vader, haar zuster, haar echtgenoot, vindt dat Joop niet moet zeuren. Ze heeft toch zo veel. Andere meisjes moeten werken. Of ze soms denkt dat dat leuk is.

Cissy van Marxveldt durft geen conclusies te trekken uit wat ze wel degelijk ziet. Aan het eind van Joop van Dil-ter Heul kiest ze voor twee oplossingen tegelijk: Joop mag een jaar gaan werken (op de bank van haar man) en Leo mompelt iets over 'een klein mensje dat je hier de hele dag nodig zal hebben'. Dan is alles weer goed. Ondanks die braafheid, en de eerlijk gezegd soms toch ook wel hinderlijke gemanieerdheid van de stijl, blijft het heerlijk om Joop ter Heul te herlezen. De tranen stromen nog steeds als Joop eenzaam op haar kamer zit en voelt dat ze voor haar vader 'alleen het rapport' is. Of als de lieve juffrouw Wijers sterft, aan longontsteking, na de alleen in meisjesboeken voorkomende 'crisis'. Ik ken talloze volwassen vrouwen die verrukt giechelend lezen hoe Joop zich in de klas met een ketting aan haar vriendin vastklinkt, of hoe ze haar nuffige zusje Julie treitert met haar verloofde Jog.

"'t Is een schat van een dopje," zei Julie. "Wit met kleine theeroosjes, heel snoezig. (-) Wil je 't zien?"

"Ja, haal maar hier." Ik stond al in mijn nachthemd, toen Julie er mee binnenkwam, heel voorzichtig op haar hand. Ik nam het natuurlijk direct van haar over en duwde er mijn hoofd in.

"Wees toch voorzichtig," gilte Julie. 't Stond me zo mal, en ik draaide net als Julie voor de toiletspiegel heen en weer.

"Ik weet zeker," zei ik, "dat Jog verliefd op mij wordt. Dat hoor je wel meer van jongere zusters."

"Hoe kom je zo idioot," zei Julie.

"Omdat ik het weet. Je zult het zien. Jog is veel aardiger tegen mij dan vroeger. En hij kent mij ook langer dan jou."

"De onzin", zei Julie, en ze rukte me haast de hoed af

"Je hoeft anders' niet bang te zijn," zei ik bemoedigend. "Want Jog is helemaal mijn smaak niet."

"Pig," zei Julie weer eens voor de verandering en ze wandelde weg met de hoed vol theerozen.

Ik blijf al die mannetjes onweerstaanbaar grappig vinden.

CISSY VAN MARXVELDT GAAT NOOIT VERLOREN

LEONOR WAGENAAR

HET PAROOL 22-7-1989

Cissy van Marxveldt, zelfs de naoorlogse generaties bakvissen groeiden met haar op. De omslagen van haar boeken veranderden in de loop der tijden ingrijpend, het matrozenpakje van Joop ter Heul moet in de jaren vijftig plaats maken voor het ideaal van de Hollywood-vamp, de vlechten zijn genadeloos afgeknipt, de naoorlogse Joop kreeg weelderige krullen. Ook de tekst werd naar eigen inzicht door de uitgevers bijgevijsd; de Bonneterie waar de keurige familie Ter Heul haar inkopen deed, was opeens passé en werd zonder pardon geschrapt, roken in het fietsenhok, hup het rode potlood. En het wit frotté japonnetje met blauwe ruit en een rood jasje plus witte baret waarin Joop uit zeilen gaat, (voor de eerste keer met Leo van Dil, haar toekomstige echtgenoot) wordt omgeruild door: Ik had een grijze broek aan met een wit truitje en een rood jasje plus een witte baret en nieuwe witte schoenen. Maar hoezeer de boeken uiterlijk en innerlijk ook gemaltraiteerd zijn door de verschillende uitgevers, Joop kan niet stuk. Zelfs Anne Frank schreef haar dagboek aan een personage (Kitty) uit de Joop ter Heul-cyclus. Ter gelegenheid van het honderdste geboortjaar van Cissy van Marxveldt, een Friezin van origine, organiseert het museum Willem van Haren in Heerenveen een tentoonstelling rond de schrijfster. Te zien tot 10 september a.s.

Er is in het museum een knus leeshoekje met verschillende Zomerzotheden en Rekeltjes; de tafel en de stoelen zijn met een ruim gebaar door de plaatselijke antiquair uitgeleend voor deze tentoonstelling. Aan de wand een paar foto's van Cissy (Setske Beek-De Haan) van Marxveldt. Ouwelijk gezicht, hoewel op jeugdige leeftijd genomen. Ontelbaar veel monsterlijke boekomslagen van de grootste amateur-illustrator in meisjesboekenland, Hans Borrebach. En een handjevol mooie jaren-dertig plaatjes zoals Isidoor van Mens ze oorspronkelijk voor Joop ter Heul tekende.

Ik heb verschrikkelijk lang zitten piekeren voor ik werkelijk van stapel gelopen ben met dit epistel, want Julie zei, dat je nooit een brief met ik mag beginnen. Julie denkt altijd vreselijk na over dit soort dingen; Kees zegt dat ze er een gewetenszaak van maakt. Ik vind het mal, zie je, maar nu 'k 't toch gehoord had van Julie, wou ik voor de verandering comme-il-faut zijn. En zo gek zeg, ik wist hopen aanheffen, maar ze begonnen allemaal met ik. (Begin van Joop ter Heul).

Frédérique Bruyel is kunsthistorica en verantwoordelijk voor de samenstelling van de tentoonstelling. "Een expositie over een schrijfster, hoe moet je dat in hemelsnaam visualiseren? Natuurlijk, met boekomslagen van eerste drukken, maar bij het zoeken bleken veel eerste drukken spoorloos. Ze was natuurlijk een verguisde schrijfster. Literatuur, dat bewaarde of verkocht men, maar als er dan toch boeken op het stapeltje oud papier moesten worden gelegd, dan ging Cissy van Marxveldt, hop, als eerste.

Enig!

"Ik kon zelf nog niet eens lezen toen ik voor het eerst met die meisjesboeken in aanraking kwam. Mijn oudere zusjes lazen me dan voor en echt, ik hing aan hun lippen! Stormers, na de oorlog bleek de associatie met de 'Jeugdstorm' van de NSB zo groot dat het boek omgedoopt werd in de Burgemeesterstweeling. Een enig boek vond ik het! En de Zomerzothed, al die rare verwickelingen. "Waarom het mij aansprak ... ik weet niet wat dat is, Joop ter Heul, dat pakt elke generatie. Het was voor mijn grootmoeder geschreven. Cissy schreef het in 1919 en de sfeer van die jaren dertig is heel nadrukkelijk aanwezig. Toch ontmoet ik vrouwen die tien, vijftien jaar jonger zijn dan ik. En doorgaans hebben ze Joop allemaal gelezen. Het, is van alle tijden. Er zat vreselijk veel humor in. Die bakvisachtige streken in de klas..."

Toen moest ik Kit nog mijn plan aan 't verstand brengen, Maar die is nogal pienter in die dingen en ze begreep me direct. Eerst kreeg ze nog een vreselijke proestbui en toen die over was, haakte ze de ene ketting in haar, rechteroorlap, ik de ander in mijn flinker, en toen kronkelde zich tussen onze gehoororganen, zoals Smidt ze noemt, een behoorlijke dikke zilveren slang. (...) Maar toen kwam door de klas zo'n stil geginnik, je kent het wel, allemaal doen ze er aan mee, en je weet toch niet waar het vandaan komt. Kit en ik zaten als mummies gewoon. Smidt snoof al als een jachthond die wild ruikt. Zijn neusgaten werden groter - en met één wilde blik door de klas zag hij Kit en mij. Tegelijk knalden ze allemaal los. "Gloeiend aaneengesmeed, meneer," zei Pop plechtig. (Joop ter Heul, pag. 44145).

"En dan al die sfeertekeningen. Het is een beschermd, veilig milieu, waarin Joop opgroeit. Luxueus ook, de dames verdrinken in bont. En elke familie heeft z'n dienstboden, de hitjes, de nurse, een chauffeur. "De werkster gaat weg," zei Julie. "Ik neem er nu een bellemeisje bij voor 's morgens en de halve middag. Ik vind zo'n

werkvrouw in een afgedragen blouse eigenlijk een beetje vulgair, jij ook niet?" (Joop van Dil-Ter Heul, pag. 321)."

Op 24 november 1889 werd Setske de Haan in Oranjewoud een dorpje in het bosrijke gebied bij Heerenveen, geboren. Het moet een zwak mormeltje zijn geweest, haar grootmoeder riep tenminste bij de eerste aanblik: "Die had beter dood kunnen zijn!"

Progressief

Haar vader was een progressieve hoofdonderwijzer. Zo progressief dat hij z'n dochter zelfs, na een mislukte baantje als au pair in Engeland, naar een Britse kostschool zou sturen.

Op de vader was ze dol, hij stond model voor de strenge piepert van Joop ter Heul, de man die zich altijd zo om haar slechte rapport bekommerde, maar haar, soms met een aai over haar kruin wee van aandoening kon maken: *Als pa kleine Joop zegt, kan ik gewoonweg bulderen van het huilen. Dan knapt er wat in me. Maar ik wou niet beginnen, want ik wist dat ik helemaal niet meer tot bedaren zou kunnen komen.*

Ook haar echte moeder stond model voor de mama van Joop. Een kille vrouw, doorlopend in de weer met luxueuze kleding en mevrouwen-gedrag. *En ma heeft thuis nooit een grein behagelijkheid kunnen geven.* (Joop ter Heuls Problemen, pag. 181). *Ze is nooit een gewone moeder voor ons geweest. Niet zo'n moeder, die 's morgens aan, het ontbijt komt in een los huisjasje en alleen haar trouwring aan. Ma was altijd van 's morgens af, al deftig in de plooi.* (idem, pag. 203).

Hoewel Cissy van Marxveldt op oudere leeftijd dol op Amsterdam zou worden, bracht Oranjewoud haar een grote liefde voor de natuur bij. De adel die er veel jachtsloten bezat, daar verwijst ze in Puck van Holten regelmatig naar. En de naam Van Holten wijst alweer op hout. Als Puck in Engeland heimwee krijgt, beschrijft ze Oranjewoud: *Ze zag opeens het dorp voor ziek het kreupelhout dat geheimzinnig ritselde en de bommen langs de weg, de trouwe wachters langs de witte weg. De ijle dorpsgeluiden.*

Meidenclub

De kostschooltijd bracht Cissy door op 'Oldfield Lodge school' in Bath bij Bristol. Als eenzaam, want enig, kind bloeide ze daar op. De meisjesleerlingen waren, zo blijkt uit haar dagboeken, als een grote familie voor haar. Het kan haast niet anders of het beeld van de meidenclub dat ze in Joop ter Heul beschrijft, is daar ontstaan. *Je weet 't, hè, van de HBS-club van om. Nou, ik mocht geen lid worden natuurlijk. Kees zegt dat pa bang is, dat ik een fuifnummer zal worden. (...) Pop vond het ook lam voor me, dat snap je. En weet je, nu ben ik toch lid geworden, geheim lid. (...) Onze club heet de Jopopoloukicoclub. 't Heeft wet iets van klikla-kloriklontje, hè? Maar 't zijn de beginletters van onze namen. We wisten niets anders. Daag!* (Joop ter Heul in een brief aan Netty, pag. 12). Het was trouwens op die Engelse kostschool dat het voor de meisjes onuitsprekelijke Setske verbasterde tot Cissy.

Terug in Nederland wilde haar vader dat Cissy zou doorgaan voor haar MO-Engels. Noch Joop noch Cissy hadden daar veel puf in, dus werd ze leerlingjournalist bij de Drachtster Courant. Niet voor lang overigens: *Ik kon ook werkelijk niet als verslaggeefster optreden. Misschien omdat ik een te grote fantasie had, want wanneer ik een brand moest verslaan, vlocht ik er een hete roman omheen - ik liet een kat verbranden of een meisje haar leven geven voor een, geliefde pop - en het resultaat was, dat er altijd iemand met me mee moest, wanneer ik ergens heen werd gestuurd...*

Ze wilde schrijfster worden, geen verslaggeefster. *En nou dinsdag word ik al 19 en elken dag wordt mijn wensch vuriger en inniger, dat ik toch eens een boek mag schrijven - ik kan er me in verdiepen en me indenken, hoe heerlijk het wezen moet een boek te kunnen schrijven en ik voel dat ik het misschien later eens kan.*

Op de HBS in Heerenveen had ze al eens een boek geschreven. Maar dat bleek achteraf toch niet zo'n succes. Zeker niet na het lezen van Top Naeffs Schoolidyllen:

We stonden in een portiek te lezen met de armen om elkaar heen en vergaten alles. Zaterdagavond nog las mijn vriendin het uit en zondag verslond ik het. En toen ik het uit had, met nog tranen om de dood van Jet van Marle biggelend over mijn wangen, verscheurde ik mijn eigen bloedeloze Lydia, terwijl ik me voornam om nooit, nooit meer een letter op papier te zetten. (Confetti, 1930).

Cissy vertrok naar Amsterdam en ging er op een kantoor werken. In het pension waar ze onderdak vond, ontmoette ze haar toekomstige man, Leo Beek, reserve officier bij het achttiende regiment infanterie. Een zwijgzame man, Cissy adoreerde hem. Ze noemde hem Bob, hij haar Kees, En hij moet het soort vaderfiguur zijn geweest waar zo ongeveer alle leden van de Jopopoloukicoclub mee trouwden.

Leo kan zo schattig en vaderlijk doen, dan zou ik hem wel bij publieke gelegenheden willen omhelzen, maar er zijn ook wel dagen, dat je het 'prestige' van zijn gezicht kunt schrappen en dan frons je zijn wenkbrauwen al, wanneer ik slechts over 'geduvel' spreek in tegenwoordige heid van de dienstbare.

Hij noemt haar afwisselend mijn kleine vrouwtje, kwajongen ("Zo kwajongen" "Zo Papa"), baby, meiske en stoute meid. Die echtgenoten, erg verlichte geesten waren het niet. Joops broer Kees: *"Ik zou het verdienstelijk vinden," zei Kees, "wanneer je thuis kwam. Ik vind dat meisjes niet moeten studeren. Ik zeg ook tegen Pop,*

wanneer je de vijfde door, bent, dan ga je naar kookschool. Ik heb, liever een vrouw die goed kan koken, dan die alle ouwe Griekse heren van buiten kent." (De problemen van Joop ter Heul, pag. 198).

Toch, de Leo uit het echte leven gunde zijn vrouw een eigen carrière, sterker nog, hij spoorde haar aan te gaan schrijven. En dat deed ze. 'Game and Set' in 1917, 'Het Hoogfatsoen van Herr Feuer' (over haar kantoorbelevissen) en in 1919 dus Joop ter Heul.

Dat boek zou als vervolghet verhaal voor een meisjes tijdschrift worden geschreven. De deadline was op 1 juni, maar 29 mei stond er nog geen letter op papier.

Toen zei ik (tegen mijn man) 'Heb je een potlood voor me met een beeld van een punt? Ja, dat had mijn man, en ook een oud schrift. Hiermee gewapend trok ik naar de bovenkamer, die we toen al weidsch de werkkamer gedoopt hadden. Daar kroop ik in de stoel voor het raam met het werk op mijn knie, de prettigste manier om te schrijven. Volgens mij, hoor!

Boomtoppen, die schudden, de regen die in stralen tegen de ramen spoot, en mijn potloodpunt die loodrecht op het papier stond, Ik groef mijn linkerhand in mijn haar. Daar zat ik en wachtte op de inspiratie. Eerst maar een titel, dacht ik, dan had je tenminste het veilige gevoel dat je daarover later niet weer uren te piekeren had.

En daar kwam opeens de ingeving, 'Brieven van een HBS-meisje aan haar vriendin.' Ik schreef het zo vlug neer, alsof ik nog bang was, dat deze, in mijn idee zoo wel geslaagde titel me zou ontglippen. En, alsof mijn hersens slechts op de titel gewacht hadden, zoo vlug zetten ze zich in beweging: 'Lieve Nettie, Julie zegt dat je nooit een brief met 'ik' mag beginnen...' Diezelfde avond waren de eerste hoofdstukken van Joop af.

En het boek werd direct een doorslaand succes, haar reputatie als meisjesboekenschrijfster was in een klap gevestigd. In het vervolg zou ze er zelfs zo goed mee verdienen, dat de familie (met twee zoons) kon beschikken over een huis in Hilversum (met hal en tenniscourt), een huisje in Wijk aan Zee en een pied-a-terre in Amsterdam.

In 1929 raakte ze aan een kant van haar lichaam verlamd door een hersentumor waar ze nooit aan geopereerd is. Na een paar maanden ziekenhuis moest ze opnieuw leren leven. En leren typen met de linkerhand.

Gefusilleerd

Maar de grootste slag kwam toen ze op 15 augustus 1944 bericht ontving dat haar man, voor gepleegde verzetsactiviteiten, in de duinen bij Overveen door de Duitsers was gefusilleerd. Ze heeft nog een boek geschreven, over een meisje in het verzet: 'Ook zij maakten het mee.' Het is opgedragen aan de nagedachtenis van haar hoofdofficier. Daarna viel het doek.

In een interview zei ze: "U moet weten, dat mijn man een grote stimulans voor mij was en nadat ik bericht over zijn dood ontving, heb ik niets meer gepresteerd." Ze stierf vier jaar later, op 11 november 1948, bijna negenenvijftig jaar oud. En over het pseudoniem, tenslotte, zegt Frédérique Bruyel: "Er bestaan verschillende theorieën over. Eentje gaat er van uit dat ze de naam gekozen heeft uit piëteit voor een vriendinnetje" Sloet van Marxveldt, dat vroeg overleden was. Maar deze stelling is in het verleden volkomen van tafel geveegd. Een andere redenering luidt: haar vader was een progressieve onderwijzer, aanhanger van Troelstra en Domela Nieuwenhuis. Het was een rode streek. Zo zou ze op Marx gekomen zijn. En tegenover het woud van Oranjewoud, zette zij veld. Vandaar dus de naam Marxveldt!"

CISSY MAG WEER, MAAR JOOP TER HEUL IS PASSÉ

TRUUS RUITER

VOLKSKRANT 15-8-1989

HEERENVEEN - De treincoupe was gevuld met gillende meisjes die elkaar aan de haren trokken en snoepjes afpakten, de conducteur voor de gek hielden en andere volwassenen brutaal van repliek dienden. Wie het raampje dicht wilde hebben, moest maar ergens anders gaan zitten.

In Zwolle stapten ze uit, zeulend met tassen en hockeysticks. "Nu heeft u geen last meer van ons", riepen ze naar de struise Friezin, die kordaat het raampje had dichtgedraaid. Joelend verdwenen ze uit het zicht.

Het was de JPPNLKCCCL-club van de jaren tachtig, een betere stemmingmakerij op weg naar een tentoonstelling over Cissy van Marxveldt had ik niet bedenken. Er zat een baldadige Joop tussen en een arrogant Noortje, een onverschillige Pop en een zachtaardige Loutje, ik had kortom de hele Joop ter Heul-gang bij me in de trein naar Heerenveen. Op mijn schoot lag de duimdikke, nieuwe omnibus met De H.B.S.-tijd van Joop ter Heul, Joop ter Heuls problemen, Joop van Dil-ter, Joop en haar jongen en De dochter van Joop ter Heul. Op de flap "enkele persstemmen", die van het feministisch maandblad Opzij uit 1980: "De humor die haar meeste boeken kenmerkt is een tijdloze: je kunt er vandaag nog evenveel plezier om hebben als toen de boeken hun eerste druk beleefden."

Wat nu, Joop ter Heul in een warme omhelzing met feministen? Zo vrijgevochten was ze toch niet? Ze mag dan met Jo March (Little women) en Jet van Marle (Schoolidyllen), een van de eerste jongensachtige heldinnen zijn in de geschiedenis van "romans voor oudere meisjes", zodra Joop haar sterke, knappe vent heeft gevonden, verandert ze toch in een gehoorzaam kindvrouwtje.

Had de knuffel van Opzij te maken met de levensstijl van de schrijfster, Cissy van Marxveldt? Was Van Marxveldt of Setske de Haan, zoals ze honderd jaar geleden bij de burgerlijke stand werd ingeschreven, een feministe? Wie een feministe ziet in iedere vrouw met een carrière, anders dan die van echtgenote en moeder, zal die vraag beamen. Cissy van Marxveldt liet het huishouden en de opvoeding van haar twee zoons over aan het personeel en produceerde tot de dood van haar man in 1944 de ene jeugdroman na de andere. Wat zij in 1916 presteerde - trouwen, een kind krijgen en debuten -, daar zou geen gemancipeerde vrouw zich nu voor schamen.

Toch past Van Marxveldt minder in Opzij (tussen Marie Cardinal, George Sand en Isadora Duncan) dan in het damesblad Libelle, dat enkele weken geleden pronkte met een "exclusief interview" met de kleindochters van Cissy van Marxveldt. Setske is donker en rustig, Carolyn lichter en uitbundiger. Lijken zij op hun beroemde grootmoeder? 'Dat kunnen we zelf natuurlijk niet echt zeggen,' vindt Setske (40). 'Wij hebben haar namelijk nooit gekend.' Maar wel op een voetstuk gezet, blijkt uit het verhaal. Het gebabbel in Libelle over die lieve, eigenwijze Cissy met haar gevoel voor drama is als het gekissebis en gezwijmel in de Joop ter Heul-boeken (1919-'42), in Rekel (1924), 'n Zomerzothed (1927), de Marijke-trilogie (1929-'34), Puck van Holten (1931) en Stoetel (1938). Boeken met een muurvaste moraal: het vlegelachtige meisje, dat zo levenslustig haar eigen weg gaat, zal het geluk vinden in de armen van een strenge doch goeiige oudere man, die beter dan zichzelf weet wat goed voor haar is: trouwen; en kinderen krijgen.

Op de tentoonstelling in museum Willem van Haren vind ik geen enkele relativerende ironische opmerking over die dubieuze, romantische, boodschap van toen De opzet is serieus, verdedigend bijna, als een soort eerherstel. Want kritiek is er altijd geweest op de boeken van Van Marxveldt. Gebrek aan diepgang, zei 'men in de jaren twintig, en dertig. Na de oorlog vond men het milieu waarin Joop ter Heul zich' bewoog te mondain en in de jaren zeventig kwam de afwijzing van het rolbevestigende in Van Marxveldts boeken. Maar nu, bij haar honderdste verjaardag, klinkt een juichkreet: "Tegenwoordig durft men weer ronduit te bekennen genoten te hebben van haar boeken. (...) Cissy mag weer! Zelfs in academische en feministische kring." Schrijft Sylvia Dornseiffer in het boekje dat de tentoonstelling begeleidt.

Cissy mag dus weer, waarom ook niet. Maar haar boeken zijn op zijn minst passe, daar komt niemand onder uit. Kon Joop ter Heul nog tot ver in de jaren vijftig doorgaan voor een malle bakvis, anno 1989 is ze een beetje een rare puber. Wanneer ze Leo's "schattekindje" wordt ("Kom hier Joop en wees lief. En ik legde mijn hoofd op zijn blauwe trui en, warempel, ik was lief."), die niet "ohne" dienstbode kan, is Joop van Dil-ter Heul zelfs een irritant mens. Onbegrijpelijk dat uitgeverij Westfriesland per jaar nog duizenden Ter Heul-boeken verkoopt. Veel exemplaren zullen door moeder, tante of oma uit nostalgische overwegingen cadeau worden gedaan, dat kan niet anders.

Die nieuwe belangstelling voor oude meisjesboeken bleek vorig seizoen ook uit het succes van de toneelvoorstelling Tine, Top en Cissy. In een Literama-uitzending van de NCRV-radio, begin dit jaar, kwam goed naar voren hoe de boeken met aanstekelijk enthousiasme van generatie op generatie zijn overgebracht. De waardering is wel minder geworden. Waar ouderen nog zwijmelen bij de herinnering, kwamen, dertigers met bezwaren tegen het onvermijdelijke huwelijks in ieder boek. Een 16-jarige schonere vond Naeffs Schoolidyllen, dat ze van haar moeder had gekregen, "ouderwets" en "truttig", eigenlijk een "beetje stom boek". Wat de tentoonstelling in Heerenveen aantrekkelijk maakt, zijn de illustraties die er hangen. Aan de hand van deze

omslagontwerpen is goed te zien hoe, de uitgeverij de boeken steeds aan de tijd probeert aan te passen. De hoofdpersoon uit Rekel, dat in 1924 als schoffie is getekend, ontwikkelt zich in de jaren veertig en vijftig van een jongensachtig meisje tot een dame. Illustrator Hans Borrebach, die vanaf 1927 alle Van Marxveldt-boeken verzorgde, nam zelfs een Hollywood-ster in gedachten toen hij Rekel als een vamp afschilderde.

Marijke veranderde hij van een knipogende belhamel in een moderne tiener uit de jaren zestig. Maar dat ging uitgeverij Westfriesland nog niet ver genoeg. Voor de recente uitgave van de Marijke-trilogie gebruikte ze een nietszeggende omslag van Reint de Jonge, waarmee het boek zo in de Boeketreeks past. Maar een modern boek wordt het nooit. De "gedienstige" Bep op pagina een, die met permissie van juffrouw Fie, niets liever wil dan het zeil "een likki", geven, is een onbekend fenomeen in de jaren tachtig.

Waarom komt de uitgever er niet voor uit dat Marijke van ver voor de oorlog is? De boeken van Van Marxveldt zijn ouderwets, en daar is niets mis mee. Terecht smeekt Sylvia Dornseiffer in haar inleiding van het boekje om een heruitgave van de eerste druk van De H. B. S. -tijd van Joop ter Heul. Het is een klassiek boek, dat door de uitgever met respect en gevoel 'voor historie dient te worden behandeld. Dik Trom is toch ook een dorpsjongen op klompen gebleven en geen punker op een skateboard geworden?

Museum Willem van Haren Heerenveen:

Cissy van Marxveldt. Tot en met 9 september (niet op zondag).

Cissy van Marxveldt (1889-1948), biografie door dr. T.W.R. de Haan met een inleiding van Sylvia Dornseiffer. Uitgave van Museum, Willem van Haren Heerenveen 1989, Taconisreeks nr.8 f10,-

DE WARE FAN SPREEKT JOPOPINOLOUKICO CLUB ZONDER STOTTEREN UIT

JET KUNKELER

TROUW 28-8-1991

De ware fan herkent men aan het zonder stotteren en uit het blote hoofd uitspreken van het woord Jopopinouloukicoclub. De liefhebbers begrijpen dan ook meteen waarover het gaat: Joop ter Heul, de bekendste van Cissy van Marxveldts romanfiguren, en de club waarin haar eigen naam en die van haar hartsvriendinnen aaneengesmeed zijn.

"Mijn moeder", zegt haar jongste zoon Leo, "kon moeilijk afstand nemen van Joop ter Heul." Peinzend: "Ofschoon ik denk dat Dop, uit 'Dop's dilemma', haar favoriete figuur had kunnen worden. Maar daarmee is ze te laat gekomen. Dop is weggedrukt door Marijke, en Joop ter Heul, en Puck van Holten." Hij laat die namen vallen alsof het om mensen van vlees en bloed gaat. En in zekere zin is dat ook zo, want de boeken van Setske Beek-de Haan, zoals de van origine Friese schrijfster eigenlijk heette, waren voor een groot deel autobiografisch. In haar schuilt, zoals ze zelf eens heeft geschreven, Joop ter Heul, maar ook iets van Joops krengerige zuster Julie, of van Puck van Holten, waarin Setske's Engelse kostschoolperiode en het ongelukkige verblijf als au pair bij een Brits doktersgezin worden beschreven. Of van Dop, die in een schaatswedstrijd met opzet verliest van een ander meisje en zo de felbegeerde eerste prijs aan haar neus voorbij laat gaan. Waar gebeurd, verzekert haar zoon, die dit een 'bijzonder aardig trekje' van zijn moeder noemt.

Praten en breien

Van Leo Beek (71) valt geen kwaad woord over zijn moeder te verwachten. Zijn boek 'De zoon van Joop ter Heul', geschreven onder het pseudoniem Jan van Marxveldt, is daarvan een duidelijk bewijs. De titel is enigszins verwarrend, maar gelukkig is zijn boek niet, zoals ik vreesde, een nieuwe versie van 'Joop en haar jongen', het vierde deel uit de Joop ter Heul-reeks. Zijn boek is een bundeling van herinneringen en verhalen; een documentaire, zou je misschien kunnen zeggen, waarin nader wordt ingegaan op autobiografische elementen in Cissy van Marxveldts boeken en waarin een aantal door haar geschreven verhalen is opgenomen, nooit eerder gepubliceerd ofwel in al lang niet meer bestaande tijdschriften. Zoals het maandblad 'Praten en breien' waarin zijn moeder geacht werd aan de hand van een feuilleton breien in het algemeen en het wolmerk Everlasting in het bijzonder aan te bevelen. Daarvan kwam niets terecht; het werd, opnieuw, Joop ter Heul die nauwelijks met welke vorm van handwerken dan ook kan worden geassocieerd. Ook de ontstaansgeschiedenis van de reeks (die vijf delen zou gaan tellen) komt in het boek van haar zoon aan de orde: het verzoek van een - ander - tijdschrift tot het schrijven van een vervolgverhaal. Dat mondde uit in de Joop ter Heul zoals hele generaties tieners - destijds bakvisshen geheten - haar kennen.

Op een tafeltje in de woonkamer staat een mooie foto van de schrijfster. Leo Beek en zijn vrouw noemden hun dochter naar haar en ook een van hun kleindochters heet Setske. De oudste van zijn twee zoons werd Leonard genoemd, naar de Leo van vader en grootvader en daarmee ook naar Leo van Dil, echtgenoot van Joop ter Heul. Onnodig te vermelden dat het meisje met wie hij trouwde, alle boeken van haar toekomstige schoonmoeder bleek te hebben gelezen.

Zijn moeders boeken werden - en worden - gretig gekocht; financieel was ze volstrekt onafhankelijk. "Geld interesseerde mijn moeder niets, ze had geen idee wat de dingen kostten." Emotioneel daarentegen was ze zeer afhankelijk van haar man die haar altijd heeft gestimuleerd en die ook haar pseudoniem heeft bedacht.

Leo Beek sr. had zich in 1941 aangesloten bij een groep officieren die zich bezighielden met plannen voor de toekomst in een bevrijd Nederland. In januari 1943 werd hij gearresteerd. Zijn zoon: "Hij vroeg een van de mannen die daarbij betrokken was of die een Duitser was. Hoezo, wilde die weten. Omdat, zei mijn vader, ik nog nooit een Duitser zo slecht Duits heb horen spreken." Na de oorlog bleek dat hij op 15 augustus 1944, na een ontsnappingspoging, in Overveen was gefusilleerd. "Dit was", schrijft zijn zoon in het boek, "ook voor mijn moeder het einde. Ze heeft daarna nog wel drieëneuhalf jaar geleefd. Maar ze heeft nooit meer een woord geschreven". Tijdens de oorlog deed ze dat nog wel, maar ze wilde geen lid worden van de Kultuurkamer en er werden geen boeken van haar uitgegeven.

Setske kwam uit een Nederlands hervormd gezin, maar een grote rol speelde de godsdienst in het gezin Beek niet. Toch zei zijn moeder een paar jaar voor haar dood (zij stierf in 1948, 58 jaar oud): ik wil het geloof wel weer opnemen. Ze aarzelde tussen het geloof van haar ouderlijk milieu en de katholieke godsdienst. Ze liet dus zowel een dominee als een katholiek priester komen, tegelijk. Het werden goede vrienden, allebei, maar een keuze heeft ze nooit kunnen maken.

Geëmancipeerd

Ongetwijfeld, zegt hij op de vraag of zijn moeder een geëmancipeerde vrouw was. Tegelijkertijd had 'maatje', net als haar schepping Joop ter Heul, ook iets van een kindvrouwkje, al was dat misschien, vermoedt hij, ook een rol die ze speelde.

Vertederend zijn de hoofdstukken waarin Beek een paar staaltjes van de conversatie tussen zijn ouders weergeeft, zoals het gesprek waarin zijn moeder na veel omhaal van woorden moet erkennen dat ze, pas in het bezit van een rijbewijs, tegen een tram is opgebotst. Leo Beek beschrijft zijn moeder als een vrouw die weliswaar te bescheiden was om door haar bewonderde schrijvers als Simon Carmiggelt of Annie Schmidt een briefje te schrijven, maar die zich niet liet intimideren door hoge functies, volstrekt geen snob was en niets, zou hebben begrepen van het huidige fenomeen 'bekende Nederlander'. Er is, zegt haar zoon, wel eens beweerd dat zij zo vaak over de betere kringen schreef en een geringe betrokkenheid had bij het leven van gewone mensen. Dat verwijt noemt hij onterecht, zowel wat haar werk als haar persoon betreft. Ze heeft niet alleen boeken over jolige bakvissen geschreven maar ook verhalen waaruit sociale bewogenheid spreekt, zoals blijkt uit de bundel 'Mijn dorp in Friesland'. "Ze kwam uit een progressief gezin; mijn grootvader, hoofdonderwijzer in Oranjewoud, was een zeer vooruitstrevend man. Hij zou als hij toen nog had geleefd, na de bevrijding ongetwijfeld een aanhanger van de Partij van de Arbeid zijn geworden. Hij heeft eens een keer gezegd: dominee, als ik hoor wat Troelstra vertelt, dan vind ik dat daarin toch heel veel goeds zit. Voor die tijd en in die omgeving geen zienswijze die door iedereen op prijs werd gesteld."

Leo Beek, voor zijn pensionering werkzaam bij Philips, heeft behalve dit boek nog een aantal titels op zijn naam staan. Zijn moeder vond zijn eerste boeken 'wel aardig', waarmee ze, zo weet haar zoon, eigenlijk 'matig' bedoelde. Hij kan dat oordeel wel billijken ("het waren bravour-achtige werkjes"), betreurt het wel dat ze zijn latere werk, detectives onder het pseudoniem Dick Bender, en biografieën van Nederlandse geleerden onder zijn eigen naam, niet meer heeft kunnen lezen. Ze zou misschien, hoopt hij, op zijn 'Pioniers der Natuurwetenschappen' zelfs wel trots zijn geweest.

Zijn jongste werk, 'De zoon van Joop ter Heul' is voornamelijk interessant voor lezers en lezeressen van zijn moeders boeken. Leken op dit terrein zullen er minder aan hebben. Hij is de eerste om dat grif te beamen.

ZOU PA DAN SOMS TOCH IETS GEMERKT HEBBEN?

RUDY KOUSBROEK

NRC Handelsblad 5-3-1993 Cultureel supplement literair

De boekenweek, die dinsdagavond begint met het Boekenbal en duurt tot 20 maart, heeft als thema 'Het leven geschreven': dagboeken, brieven (auto-)biografieën. In dit CS Literair veel aandacht voor boeken die samenhangen met dit thema. Rudy Kousbroek legde de hand op drie nooit eerder gepubliceerde brieven uit de nalatenschap van Joop ter Heul, bekend uit onder andere De H.B.S. -tijd van Joop ter Heul (1921) en Joop ter Heul's problemen (1922), geschreven door Cissy van Marxveldt en nog altijd in druk. Onthullende brieven over het geheime leven van Joop ter Heul.

Het Geheime leven van Joop ter Heul

Beste juffrouw Josephine

- of mag ik zeggen. Lieve Joop, dat weet ik met jou nooit. Ik heb verschrikkelijk lang zitten piekeren voor ik werkelijk van stapel ben gelopen met dit epistel. Geef toe dat 't nogal moeilijk is: ik moet net doen of ik je nauwelijks ken en of er nooit enig contact tussen ons is, en intussen schrijf je me lange brieven en je vraagt *mij* van alles, over dingen waar je met iemand anders nooit, maar dan ook nooit over zou praten' Moppig, noem jij dat, maar of 't moppig voor mij is, daar verdiep je je niet in.

Ik moet dan zogenaamd geïnteresseerd zijn in Connie, of in elk geval zij in mij - daar is het allemaal mee begonnen: al die bakvisvriendinnen van jou uit je fameuze *Jopopoloukicoclub* waar niemand ooit voluit bij z'n naam wordt genoemd; 't is niets dan Pop en Kit en Pien en Noor en Loutje en Connie of hoe ze allemaal heten mogen ik heb steeds meer begrip voor de vader van Emilie, pardon: Pop, die nooit kan onthouden hoe al haar vriendinnen heten en ze voor 't gemak allemaal maar Lies noemt omdat-ie dat zo'n goeie Connie over de vraag of Ru niet een mooie naam is, terwijl je heel goed weet dat ik er 't land aan heb dat mijn naam wordt afgekort: je doet 't er om, zoals met alles. Josephine ter Heul, je bent een, harteloos wezen, alleen maar geïnteresseerd in zijden Liberty blouses en 'het verkwikkende woord taartjes-eten', of wat jullie een C.J. noemen - een Coupe Jacques van Maison Woerden - ik weet waarachtig niet waarom je uitgerokend aan mij zulke geheime brieven schrijft, over zulke delicate kwesties en in zo'n onleesbaar kriebelschrift. En ik moet altijd alles over jou verborgen houden terwijl jij over mij helemaal niet discreet bent. Neem dat gedicht over mij, dat je me zo triomfantelijk liet lezen, dat heb je dan volgens jou op bestelling voor Connie geschreven, omdat ze je er een C.J. voor beloofde - 'voor een C.J. doe ik alles', had je tegen haar gezegd - en dat gaat dan de hele klas door en, wat ik er van denk kan je kennelijk niets bommen. Tegenover je vriendinnen maak je me belachelijk, je zegt dat ik lang en mager ben en dat ik O-benen heb. Maar dat gedicht heb jij toch maar geschreven:

*Ru is mijn engel, mijn liefste schat,
'k Wou dat ik Ru in mijn lessenaar had.*

Volgens mij zou je dat niet schrijven als je er in je hart niet wat van meende, maar waarom mag dan niemand 't weten dat we wel eens samen, zoals jij dat noemt, naar huis slingeren. Wat zank je weer, zeg je altijd als ik daarover begin, maar waarom wilde je dan met alle geweld zo'n tip-top-foto van mij, en waarom is dat ook weer zo vreselijk geheim? Kijk niet zo onlief, zei je nog, en dan hoor: ik later dat die foto de hele klas rond is gegaan en tenslotte is ingerekend door de Generaal. Misschien heb je helemaal geen hart; zei je niet dat je Ma al iets prevelde van een misdadige aanleg? 't Is me overigens een, bende wel daar op die HBS van jullie, 't gym is heel wat rustiger en je leert er nog Grieks ook: ik zal je zo dadelijk laten zien hoe profijtelijk dat is. Je wilde immers van mij weten wat verliefde mensen nu eigenlijk uitspoken als ze met elkaar alleen zijn, daar kom je telkens op terug. Waarom vraag je dat aan mij overigens en niet aan je zuster die nu immers verloofd is, niet jouw charmante natuurkundeleraar nog wel, met wie jij volgens mij flirt bij het leven als je maar leven de kans krijgt. Is het daarom dat je bij ze in de kamer bleef plakken en weigerde op te krassen, zogenaamd omdat jouw eigen kamer zo, koud was? Je bent een echte pestkop. Maar vooruit dan: *misgeomai en philothesi* heet het in het Grieks en als we dat tegenkomen in Homerus doet iedereen heel schichtig en dan moeten we het vertalen als *vermengen in liefde*.

Wat schiet je daar nou mee op hoor ik je al zeggen, maar nu komt het: Pa heeft in, zijn boekenkast een boek staan, *Daphnis en Chloë*, in 't Grieks, en mijn ouwe heer vermoedt niets maar 't geval wil dat ik dat nu al vrij aardig kan lezen, zoals ik onlangs heb ontdekt. Het is een heel oude uitgave, gedrukt in 1858 in Parijs, het hing helemaal uit elkaar en daar heb ik heel slim gebruik van gemaakt: ik heb 't uit de band gehaald en er m'n ouwe meetkundeschrift voor in de plaats gedaan, dat is zowat even dik, dus niemand ziet 't. En nu ben ik 't aan 't lezen. Het gaat over een herder en een herderin, Daphnis en Chloë dus, ze zijn allebei vondeling en smoor op elkaar, maar ze weten niet wat er met ze aan de hand is. Ze snappen er niets van: ze zoenen elkaar de hele tijd, maar hoe

moet 't daarna verder? Dan komt er een oude man, Philetas, en die vertelt ze dat ze in de greep zijn van de God van de Liefde.

Maar wat houdt dat dan in? Dat legt Philetas uit, hij vertelt: *'Ja, zelf ben ik ook eens jong geweest en ik werd verliefd op Amaryllis. En ik vergat te eten, en ik dronk niets, en kon de slaap niet meer vatten. Mijn ziel deed pijn, mijn hart klopte wild, mijn lichaam werd koud als ijs. Ik placht het uit te schreeuwen of ik geslagen werd, en stil te vallen alsof ik in een lijk was veranderd, - ik stortte mij in rivieren of ik in brand stond. Ik placht Pan aan te roepen om hulp, hij was immers zelf verliefd geweest op die Denneboom. Ik placht Echo te prijzen omdat zij Amaryllis' naam na mij herhaalde. Ik brak mijn Pansfluit want hoewel de koeien erdoor betoverd werden kon zij mij Amaryllis niet bezorgen. Want er is geen medicijn voor de Liefde, niets dat je kunt drinken en niets dat je kunt zeggen. De enige remedies zijn kussen en omhelzen en samen neerliggen met naakte lichamen.'*

Zo, juffrouw Ter Heul, je zegt altijd dat je, zo dankbaar bent dat je geen Grieks en Latijn hoeft te leren, 'ik heb 't al zo moeilijk' zeg je dan, maar nu zie je dat 't toch ergens goed voor is; ik heb 't misschien niet vertaald zoals 't hoort, Van Delft (mijn leraar Grieks) zou waarschijnlijk allerlei aanmerkingen hebben, maar daar komt het op neer: die drie remedies, denk daar maar eens goed over na. En bedenk dat deze woorden werden geschreven door iemand, al zal 't je een zorg zijn, voor wie er geen medicijn is.

Als altijd, ie (ondanks zijn O-benen) innig toegenegen,
R.

PS

Als je mij nu weer eens schrijft, kun je dan voor 't eind niet eens een betere formule bedenken dan ; 'n poot van je Joop', de laatste keer was 't zelfs 'een oudjaarspoot': daar ben ik de hele nieuwjaarsdag mismoeedig van geweest.

Lieve Joop,

van jou, begrijp ik ook niets! Je was nog niet ingetrokken bij je zusje, dat nu met die natuurkundeleraar getrouwd is, of je liet me weten dat je me verwachtte, allemaal weer in het diepste geheim. Je bleek alleen thuis te zijn en kondigde aan dat je wilde onderzoeken 'hoe dat was, met naakte lichamen tegen elkaar aanliggen net als die Scylla en Charybdis'. Niet Scylla en, Charybdis, malle Joop, Daphnis en Chloë heten ze, dat probeerde ik nog te zeggen maar je was zo ongeduldig dat je niet luisterde. Toe doe niet zo azijnachtig, zei je. 'Je bent wel, sans-gêne moet ik zeggen: voor ik me kon omkeren had je je al, uitgetkleed! Ik zie nog je Liberty-blouse en je step-in op de grond liggen. En dat is dan die Joop ter Heul die bekend staat als een Sainte-Nitouche en niet eens goed vindt dat je haar hand vasthoudt op weg naar school; ik moest me in mijn arm knijpen om me ervan te vergewissen dat ik niet droomde, Ik was heel wat verlegener dan jij, maar dat maakte je alleen maar ongeduldiger

Je zei nog: als nu m'n geëerde zuster eens binnenkwam, maar die was gelukkig hoog en droog met haar man in Noordwijk, waar je moeder verpleegd wordt. En daar lagen we dan, als Scylla en Charybdis. Je vond het 'Kedibi', dat is weer zo'n woord van je vriendinnenclub, ik weet niet wat het betekent, leuk, geloof ik, maar lik kan me vergissen; en je wou weten hoe 't verder moest.

Hoe ik er aan toe was vroeg je niet eens. Ach Joop...

Of ik dan niet verder had gelezen in dat boek. Jawel, maar daar was ik niet veel mee opgeschoten. Hier is wat, ik nog vertaald had:

'..Het kussen vond zijn beslag en het omhelzen hing er mee samen, maar zij .waren wat traag met het proberen van het derde remedie, aangezien Daphnis het niet durfde voorstellen en Chloë het initiatief niet durfde te nemen..'

Ze was dus niet zo voortvarend als een zekere Joop ter Heul. Maar goed, dan gebeurt er van alles en tenslotte proberen ze het, ze gaan naakt tegen elkaar liggen.

'..het was net als in hun dromen, ze lagen daar een hele tijd of ze aan elkaar vastgebonden waren. Maar aangezien ze geen idee hadden wat daarna te doen en dachten dat de liefde niet verder kon gaan, kwam er niets van terecht en zij verspilden het grootste deel van de dag..'

Nu weet je dat ze allebei geitenhoeders waren. Sommige dingen waren Chloë niet ontgaan - zomin als jou toen je vertelde hoe mal de hond van de melkboer had, gedaan met de kleine Fidèle van Juffrouw Greet - en ze zei:

'Maar Daphnis, heb je niet opgemerkt dat de schapen en de geiten er bij blijven staan? De bokken en de rammen, bespringen de ooien van achteren. En jij wil dat ik naaste je kom liggen - en zonder kleren aan, hoewel je kunt zien dat ze veel meer bedekt zijn met haar dan ik, zelfs wanneer ik gekleed ben!'

Maar zij deed zoals hij vroeg en, Daphnis lag neer naast haar en bleef daar gedurende lange tijd, maar geen idee hebbend hoe te doen wat hij zo hartstochtelijk verlangde, deed hij haar weer opstaan en, het voorbeeld volgend van de bokken trachtte hij haar van achteren te omhelzen, Toen, zich nog meer verbijsterd gevoelend dan tevoren, ging hij zitten en barstte, bij de gedachte dat het minste schaap meer van de liefde afwist dan, hij in bittere tranen uit.'

Ze waren dus precies net zo ver als wij -,en meer heb ik niet kunnen, lezen, want toen was het Kerstvakantie en het leek mij veiliger om 't boek weer op zijn plaats te zetten. Net op tijd, geloof ik, zou Pa dan soms toch iets gemerkt hebben? Want nu staat 't er niet meer. Ik heb overal gekeken maar 't is weg.
Over mijn bittere tranen zwijg ik, maar. En dan al die geheimhouderij van jou, als ik je met je vriendinnen tegenkom doe je net of je me niet ziet. Op mijn somberste ogenblikken denk ik dat 't voor jou niet meer was dan 'n experiment, en dan denk ik ...- maar nu moet ik naar bed, het loopt al tegen enen. Lieve Joop, vergeet niet dat Chloë en Daphnis elkaar eeuwige trouw hadden gezworen.

Je R.

O Joop, lieve Joop,

wat ben je toch hard. Als een bikkel! Ik heb je nu al zo vaak op gewacht na schooltijd en dan loop je straal langs me heen. Volgens mij ben je verliefd op Leo van Dil, al wil je het niet weten, en ondertussen zat je, met het Van Rhijn-joch te flirten op de cosy-corner - ja denk maar niet dat 't niet gezien is, iedereen weet allang dat hij je hand heeft gezoend en tegen je gezegd heeft: 'Kleine kat, ik krijg je wel.' En later, terwijl die mallotige H. de Wilde zong van'.

*Windes verweht wie die Blatter am Baum
Liebe - ein Traum, nur ein Traum..*

toen liet je toe dat hij zijn arm om je schouders legde. Ik hoor je nog zeggen: 'ik wou eens zien hoe dat is', en, nog, veel erger- 'voor een C.J. doe ik alles'; Was het voor, jou maar een experiment? Ik zal nu maar zeggen waar ik zo bang voor ben: dat is die natuurkundeleraar, die met je zusje getrouwd is en met wie je onder één dak woont - ,dat je 't aan hem vraagt. Want die weet natuurlijk heel goed hoe het verder moet en volgens mij is hij verre van afkerig om je dat eens te laten zien, om van jou maar te zwijgen. En niet eens voor eer C.J. maar 'om de zon' zoals jij dat noemt.

O lieve lieve Joop, ben ik dan echt niet meer dan een proefkonijn? Ik heb Pan al heel wat keren aan geroepen maar die houdt zich Oost-Indisch doof. Ik hoor je denken:, O die Ru met z'n o-benen, dat is zo'n domme goedzak, die zegt toch niets, die doet precies wat ik wil. En het ergste is, 't is nog waar ook. Ik moet telkens denken, aan hoe je me hebt laten herhalen wat ik moet zeggen, als ik je ooit later nog eens zou ontmoeten; dan zal jij zeggen (je bent dan natuurlijk al lang mevrouw Van Dil): 'Bent U niet Ru? Die op het gym ging? Ik herkende u direct... Herkent U mij niet?'

En dan moet ik voorwenden dat ik niet weet wie je bent en iets mompelen als: 'Nee, eh.. of toch..' Dan zeg jij: 'Kent U me werkelijk niet meer? Ik was vroeger Joop ter Heul. Een vriendin van Connie Ralandt..'

Ik moet dan net doen of ik het me weer herinneren meedoen met die hele flauwe comédie. En ik weet nu al, dat ik 't nog doen zal ook. Maar mijn hart zal er bij breken.

'Maar niet het mijne,' zal je denken als je dit leest, want ik weet precies hoe je bent. Dat hoeft niemand mij te vertellen. Jij vindt het allemaal heel 'Kedibi', en wie, weet vertel je 't later nog eens aan je vriendinnen en die vinden 't dan ook geweldig Kedibi.

*Lieve Joop, vaarwel.
Als altijd (en voor altijd),*

je R.

DE BAKVISSSEN VAN CISSY VAN MARXVELDT BLIJVEN BOEIEN

MARGIT KRANENBURG

Boekenpost mei/juni 1995

In een tijd waarin jeugdboeken vooral het stempel 'braaf' droegen en vol stonden met opvoedkundige boodschappen, verscheen in 1919 plotsklaps *De HBS-tijd van Joop ter Heul* van de jonge Cissy van Marxveldt. Joop was verre van braaf en boodschappen waren al helemaal niet te vinden in de zotte school avonturen van deze bakvis, zoals een tienermeisje destijds werd genoemd. Het boek werd niettemin in korte tijd een daverend succes. De toon was gezet: Cissy van Marxveldt luidde een nieuwe periode in in de literatuur voor jonge meisjes. Sinds het verschijnen van *De HBS-tijd* hebben inmiddels ook de dochters, kleindochters en misschien al wel achterkleindochters van de lezeressen van het eerste uur genoten van de bakvis perikelen van *Joop ter Heul* en andere heldinnen van Cissy, zoals *Marijke*, *Pim de Stoetel* en *Puck van Holten*. Hoewel de jaren twintig en dertig overal aanwezig zijn in haar werk -automobielen en radiotoestellen blijken bijvoorbeeld ware noviteiten - blijven de boeken generatie op generatie boeien. Geestigheid en lichtvoetigheid in combinatie met een losse en amusante verteltrant vormen de succesvolle ingrediënten van Cissy's werk. Het zijn ook niet de onderwerpen of de plots in haar boeken, maar juist het luchtige karakter van haar verhalen en de sprankelende dialogen, waar de liefhebbers voor vallen. Bij veel boeken val je als lezer direct op de eerste bladzijde middenin zo'n dialoog. Wie haar boeken beter kent en verder kijkt dan de grappige voorvallen, ziet dezelfde onderwerpen terugkeren en merkt hier en daar een serieuze noot op. Het betreffen dan vaak haar eigen ervaringen die zij door haar verhalen heeft verweven. Want net als de meeste van haar vrouwelijke personages was Cissy wat rusteloos, een beetje druk en een tikje chaotisch, maar alom geliefd.

SETSKE WORDT CISSY

Cissy van Marxveldt is op 24 november 1889 in het Friese dorpje Oranjewoud geboren als **Setske de Haan**, dochter van de hoofdonderwijzer. Haar geliefde Friesland komt regelmatig voor in haar werk. Maar Setske verlangt naar meer dan de rust van de provincie. De stad en zelfs het buitenland oefenen al vroeg een enorme aantrekkingskracht op haar uit. Als tiener gaat ze een tijdje naar Engeland, waar ze eerst als au pair werkt bij een gezin in Coventry en later naar kostschool gaat in Bath. Deze Engelse ervaringen komen onder meer terug in *Puck van Holten*, maar ook in de talrijke Engelse gezegden die haar personages te pas en te onpas gebruiken. Haar hele verdere leven blijft Cissy heen en weer geslingerd worden tussen dorp en stad. In haar werk verheerlijkt ze om beurten de rust van het platteland, waar je heerlijk in het gras kan liggen dromen, en de geneugten van de grote stad, waar je met de tram naar de tearoom kan om taartjes te eten. Gelukkig leveren haar pennevruchten haar zoveel op dat ze op een gegeven moment verschillende huizen bezit en zo naar believen rust of drukte kan opzoeken.

Al jong merkt Setske dat schrijven haar wel ligt. Een carrière als journaliste bij de *Drachtster Courant* is echter geen lang leven beschoren omdat het tikken van feitelijke berichten haar niet goed afging; ze verzon er teveel bij. Verhalen schrijven over mensen, zonder zich te bekommeren over 'de realiteit en de journalistieke regels, dat vond ze wel leuk. Voordat ze zich daarop zou storten, ging ze 'op kantoor' in Amsterdam. Op 26-jarige leeftijd trouwt Setske met haar Grote Liefde, de beroepsmilitair Leo Beek. Hij is haar complete tegenpool: rustig en bedachtzaam. De 'kalme, betrouwbare echtgenoot' is een veelvuldig terugkerend personage in haar boeken. Zo kiest Marijke uiteindelijk toch voor de aanvankelijk ietwat saaie Jan en stort Puck van Holten zich na haar buitenlandse avonturen in de veilige armen van boerenzoon Jan uit haar geboortedorp. En dat de bedachtzame echtgenoot van de onstuimige Joop Leo heet is ook verre van toeval.

De echte Leo is Cissy's grote steun bij haar eerste schreden op het schrijverspad. Hij gelooft in het schrijftalent van zijn vrouw en stimuleert haar daar meer mee te doen. Mondjesmaat verschijnen korte verhalen in tijdschriften. *Panorama* publiceert tussen al het serieuze wereldnieuws door haar schetsen van het alledaagse leven. De korte tijd die ze op kantoor had gezeten in Amsterdam dient als inspiratiebron voor haar eerste boekje *Het Hoogfatsoen van Herr Feuer* (1917). Setske's werk krijgt langzamerhand bekendheid. Na even onder de naam **Betty Bierema** te hebben geschreven, wordt het pseudoniem **Cissy van Marxveldt** de naam waarmee ze doorbreekt. Als ze in 1919 Joop ter Heul het levenslicht laat zien is die naam gevestigd. Al snel volgen meer delen. Cissy krijgt de smaak te pakken en produceert in de jaren twintig en dertig in een groot tempo vele titels, alle met dezelfde humor, vaart en levenslust. Toppers zijn de *Marijke-trilogie*, *Kwiksilver*, *De Louteringkuur* en 'n *Zomerztheid*. Het schrijven was haar lust en haar leven. De opvoeding van haar zoons Ynze en Leo en zeker het huishouden waren daaraan ondergeschikt. Als Cissy schreef vergat ze de tijd en wist ze soms niet wat er om haar heen gebeurde. Ook haar vrouwelijke hoofdpersonages zijn veelal geen heldinnen in het huishouden. Gelukkig leven die vrouwen in een tijd en een milieu waar huishoudelijke beslommeringen vooral voor rekening van anderen kwamen. De meesten verslijten een hele stoet dienstbodes, 'poetsvrouwen', 'hitjes' en kinderjuffrouwen. Alleen het boek *Pim de Stoetel* over een meisje dat in betrekking gaat laat de andere kant zien. Langzamerhand, zo eind jaren dertig, neemt de stroom nieuwe titels wat af en sluipt er meer ernst in haar

verhalen. In de oorlog schrijft ze, eigenlijk op verzoek, nog *De dochter van loop ter Heul*. Als haar man in 1944 door de Duitsers wordt gefusilleerd, kan ze de inspiratie om door te gaan met schrijven steeds moeilijker vinden. Ze schrijft nog wel als eerbetoon aan hem de verzetsroman *Ook zij maakte het mee*, maar daarna lijkt de pen opgedroogd.

WISSELENDE POPULARITEIT

Sinds haar dood in 1948 is Cissy's populariteit allerminst afgenomen. Uitgeverij West-Friesland brengt in de jaren vijftig veel titels opnieuw uit in handzame uitgaven met frisse illustraties van Hans Borrebach. Eind jaren zestig en begin jaren zeventig is het wat rustiger rondom haar. De beschrijvingen van de 'roaring twenties' met alle luxe en weelderigheid passen niet zo goed bij de tijdgeest. Feministen vinden de telkens terugkerende relaties tussen de veelal rustige, wijze mannen en de onbesuisde, rusteloze kindvrouwjes in haar boeken ook typisch rolbevestigend.

Maar vanaf de jaren tachtig mag Cissy weer. Talloze boeken beleven weer een herdruk compleet met nieuwe illustraties. De *Joop ter Heul-reeks* wordt in een band uitgebracht evenals de *Marijke-trilogie*. In 1989, het jaar van haar honderdste geboortedag wijdt het Friese museum Willem van Haren in Heerenveen een overzichtstentoonstelling aan Cissy van Marxveldt en haar werk. De populariteit van de boeken is ook te merken bij de vele verzamelaars en hun jacht op oude exemplaren van haar werk. Eerste drukken van de *Joop ter Heul-reeks* en andere titels vliegen in antiquariaten en op boekenbeurzen weg tegen steeds hogere prijzen. De verzorgde linnen banden van uitgeverij Valkhoff & Co - Amersfoort uit de jaren twintig, de mooie stofomslagen en de illustraties van **Isidoor van Mens**, **Henry Pieck** (de tweelingbroer van Anton) en later **Hans Borrebach** dragen bij aan de verzamel waarde. Maar ook de eenvoudige Witte Raven-pockets zijn inmiddels collector's items. Gelukkig voor diegenen die geen grote bedragen kunnen of willen neertellen, maar wel meer van **Cissy van Marxveldt** willen lezen, brengt uitgeverij West-Friesland nog steeds boeken van haar uit. Sinds enige jaren verschijnt er zelfs niet eerder gepubliceerd werk van haar op de markt. Drijvende kracht hierachter is **Leo Beek**, Cissy's zoon die onder het pseudoniem **Jan van Marxveldt** al het boek *De zoon van Joop ter Heul* samenstelde met verhalen van en over zijn moeder. Ook verscheen *Om en om*, een bundel met korte verhalen van Cissy zoals die in 1917 in Panorama zijn verschenen, afgewisseld met impressies van actualiteiten die de rest van dat weekblad vulden.

In voorbereiding zijn *Episodes*, met verhalen over loop ter Heul, dat in november 1995 uitkomt, terwijl *Carroussel*, met zo'n twintig niet eerder gepubliceerde verhalen uit de periode 1916 tot 1920, net na de boekenweek van 1995 in de winkel lag. Zo zullen ook nieuwe generaties kunnen genieten van de malligheden die in de jaren twintig uit Cissy's pen vloeiden. Zij heeft bewezen dat ze een blijver is in de jeugdliteratuur. Wie weet veroverd ze zich ook nog wel een plaatsje onder literatuurwetenschappers of historici. Want hoe ouder haar werk, hoe interessanter voor degenen die op aangename wijze een beeld willen krijgen van de jaren twintig en dertig in ons land.

PLAN VERFILMING EEN ZOMERZOTHEID

ARNOUD WIJKMANS

PAROOL 26-6-1997

Het klassieke melsjesboek Een Zomerzothheid van Cissy van Marxveldt (1893-1948) is mogelijk binnenkort te zien op televisie of zelfs in de bioscoop. De van oorsprong Nederlandse producent Mirjam Goldberg heeft van uitgeverij Westfriesland de rechten gekregen om het boek uit 1927 te verfilmen in Amerika, waar Goldberg woont en werkt.

Net als de boeken uit haar Joop ter Heul-cyclus - bij elkaar goed voor tenminste drie tot vier miljoen verkochte exemplaren - behaalde Een Zomerzothheid van Van Marxveldt een ongekend succes. Voor de Tweede Wereldoorlog was het met 400.000 exemplaren het meest verkochte boek. Later kwamen daar zeker nog eens 250.000 verkochte exemplaren bij. Omdat er nog steeds veel vraag naar het boek is, bracht Westfriesland onlangs een nieuwe geheel herziene en bewerkte druk (de 39e) uit.

Van Marxveldt was een typische exponent van de gay-twen-ties. De hoofdpersonen in haar 'bakvisromans' leiden een vrolijk en zorgeloos leventje. Ze trappen beschaafde keet op school, gaan toch steeds net over en sluiten innige vriendschappen met vriendinnen.

In Een Zomerzothheid ziet Pit als enige van vijf vriendinnen niet in waarom ze niet verliefd kan worden op een chauffeur. Marijke choqueert in hetzelfde boek haar omgeving door met opzet plat te praten.

De kleinzoon van Cissy van Marxveldt. Ronald Beek, woont in Ierland en is vertaler. Hij bewerkt het boek naar het Engels, zodat Mirjam Goldberg er vervolgens in Hollywood mee aan het werk kan. Volgens Leo van Beek zoon van de schrijfster, gaat de bewerkte versie van het verhaal zich afspelen in Engeland.

De filmbegroting wordt geschat op tien miljoen gulden. Het zal tenminste twee jaar duren voor de film er is.

Momenteel is Goldberg nog bezig met de film 'The Waiting Game'. Daarin speelt Claudia Schiffer de hoofdrol. Wie de hoofdrol in de Engelstalige versie van Een Zomerzothheid gaat vervullen is nog niet bekend.

VAN MARXVELDT: 'ZOMERZOTHEID' IN HET NIEUW

CAROLIEN GROENEVELD

UTRECHTS NIEUWSBLAD 14-7-1997

"Maar ik sta erop datje het niet vertelt. Ik wil je... ik wil je deze laatste weken voor mezelf alleen, hebben", kreet Gerrit Jan. "O lieveling", zuchtte Ella en keek in verrukking naar hem op. Ze vlijde haar gezicht naar het zijne. Ze keek hem recht in de ogen. Ja, dit was het kritieke moment. Nu moest hij haar een zoen geven. Dat hoorde er bij. Het was alsof de natuur ademloos wachtte op de zoen die hij haar geven zou. Gerrit Jan boog zich voorover. Hij sloot zijn ogen. Hij kuste haar voorhoofd. Met een zachte kreet van verrukking sloeg Ella haar armen om zijn boord, die al was ingestort. En ze kuste hem. De treurwilg ritselde. En het was Gerrit Jan alsof de wereld om hem heen instortte. 'Robbert... dit is het gelukkigste moment van mijn leven', fluisterde Ella. Een fragment uit 'Een Zomerzothheid'. Dit boek van de schrijfster Cissy van Marxveldt is in een nieuwe druk verschenen. En wie weet wordt het verhaal wel verfilmd.

Generaties lang zijn jonge meisjes opgegroeid met de boeken van Cissy van Marxveldt. Vooral de boeken over de avonturen van Joop Ter Heul en haar hbs-tijd stonden in de boekenkast van bijna elke meisjeskamer. De jonge meisjes van toen zijn de vijftig gepasseerd en van de jongere generatie heeft bijna niemand meer van schrijfster Cissy van Marxveldt gehoord. Toch verschijnt er een nieuwe druk van het boek 'Een Zomerzothheid' en tonen de Amerikanen belangstelling om het verhaal te verfilmen.

De zoon van de schrijfster, de 77-jarige Jan van Marxveldt, legt zich al jaren toe op de boeken van zijn moeder. Ooit schreef hij 'Zoon van Joop ter Heul', dat een vervolg is op de reeks boeken van zijn moeder. Bovendien heeft hij in de nieuwste druk van 'Een Zomerzothheid' enige veranderingen aangebracht om het boek wat leesbaarder te maken. Maar Jan van Marxveldt benadrukt dat hij er niet veel aan heeft gesleuteld. "Ik heb de stijl en het taalgebruik intact gelaten. Alleen de woorden die in de jaren twintig heel trendy waren, maar die we tegenwoordig niet meer gebruiken, heb ik veranderd. Het woord 'darling' bijvoorbeeld. Daar heb ik maar 'lieveling' van gemaakt". Het boek 'Een Zomerzothheid' zal op tieners van nu, ondanks de verbeteringen, een nogal overdreven indruk maken. Het taalgebruik is ouderwets en het verhaal is niet meer van deze tijd. Het beschrijft het leven van vijf meisjes uit de hogere middenklasse van Nederland in de jaren twintig. Alles in hun leven draait erom zo snel mogelijk een man van stand te trouwen. De meisjes brengen de zomervakantie door op een groot landgoed ergens op de Veluwe. De komst van jonkheer Robbert Johannes Padt van Heijendaal, die met enkele vrienden in een landhuis in de buurt verblijft, zorgt voor grote opschudding. Toevallig hoort de jonkheer een van de meisjes de opmerking maken dat 'een heer van stand te allen tijde te herkennen is', waarop hij besluit zich voor te doen als diens chauffeur. Een van zijn vrienden, Gerrit Jan, die uit een duidelijk lager milieu komt, neemt zijn plaats in. De jongen die in het aangehaalde citaat het voorhoofd van Ella kust, heet dus in werkelijkheid Gerrit Jan, maar doet zich voor als Robbert. Een Zomerzothheid is een boek lang zogenaamd spannende rolverwisselingen met commotie alom bij het uitlekken van de persoonsverwisseling, op de laatste pagina. Alleen hoofdpersonen Pit en Dot laten zich niet leiden door afkomst.

De belangstelling voor het boek is, volgens Jan van Marxveldt, te danken aan de heldere manier waarop zijn moeder het boek schreef en de vele komische situaties die er in voorkomen. "Ik vind dat er in 'Een Zomerzothheid' een paar grappige momenten zitten. Bijvoorbeeld wanneer de Jongens gaan bridgen. Het spel bridge begon in die tijd populair te worden. Gerrit Jan zit in het stadion dat hij er een leerboek bij nodig heeft en nog bakt hij er niets van. Kijk, dat vind ik geestig".

In het boek staan een paar woorden die nu absoluut niet meer door de beugel zouden kunnen. Somalilandnegerin, Papoeakrullenbol en Kaffer als scheldwoord zijn daar voorbeelden van. Van Marxveldt: "Ik weet dat dit soort woorden in deze tijd een negatieve lading hebben. Maar de woorden zijn zo spontaan gebruikt. Ik zou de integriteit van mijn moeder in twijfel trekken als ik ze zou hebben veranderd".

De bibliotheken hebben het boek nog steeds in de kasten staan. De meeste exemplaren zijn bij de afdeling voor volwassenen te vinden. "De boeken worden nog regelmatig uitgeleend", zegt I. Wolfsbergen van de openbare bibliotheek in Amsterdam. Jan van Marxveldt beseft dat het leven van jongeren van nu er totaal anders uitziet dan die van de meisjes uit het verhaal. "Er gebeurt niets in het boek wat spannend zou kunnen zijn voor jongeren van deze tijd. In 'Een Zomerzothheid' denkt Ella dat zij zich heeft verloofd na een romantische avond met Gerrit Jan. Mijn kleindochters zouden het boek met een meewarige glimlach lezen. Die zijn wat dat betreft een stuk verder. Maar die lezen het boek ook niet".

Cissy van Marxveldt kwam oorspronkelijk uit een gewoon milieu. Haar vader was hoofdonderwijzer in een klein dorpje in Friesland. Toen zij eenmaal succes kreeg met haar boeken, stroomde het geld binnen. "Zij was opeens rijk. Mijn vader was officier, maar zij verdiende het viervoud van wat hij verdiende. We leefden in luxe en weelde. Toen we nog in Hilversum woonden, hadden we veel personeel. Maar alleen omdat mijn moeder haar handen vrij wilde houden om te schrijven. Natuurlijk was het verschil tussen arm en rijk in de jaren twintig veel groter dan nu. De jongens in het verhaal studeren medicijnen of rechten en de meisjes zitten op de hbs. Verder

hebben ze weinig om handen. Het was eigenlijk een hele wufte tijd waarin met elkaar werd geflirt op niet mis te verstane wijze".

De plannen om het boek te verfilmen, juicht Van Marxveldt alleen maar toe. Dat het verhaal, uit commercieel oogpunt, misschien in Engeland zal spelen, vindt hij niet erg: "Ik vind het eigenlijk een typisch Engels verhaal omdat in Engeland nog altijd tegen de adel opgekeken wordt. Het is ook heel gewoon dat de adel nog op een landgoed woont of daar tenminste in de zomer verblijft. Ik vind het ook niet erg, dat het verhaal zich in Engeland afspeelt. Ik weet hoezeer mijn moeder aan Engeland was gehecht".